

**PEDAGOGICKÁ FAKULTA UNIVERZITY KARLOVY V PRAZE
KATEDRA VÝTVARNÉ VÝCHOVY**

**LABYRINT
DIPLOMOVÁ PRÁCE**

Vedoucí diplomové práce: Mgr.A. Lucie Tatarová

Konzultantka: Mgr. Karla Cikánová

Autorka diplomové práce: Kateřina Špaňhelová

Vraného 252, 252 30 Řevnice

7. ročník, učitelství pro 2. stupeň ZŠ a SŠ pro obor ČJ - VV

prezenční studium kombinované

Měsíc a rok dokončení diplomové práce: listopad 2006

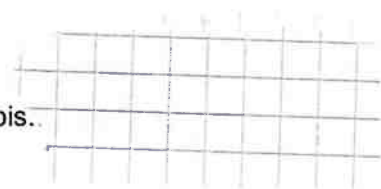
Prohlášení

Prohlašuji, že jsem svoji diplomovou práci vypracoval samostatně a veškeré použité materiály uvádím v seznamu použité literatury.

Nemám závažný důvod proti užití tohoto školního díla ve smyslu §60 zákona č. 121/2000 Sb. O právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a změně některých zákonů.

V Praze ..5. 12. 2006

podpis..

PRIL. 3

Univerzita Karlova v Praze
Katedra výtvarné výchovy

Pedagogická fakulta
Studijní rok: 2003/04

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

pro .. Kateřina Špaňhelová

obor studia: VV-ČJ typ studia: prezenční -kombinované

adresa: Vraného 252, Řevnice 252 30.....tel.: E-mail:

V souladu s §11 Studijního a zkušebního řádu UK v Praze – Pedagogické fakulty
zadávám Vám diplomovou práci na téma

LABYRINT

jeho smysl, forma, užití, historický a zeměpisný výskyt a vývoj

Pokyny pro zpracování:

Teoretická část: Sledujte vývoj labyrintu v jeho historických a kulturních souvislostech a jeho proměny až do současnosti. Zkoumejte jeho smysl a využití.

Didaktická část: Vypracujte výtvarné projekty pro 2.st.ZŠ a pro střední školu.(Objevování labyrintu, Cesta labyrintem). Tvar labyrintu a jeho funkce.Mytologie.

Praktická část: Vytvořte instalaci v přírodě na téma Labyrint labyrintů. Výsledná práce bude prezentována formou fotodokumentace, nebo vidoedokumentace. Konečné instalaci bude předcházet soubor skic,popřípadě ve formě deníku a několik modelů prostorového řešení.

Posudek diplomové práce

Labyrint

Kateřina Špaňhelová

Diplomová práce obsahuje zkoumání motivu labyrintu v různých kulturách a místech světa. Text doprovází velký soubor dobře vybraných reprodukcí, které předkládají různé typy labyrintů. Stejně důsledně je zpracována část, sledující historické proměny labyrintů ve výtvarném umění, kde vystupuje do popředí obnovení zájmu o motiv bludiště až po současnost. Za zajímavé považuji i zakládání labyrintů nových, ať již v podobě objektů na veřejných či soukromých pozemcích, tak v kostelích. Stálo by i za úvahu, proč se tak děje - proč současný člověk potřebuje labyrint podobně jako v minulosti.

Velice mne zaujaly autorské labyrinty, z nichž mnohé překročily rámec návrhu a vyústily do realizací. Stálo by za to charakterizovat nejen okolnosti jejich vzniku, ale i rozdílné účinky, které odlišné materiály vyvolávají. Nejvíc mne potěšil labyrint s použitím zrcadel a je jen škoda, že soubor nočních snímků s uplatněním hry světla není součástí diplomové práce.

Téma labyrintu má dvě vzájemně oddělené složky - geometrický tvar se složitým a současně logickým členěním, na straně druhé hluboký vnitřní obsah podmiňující silný zážitek, který navozuje meditaci. Jistý nesoulad obou typů zkušeností se objevuje především v didaktické části diplomové práce, i když mne již při četbě části teoretické zneklidňoval rovněž. Malá propracovanost zážitkové složky se v didaktické části objevuje v převládající věcné motivaci, v níž se tajemství, zklidnění, soustředění či sebepoznání věnuje poměrně málo pozornosti. I ze záznamů hodin je patrné, že artefietická složka spojená se zážitkem labyrintu zůstala stranou. Naopak autorka byla spokojena s úlohou zuřícího Minotaura, kdy se žáci soustředili a spontánně se řídili svou představivostí. Expresivita námětu a motivace nesla právě onu zážitkovou sílu. V teoretické části je mnohdy zážitková či meditační složka zmiňována, ale jen v konstatování její přítomnosti. Možná by byl věci prospěl i názor psychologa, který by pomohl hledat zdroj těchto účinků.

Otázky: Zkuste přiblížit komisi zážitkové roviny spojené s tématem.

Navrhovaná známka: výborně

Věra Roeselová, ak. soch., oponentka

Posudek k diplomové práci

PRIL. č. 1

Název: Labyrint

Autorka: Kateřina Špaňhelová

Obor studia: Učitelství pro 2.stupeň ZŠ a SŠ pro obor ČJ - VV

Vedoucí práce: Mgr.A Lucie Tatarová

Kateřina Špaňhelová se ve své diplomové práci zabývá tématem Labyrintu. Jak zmiňuje ve své práci, toto téma si zvolila aniž by o labyrintech měla hlubší znalosti a aniž by měla tušení, jak hodně labyrinty ovlivní několik let jejího života.

Značný vliv na vývoj Kateřininy diplomové práce měl její studijní pobyt ve Finsku. Začala labyrinty hlouběji studovat ve Skandinávii jejíž labyrinty jsou velmi specifické. Další, téměř symbolický rozměr dostává příběh jejího hledání existujících labyrintů

V teoretické části diplomové práce Kateřina Špaňhelová prezentuje téma labyrintu z různých pohledů, hledá jeho historický původ, předkládá nám rozdělení podle typů a podle místa výskytu, až po jeho současnou úlohu v moderním světě. Jednotlivé kapitoly prezentující různé typy labyrintů jsou oživeny autorčinými osobními zážitky z pátrání po labyrintech v různých lokalitách. Rozsáhlá kapitola je věnována tématu zpracování labyrintu v umění. Tato kapitola je rozdělena na tři části a pokrývá v celém rozsahu téma labyrintu ve výtvarném umění, literatuře, filmu, ale i v komiksu a počítačových hrách. Uvidíme jak ukázky děl z dávné historie, tak z historie nedávné, rovněž ze současnosti.

Vynikající je grafická úprava diplomové práce. Velmi zajímavý a na četbu příjemný je formát na šířku doplněný obrázky umístěnými u okraje každé stránky.

Teoretickou část Kateřininy práce považuji za velice zdařilou.

Didaktická část začíná námětovou mapou, z které vychází jednotlivé úkoly v jednotlivých kapitolách. Téma labyrintu je tu zpracováno v celé šíři a jsou použity velmi různorodé výtvarné prostředky. I tato část dodržuje danou grafickou úpravu a je doplněna fotodokumentací prací žáků.

Poslední část diplomové práce je věnována vlastní tvorbě Kateřiny na téma labyrint.

Přílohou diplomové práce je CD s fotodokumentací tvorby a také deníku Kateřininy honby za labyrinty. Fotodokumentace nám ukazuje několik návrhů na prostorové realizace jak v krajině tak interiéru. Osobně mě velice zaujala myšlenka zavěšeného kamenného labyrintu určeného podobně jako jiné skandinávské labyrinty k procházení. Zde ovšem kameny neleží na zemi, ale jsou zavěšeny, čímž je možno vytvořit labyrint na zemi stínem labyrintu visícího.

Diplomová práce Kateřiny Špaňhelové splnila požadavky zadání a splňuje všechny formální i obsahové požadavky.

Hodnocení: výborně

Poděkování

Děkuji Mgr.A. Lucii Tatarové za vedení mé diplomové práce. Velmi si vážím její obětavosti a děkuji za předané zkušenosti a poskytnutou oporu. Za trpělivost, pomoc a oporu děkuji mé rodině, Stanislavovi Stroblovi a jeho rodině, Barboře a Markétě Molnárovým, Ljubě Fuchs, Kateřině Bálintové, Magdaléně a Janu Pohribným, Kateřině Linhartové, doc. ak. mal. Zdenkovi Hůlovi, Anni, Petrimu Clusiusovi, Andreje Kubové, Marianě Dočekalové, Janu Zavadilovi, Mgr. Tomášovi Havelkovi, Mgr. Ondřejovi Hníkovi, Ph.D., PhDr. Věře Brožové a mnoha dalším.

Kateřina Špaňhelová

Abstrakt

Tato diplomová práce se zabývá tématem Labyrint, jeho smyslem, formou, užitím, historickým a zeměpisným výskytem a vývojem. Práce je rozdělena na tři základní části. První je teoretická a sleduje vývoj labyrintu v jeho historických a kulturních souvislostech a jeho proměny až do současnosti. Druhá část je didaktická a obsahuje vypracované výtvarné projekty pro 2. st. ZŠ a pro střední školu na téma labyrint v oblastech přírody, umění, civilizace a hmotné kultury, metafory a rituálu, dále pak obsahuje některé realizované hodiny. Třetí část je praktická a prezentuje skrze skici, fotodokumentaci některé mé návrhy na realizaci instalace v přírodě a další projekty. Součástí této diplomové práce je CD příloha s rozšiřující foto a videodokumentací k mé diplomové práci, se zpracovaným Průvodcem historií labyrintů a s Deníkem.

Abstract

This master thesis deals with the theme Labyrinth, its interpretation, form, way of usage, historical and geographical occurrence and evolution. The work is divided into three basic sections. The first one, theoretical, traces the evolution of the Labyrinth in historical and cultural context, and its transformations up to nowadays. The second part is didactic and includes worked out art projects for high school and gymnasiums on the theme of Labyrinth in the areas of nature, art, civilisation, metaphors and rituals. Further it includes some of the carried out lessons. Third part is practical and it presents through sketches and photodocumentation some of my proposals for the installation in the nature, and other projects. Part of this master thesis an enclosed CD with extra photo and videodocumentation for my master thesis, with completed Guide to the history of labyrinths and a labyrinth Diary.

Obsah

1	Úvod k labyrintům	11
1.1	Definování pojmu Labyrint	11
1.1.1	Labyrint jako cesta	12
1.2	Předchůdci labyrintů	13
1.3	Nejstarší pravděpodobné labyrinty	14
1.4	Etymologie slova Labyrint a evropský mytologický původ	16
2	Finsko	20
2.1	Úvod k příběhu mé první cesty za labyrinty	20
2.2	Labyrinty ve Skandinávii	20
2.2.1	Labyrinty z kamenů	21
2.2.2	Labyrinty v kostelích	23
2.3	Má (ne)setkání s kamennými labyrinty a labyrinty v kostele	24
2.4	Trávníkové labyrinty – Anglie a Německo	26
3	Itálie	29
3.1	Úvod k příběhu mé cesty do země labyrintům zaslíbené	29
3.2	Kresba v kameni a na zdi	29
3.2.1	Val Camonica	30
3.2.2	Pompeje	30
3.3	Mozaikové labyrinty	31
3.4	Labyrinty v kostelích	32
3.5	Má cesta k labyrintům napříč historií	34
4	Amerika	38
4.1	Úvod k příběhu mé cesty k americkým labyrintům	38

4.2	Indiánské labyrinty.....	38
4.2.1	Severní Amerika.....	39
4.2.2	Jižní Amerika.....	41
4.2.2.1	Planina Nazca.....	41
4.2.2.2	Labyrinty rozpadlých paláců.....	42
5	Španělsko.....	44
5.1	Úvod k příběhu o cestě s překvapením.....	44
5.2	Zahradní labyrinty a bludiště.....	44
5.3	Labyrint Josepa Maria Subirachse	46
6	Labyrint a umění.....	48
6.1	Výtvarné umění	48
6.2	Literatura.....	61
6.2.1	Středověk, novověk	61
6.2.1.1	John Bunyan.....	61
6.2.1.2	Jan Amos Komenský	62
6.2.2	Přelom 19. a 20. století a století 20.....	63
6.2.3	Pohádka	64
6.3	Film, komiks, hry	65
6.3.1	Film	65
6.3.2	Komiksy.....	67
6.3.3	Od stolních her k počítači	68
7	Současná renezanace labyrintů.....	70
7.1	Příběh k Průvodci historie labyrintů	70
7.2	Labyrinty dnes ve světě a u nás	71

7.2.1	Německo a Rakousko.....	72
7.2.2	Velká Británie	73
7.2.3	Dánsko a Skandinávie	73
7.2.4	Austrálie a Nový Zéland.....	73
7.2.5	U.S.A.....	74
7.3	Současný význam labyrintu	75
8	Námětová mapa	78
9	Labyrinty – mé vyústění cesty.....	98
9.1	Úvodem.....	98
9.2	Převrácený labyrint.....	98
9.2.1	Varianta A.....	99
9.2.2	Varianta B.....	100
9.2.3	Varianta C – Model pro instalaci v přírodě	101
9.3	Levitující labyrint.....	102
9.4	Další realizované nápady	103

A. Úvod

Má diplomová práce zpracovává téma Labyrint. V teoretické části, která je rozdělena do osmi kapitol, se soustředím na vysvětlení principu, smyslu a formy labyrintu, a to jak v původních, tak i v novodobých kontextech, mapuji jeho historický vývoj od nejstaršího projevu po současnost a zabývám se proměnou jeho užití v různých kulturách v mnoha oblastech světa. Zároveň mapuji stopu tohoto symbolu v průřezu dějinami výtvarného umění, jeho metaforický přesah v literatuře a jeho uchopení moderními médii. Kapitoly a tím i jednotlivé tématické či historické celky pod ně spadající vycházejí z mých cest po Evropě, při kterých jsem se setkávala s různými projevy labyrintu. Zahnuji i různá setkání, která můj vztah k labyrintům upevnila nebo mě podnítila pokračovat s labyrinty i nadále. Pro toto pojetí jsem se rozhodla proto, že labyrint se v posledních letech stal výraznou součástí mého života a tato diplomová práce mi tuto mou dosavadní cestu pomohla ucelit.

V didaktické části rozpracovávám téma labyrintu do myšlenkové mapy, ze které jsem vycházela během svých absolvovaných třinácti hodin výtvarné výchovy v rámci praxí na víceletém gymnáziu a základní škole pod vedením a konzultací Mgr. Šárky Dumbrovské a Mgr. Kateřiny Linhartové v roce 2004 a 2006. V práci uvádím jak rozbor těchto hodin, tak i předkládám další vypracované návrhy k další činnosti na stejné téma, ale pokaždé jinak.

Ve třetí části, praktické, seznamuji skrze obrázky skic, modelů a realizací se třemi projekty, které jsou určené pro instalaci v přírodě a které vycházejí z labyrintů z kamenů. Součástí této kapitoly je i prezentace dalších mých nápadů a návrhů na realizaci, případně již hotových objektů.

Důležitou součástí této diplomové práce je Deník, ve kterém mapuji necelé dva roky mé cesty za labyrinty, doplňující obrazová dokumentace k didaktické a praktické části a Průvodce historií labyrintů, tj. text s bohatým obrazovým doprovodem, který jsem vypracovala pro zámek Loučen a který mnohé kapitoly této diplomové práce rozšiřuje a doplňuje.

B. Část teoretická

1 Úvod k labyrintům

Pro mou diplomovou práci je podstatné zdůraznit, že od sebe odlišuji pojem labyrint a bludiště a že se budu zabývat pouze labyrintem, jehož historie byla ve dvacátém století oprášena a zmapována badateli, kteří se o toto téma zajímali (například W. H. Matthews a H. Kern).

1.1 Definování pojmu Labyrint

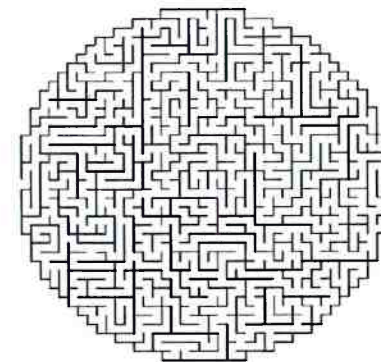
Labyrint je především symbol řádu a nikoliv chaosu, jak je tomu u bludiště. Labyrintem vede jen jedna cesta, neboli dráha, ke středu nebo zpět; žádné slepé uličky či záludnosti. Pro představu porovnejte přiložené obrázky. „Správný“ labyrint by měl splňovat následující kritéria:

- a) Labyrint by měl být vymezen linií – hranicí a měl by mít jedno ústí;
- b) Schématem mezi těmito hranicemi by mělo procházet, ať už fyzicky či mentálně;
- c) Na cestě by neměly ležet křižovatky, na kterých bychom se museli rozhodovat, kterým směrem se vydáme;
- d) Cesta by měla být vedena v nejdelších možných oklikách a trasa se v opakovaných sekvencích měla přibližovat ke středu labyrintu, kam nevyhnutelně spěje a kde je zakončena;
- e) Jedinou cestou ven z labyrintu by měla být cesta zpátky stejnou trasou (ovšem jsou i tzv. labyrinty průchozí, z jejichž středu vede další, krátká cesta ven);
- f) Střed labyrintu nebývá středem geometrickým;
- g) Střed je prázdný prostor.¹

Labyrint vyvádí na cestu, která se leckomu může zdát na první pohled chaotická, ve skutečnosti je však uspořádaná. Záleží, odkud se na něj díváte. Jinak shledává labyrint člověk, který stojí u jeho

Labyrint
(http://www.labyrinthos.net/typology_1.htm)

Bludiště
(<http://www.tqnyc.org/NYC062967/maze.htm>)

vstupu, a jinak ten, který na něj hledí shora. Labyrint tedy dokáže vyvolat představu jak řádu, tak i chaosu – buď mu porozumíme, nebo zůstaneme zmateni. Labyrint je vlastně naplánovaný chaos.²

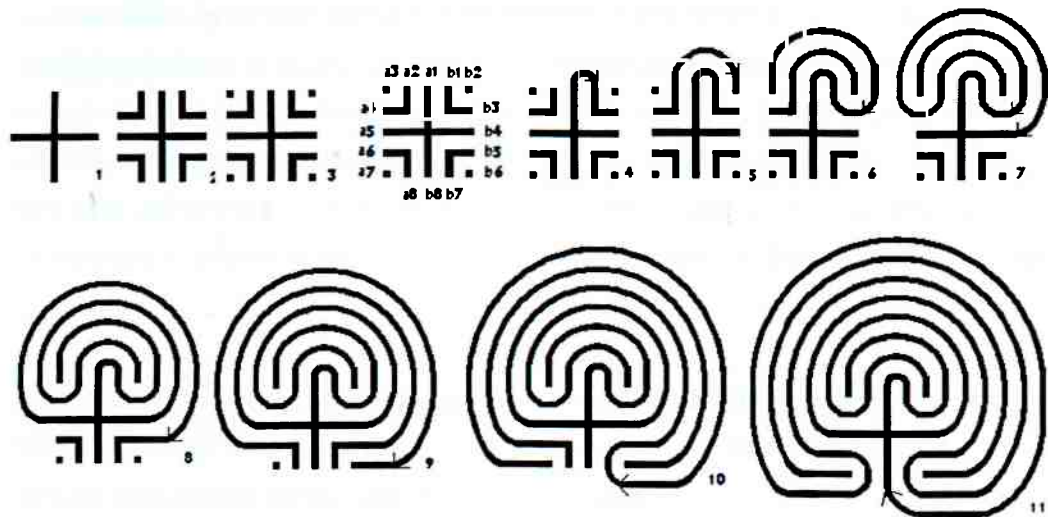
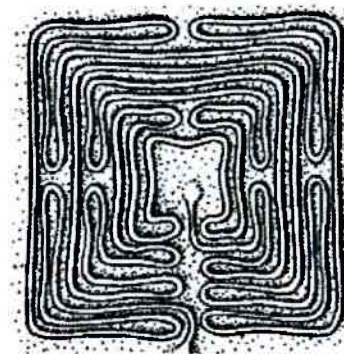

Schéma nejstaršího dochovaného, tzv. „klasického“ sedmiokruhového labyrintu.

1.1.1 Labyrint jako cesta

Cesta je vlastním principem labyrintu, a to ať už cesta k smrti či znovuzrození, cesta z mateřského lůna či cesta skutečným či duchovním životem. Stejně jako labyrint je plný zákrut, i náš život je plný zvrátů. Zákruty labyrintu připomínají mozkové zákruty – vinou se zleva doprava a zase zpátky, i v labyrintu se několikrát otočíme o 180°. Doposud nebyla provedena žádná studie, které části mozku a jak jsou při procházení labyrintu aktivovány, ale předpokládá se, že tu nějaké spojení je – každý kdo procházel labyrintem může potvrdit, že zažíval cosi diametrálně odlišného, než kdyby krácel po přímé čáře.³

Netypická podoba labyrintu. Tento se nachází ve Winchesteru v Anglii. (<http://www.labyrinthos.net/graphics03.htm>)

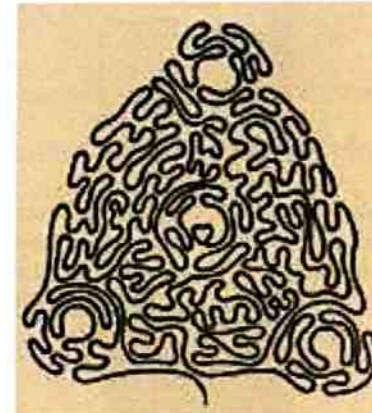
Další netypická podoba labyrintu. Graitschen, Německo. (<http://www.labyrinthos.net/graphics03.htm>)

Labyrint patří mezi nejstarší nástroje sloužící k rozjímání, modlitbě, rituálu a duchovnímu růstu člověka. Skutečný význam labyrintů však nelze jednoznačně vyložit, protože nám chybí dobové informace, které by je nám pomohly interpretovat. Avšak spojitost mezi labyrintem a cestou životem má kořeny v jednom ze předchůdců labyrintu, spirále. Cesta jedním směrem, ke středu, je cestou ke smrti – je úmorná, plná odříkání a zkouší naši trpělivost nebo, chcete-li, pokoru. Zároveň nás nikam neodvádí, vede jednou jistou cestou přímo k cíli, každá zatáčka nám dává novou naději. Ve středu však zažíváme pocity radosti a zadostiučinění, a cestou ven z labyrintu dosahujeme zrození (znovuzrození). Jakmile jsme skrytý (duchovní) střed našli, můžeme se s lehkým srdcem vrátit ven „na světlo“.

Na podobném principu stojí i symbolika spirály a koneckonců i jin a jang. Je zajímavé, jak schéma labyrintu skutečně připomíná lůno / dělohu matky – mnoho kultur si toto vyobrazení tak vykládalo. Labyrintu vládl ženský princip, princip bohyně a matky.

1.2 Předchůdci labyrintů

Předchůdci labyrintů byly spirály a meandry, které se vyskytují po celém světě již od pravěku. Je těžké určit, která z těchto forem se objevila dříve. Samotná spirála nese od svého počátku mimořádný symbolický význam ve všech světových kulturách. Je odvozena z přírody, např. z ulity, a znázorňuje životní i kosmickou energii, dynamické odvíjení změny s odkazem na chápání času a vesmíru – střed je nehybný, ale zároveň pohyblivý. Je symbolem slunce a ohně, zákona a moci, kosmického řádu (jako labyrint).⁴ Zajímavé také je, že již od neolitu bývá spirála spojována s bohyní (dvojité spirála například zdobí klín bulharské venuše, tzv. dámy z Pazardžiku, nebo japonské figurky „dogu“ z džomonského období), a zřejmě symbolizuje zrození a smrt, nad kterými tato bohyně

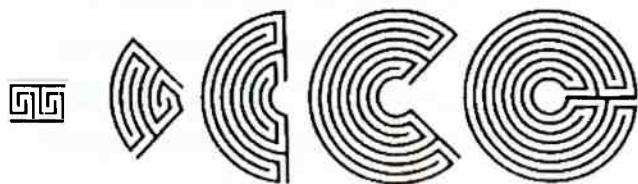
Velice zajímavě pojatý labyrint z Dalby v Anglii.
(http://www.eichfelder.de/kulte/labyrinth/100Labyrinth/100lab_3.html)

Boughton Green, Anglie
(<http://www.labyrinthos.net/graphics03.htm>)

vládl⁵. Pravotočivá spirála značí život, přidává životní energii, a levotočivá značí smrt, životní energii ubírá.⁶ Stejně je tomu i u meandru založeném na svastice.

Meandr je geometrický ornament pravouhle zalamovaných nebo spirálových linií (jako běžící vlna) spojených protilehle, v řadě či jednotlivě. Může vycházet i ze tvaru svastiky. Vyskytuje se již na Ukrajině ve starší době kamenné, v Číně v období mladší doby kamenné pod názvem „hromový vzor“, v Egyptě v hrobkách 4. dynastie (cca 27. – 26. st. př.n.l.), v Americe na ranných peruánských textilích, stejně jako u Májů a Aztéků a na keramice indiánů.⁷ Nejčastěji je meandr spojován s řeckou kulturou, protože se stal nerozlučným dekorem řecké keramiky a architektury. Začátek jeho užívání spadá do antického geometrického slohu (cca 9. – 7. st. př. n. l.). Někteří badatelé dokonce tvrdí, že labyrint vzešel přímo z meandru, a dokazují to následující sérii:

Labyrint je fenoménem, který je charakteristickým symbolem jen u některých kultur.

(http://www.math.nus.edu.sg/aslaksen/gem-projects/maa/Interview_with_the_Minotaur/rit%3.htm)

1.3 Nejstarší pravděpodobné labyrinty

Určit konkrétní nejstarší kresby labyrintu nelze – důvodem je obtížnost jejich přesné datace, jelikož se jedná o rytiny do kamene. Do nedávna se za nejstarší považovala 5000 let stará rytina na skále v podzemním hrobě, místně „domus de janus“ čili „dům skřítků“, na Sardinii.⁸ Důvod takového

*Meandrem zdobená destička (vpravo) ze slonoviny z Ukrajiny za starší doby kamenné. (Jiří Neustupný, *Pravěk lidstva*, Praha 1946, str. 44)*

Replika sedící bohyně z Bulharska, tzv. dámy z Pazardžiku, z doby cca 4500 př. n. l. V trojúhelníkovém klínu je patrná dvojité spirála.

(<http://www.rhiannon.co.uk/page/index.php?itmlD=5389>)

Trojité spirála nacházející se v Droghedě v Irsku. Stáří vzniku vytesaného symbolu, který je umístěn u vstupu do Newgrange, je 5200 let. (<http://home.earthlink.net/%7Elaurieyoung/photos/newgrange/trispiral.JPG>)

umístění mělo zřejmě spojení s kultem mrtvých v „útrokách matky země“. Symbolika smrti je umocněna i tím, že vchod do podzemí vede ze západní strany, což je směr smrti nebo směr do podsvětí.⁹ O ostrov níž, na Sicílii, se v Plyfémově jeskyni u Bonagie, jeskyni, která je známá příběhem o Kyklopovi, jemuž Odysseus probodl oko, našly pro změnu nástěnné kresby. Mezi nimi je i labyrint a jejich stáří se také odhaduje na 5000 let.¹⁰

S datací jsou problémy i s rytinami labyrintů a „pokusů o labyrint“ ve španělské Pontevedře a Arceře. Po dlouhou dobu byly tyto kresby připisovány pozdní době bronzové nebo rané době železné. Ovšem při posledním přezkoumání španělských petroglyfů a po archeologickém průzkumu bezprostředního okolí vyšlo najevo, že rytiny budou mnohem staršího data. Výsledkem bádání bylo konstatování, že skalní umění v Galicii spadá do začátků doby bronzové (někdy mezi 2500 – 1800 př. n. l.). Pokud by tomu tak skutečně bylo, pak bychom stáli před skutečně nejstaršími zachovanými kresbami labyrintů (u kterých bylo určeno datum vzniku).¹¹ Je možné, že skalní umění, jaké se nachází ve Španělsku, nám mapuje vývoj vzniku tohoto tajemného symbolu – od jednoduchých kreseb prstenců po důmyslné labyrinty.

Právě takto zajímavé labyrintové kresby do kamene se nacházejí i v Irsku v Newgrange. Také se velice blíží podobě pozdějších sedmiokruhových labyrintů, je možné, že pocházejí z doby kolem 3200 př. n. l. Podobné kresby se nacházejí také (a nejen) v Argyllu, oblasti s nejrozsáhlejší plochou s rytinami do kamene ve Skotsku. Těmto kresbám se říká „jamky a prstence“ („cups and rings“)¹² a jsou pokaždé v jednom místě přerušeny drážkou. K jakému účelu mohly tyto kresby sloužit se můžeme jen dohadovat. Rytiny umístěné na svažující se skále například dobře odvádějí dešťovou vodu¹³, ale stejně tak se mohlo jednat o zakreslování hvězd na nebi.

Skalní rytina labyrintu u vchodu do hrobky v Luzzanas, Sardinie. Může být stará 4500 let, ale také „jen“ 2000. (<http://www.labyrinthos.net/luzzanas35.htm>)

Pontevedra, Španělsko. Možná 2000 l. př. n.

Arcera, Španělsko. Stáří není známo. (obě ilustrace z <http://www.labyrinthos.net/graphics02.htm>)

Dalšími adepty na nejstarší ztvárnění labyrintu jsou egyptská pečetidla a plaketky z doby kolem 3000 – 2500 př. n. l. Nejedná se sice o klasickou podobu labyrintu, v některých případech jsou to spíše pouze spletené meandry.

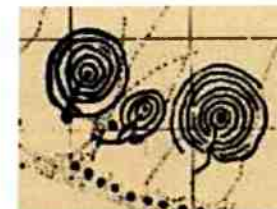
Konečně nejstarší labyrint, který lze s určitostí časově zařadit, je namalovaný na střepu keramiky v doprovodu postav lidí a zvířat a pochází ze Sýrie. Jeho stáří spadá do doby kolem 1240 př. n. l. Z doby kolem 1200 př. n. l. pochází o něco mladší dochovaný labyrint, který se našel zakreslený na hliněné destičce v ruinách paláce krále Nestora v řeckém Pylosu. Na druhé straně destičky se dochoval text vzývání v podobě litanie mořeplavců v případě nouze.¹⁴

1.4 Etymologie slova Labyrint a evropský mytologický původ

Slovo labyrint bylo do češtiny převzato z řeckého slova „labrys“, což je název pro „dvojitou sekeru“, ale skutečný původ slova není řecký ani krétský – pochází z oblasti Malé Asie. Koncovka „-inthos“ nese význam „místa“.¹⁵

Proč labrys? Tvar této dvojitě sekery má mnoho společného s planetou Měsíc a jeho cykly. Bohyní této planety byla Pasifaé, často zobrazována jako bílá kráva s rohy představujícími oblouk Měsíce.¹⁶ Labrys tedy nesloužil pouze jako válečná zbraň, ale také jako zdroj síly pro ty, kteří byli spojováni s bohyní. A právě v nejpůvodnějších krétských rituálech vládla labyrintu bohyně.

Nejčastěji bývá název labyrint spojován s palácem krále Minoa na Krétě (palác vyrůstal během kulturního rozkvětu minojské kultury mezi lety 2000 – 1400 př. n. l.¹⁷), ačkoliv se konkrétní místo, kde by rituál zasvěcený bohyni probíhal – jak by se dalo z tamních palácových fresek vyvodit – nenašlo.

Labyrintické kresby, Skotsko (Argyll, Achnabreck), možné stáří 5000 let.
(http://www.eichfelder.de/kulte/labyrint/100Labyrinth/100lab_0.html)

Egyptská plaketka či amulet, zhruba 3000 př. n. l. Pod dvěma sedícími postavami se splétá meandr.
(<http://www.sacred-texts.com/etc/ml/ml11.htm>)

Sedmiokruhový labyrint z Tell Rify v Sýrii, cca 1240 př. n. l.
(<http://www.das-labyrinth.at/labyrinth/ausstellung/01.htm>)

Snad proto se nakonec název vžil jako přímé pojmenování paláce samotného: jedná se o komplikovanou stavbu s nesčítelným množstvím místností a chodeb. Z řecké mytologie se dozvídáme o labyrintu pro netvora Minotaura, napůl člověka a napůl býka (jeho matkou právě byla Pasifaé); netvor byl uvrhnut do složitého bludiště, který na popud jeho otce, krále Minoa, postavil architekt Daidalos, a jen vyvolení znali cestu dovnitř a ven, ostatní v záludných uličkách našli leda smrt. Cestu Daidalos prozradil i princezně Ariadně, která se zakoukala do aténského reka Thesea. Ten přijel na Krétu s rozhodnutím skoncovat s krutou daní, kterou Atéňané spláceli Minoovi za způsobení smrti jeho synovi: poskytování lidských obětí pro lidožravého Minotaura. Ariadna Theseovi pomohla přelstít „labyrint“ (pomocí klubka), Theseus Minotaura zabil a s Ariadnou pak z ostrova uprchl.

Pokud na Krétě „labyrint“ skutečně existoval, pak se nabízí několik teorií o jeho umístění. Než koncem 19. st. odkryl archeolog sir Arthur Evans ruiny paláce krále Minoa, lidé věřili tomu, že labyrintem, ve kterém se skrýval bájný Minotaurus, byly jeskyně. Jedna taková se nachází jižním směrem od Knossu v Messaře v kraji Gortys. Její podzemní chodby jsou nesmírně spleťité, záludné a zdají se být nekonečné. Existují názory, že by se spíše mohlo jednat o starověký kamenný důl, který byl později využíván jako skladiště potravin a útočiště v období válek. Během druhé světové války využívala jeskyně německá armáda. Když místo opouštěla, vyhodila je do povětří, takže se podoba „labyrintu“ smutně změnila.¹⁸

Sami staří Řekové přiznávají, že pro stavbu jejich „labyrintu“ se Daidalos inspiroval jistou stavbou v Egyptě. Jedná se o chrám, který dal postavit během své vlády faraón Amenemhet III. (druhá polovina 19. st. př. n. l.) z XII. dynastie poblíž jezera Moeris u vesnice Hawwára. Obrovský chrám se

Labrys - minojská dvojbřítá sekera, která byla součástí kultu Bohyně Matky, a hlava posvátného býka, která se našla v malém paláci v Knossu z černého masťku s pozlacenými rohy ze dřeva. Jeho doba vzniku patří mezi 17. – 15. st. př. n. l.

(<http://www.hartzler.org/cc307/minoan/images/b4.jpg>)

(<http://www.appfa.auckland.ac.nz/virtualtour/Knossos/images/21pic0.JPG>)

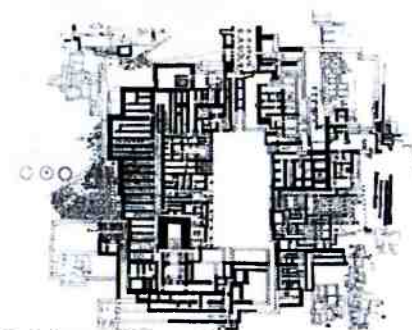
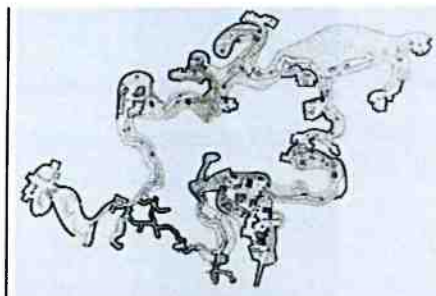

Schéma paláce v Knossu.

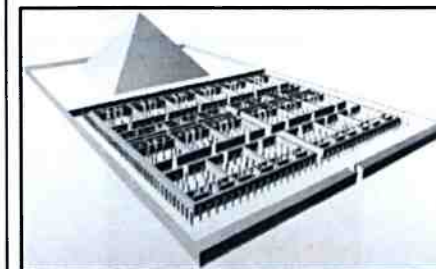
(<http://my.tele2.ee/docs/kreeta/knossos.html>)

rozprostíral na ploše 244 x 305 metrů a podle popisů Řeků, historika Herodota (5. st. př. n. l.) a geografa Strabóna z Amaseie (1. st. př. n. l.), kteří místo osobně navštívili, se nám skládá obraz stavby o dvou podlažích a 3000 místnostech.¹⁹ Zřejmě sloužil jako obrovská svatyně všech egyptských božstev. Herodotos jej nazval dalším z divů světa a oceňoval jej výš než samotné pyramidy. Labyrintem jej později nazvali právě Řekové – než Amenemhet III. nastoupil na trůn, jmenoval se Lamares. Řekové jej nazývali Labaris a jeho „labyrint“ Labaridovým chrámem.²⁰ Že by další možná etymologie slova labyrint?

Plato (kolem doby 400 př. n. l.) ještě používal slovo Labyrint jako metaforu ve správném slova smyslu – předpokládal, že přemýšlením se dobereme středu.²¹ O století později se začíná zaměřovat význam a podoba labyrintu a bludiště. Spletité a záludné jeskyně se staly místem tajných obřadů, byly nazývány labyrinty a tak tomu je v podstatě až do dnes.²²

Gortynské jeskyně v Messaře.
(<http://www.explorecrete.com/history/labyrinth-description.htm>)

Rekonstrukce egyptského „labyrintu“ podle plánu archeologa F. Petrieho.
(http://www.casa.ucl.ac.uk/digital_egypt/hawara/gallery.html)

Aténský rek Theseus táhne ven z labyrintu poraženého Minotaura.
(<http://www.jaskolski.de/minotaurus.jpg>)

Klečící socha Amenemheta III.
(http://www.touregypt.net/feature_stories/amenemhet3.htm)

Aténský rek Theseus zabíjí zručného Minotaura. Malba na aténské váze, cca 550 př. n. l.
(<http://www.historyforkids.org/learn/greeks/religion/myths/pictures/minotaur.jpg>)

2 Finsko

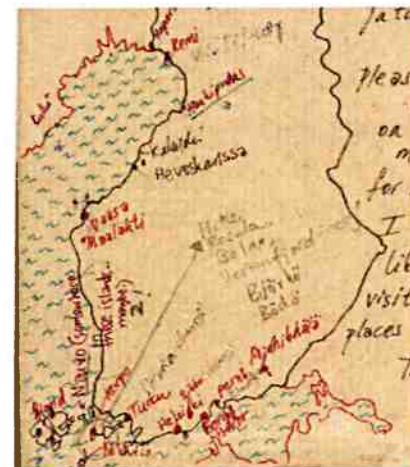
2.1 Úvod k příběhu mé první cesty za labyrinty

Do Finska jsem odletěla v rámci studentského výměnného programu Erasmus koncem ledna 2005, kde jsem následující čtyři měsíce studovala na University of Lapland v Rovaniemi. Finsko jako destinaci jsem si vybrala především kvůli své diplomové práci: na jeho území se podle knihy Uwe Wolffa *Labyrint – Cesta k vlastnímu středu* nachází 141 kamenných labyrintů a v okolních severských oblastech pak na čtyři sta dalších. Jednalo by se o mou první zkušenost s labyrintem, navíc v autentickém prostředí a s vlastní specifickou historií.

Záhy jsem si na vlastní kůži mohla zažít, co obnáší zabývat se takovým tématem jako je labyrint, jak pracná je cesta k jeho středu – jeho podstatě. Každý krůček k odhalení dalších skutečností, které se kolem labyrintu za jeho celou historii nastřádaly (především nalézt správnou cestu v obrovském množství informací, které o labyrintu poskytuje internet), mě něco stálo a nakonec samotné setkání se skutečným labyrintem se mi podařilo po několika marných pokusech uskutečnit až ke konci mého pobytu. Za „odměnu“ a po překonání překážek, které se mi do posledních chvil stavily do cesty.

2.2 Labyrinty ve Skandinávii

Skandinávie a vlastně celé Pobaltí je bohaté na labyrintové historické památky. Labyrinty zde mají svou jedinečnou podobu, která se ve zbylé části Evropy neopakuje. V první řadě se na pobřeží Botnického zálivu, Baltského moře, Barentsova moře a moře Bílého dochovalo mnoho kamenných labyrintů. Dalším zajímavostí a specifikem jsou labyrinty namalované na stěnách v kostelích. S těmi

Do mého deníku zakreslené vypátrané lokality, kde se ve Finsku nacházejí labyrinty, kamenné i v kostelích.

Mapa části Skandinávie se zakreslenými lokalitami kostelů s nástěnnou malbou labyrintu. (Obojí viz CD příloha, soubor Deník)

se návštěvník v hojném počtu může setkat v Dánsku a jižním Švédsku, v menší míře pak na jihu Norska a jihu Finska.

2.2.1 Labyrinty z kamenů

Na mnoha místech ve Finsku, Estonsku, Švédsku, Norsku a severozápadním cípu Ruska se nacházejí tzv. „pole obrů“ neboli „Jatulintarhat“, jak je nazývají Finové. Nebo „Nunnatarha“, „Pietärinleikki“, „Jerusalem“, „Trojalek“, „Jungfrudans“, „Türgi linn“... každý kraj nazývá labyrinty, které byly vystavěné z kamenů, jinak – podle toho, jakému účelu sloužily. Největší podíl na výskytu labyrintů z kamenů na tomto území měli zřejmě Švédové – nejprve jako Vikingové při svých výpravách na východ a později jako správci území kolem Botnického a Finského zálivu. Právě ve Švédsku se nachází zřejmě nejstarší kamenný labyrint, jehož vznik někteří badatelé časově situují již do doby bronzové. Jmenuje se Rösaring, leží na vikingské cestě asi 40 km severně od Stockholmu a v nejširším místě dosahuje 16 m.²³ Ovšem je možné, že labyrinty se ve Skandinávii vyskytovaly již před érou Vikingů, snad již za doby kamenné.

Kameny, které stavitelé labyrintů používali, dosahují velikosti lidské hlavy, váží mezi 3 – 6 kg a pocházejí z bezprostředního okolí (skandinávská krajina je na kameny bohatá). Podoba labyrintů připomíná krétský sedmiokruhový model, v několika případech rozšířený o další okruhy, avšak zda měla jihoevropská tradice na vývoj labyrintů ve Skandinávii vliv, není prokázáno. Sedmiokruhové labyrinty jsou seskládány ze 700 až 1000 kamenů.²⁴ Labyrinty byly původně stavěny co možná nejbližší k moři, ať už na pobřeží nebo na opuštěných ostrovech. Od té doby se však prostředí změnilo: ustoupily ledovce, zemi se odlehčilo a začala stoupat. V dnešní době se tudíž mnoho labyrintů nachází i několik desítek až stovek metrů od pobřeží a mnohé ostrovy se staly pevninou.

Labyrint nazývaný Rösaring podle toho, že je jeho kameny („rösa“) jsou poskládány do kruhů („ring“). Vstupuje se do něj ze západní strany a skládá se z 15 okruhů. Dnes je ve velice špatném stavu.

(<http://www.ukforsk.se/nya/labyrint.jpg>)

Ve skanzenu v přímořském městě Vaasa mají kopii kamenného labyrintu, jungfrudans, z Valsörarna, skupinky ostrovů v archipelagu Vaasy. (foto: Jan Pohribný)

Důvodem tohoto umístění jsou sami stavitelé: labyrinty si u mořského břehu (případně na břehu řeky) stavěli například rybáři či lovci tuleňů, kteří jimi před lovem procházeli, aby zahnali špatné počasí a zajistili si dobrý úlovek a bezpečnou plavbu. Při návratu pak labyrintem procházeli znovu, aby ve středu obětovali rybu a poděkovali tak za úspěšný lov. Potvrzením těchto domněnek budiž i situování těchto staveb – pokaždé jsou v blízkosti oblastí, který je na lov štedrý. Jiné příběhy tvrdí, že si je z dlouhé chvíle stavěli námořníci, kteří u břehu nebo na ostrově ztroskotali. Námořníci však kromě hraní také mysleli na zařikání špatného počasí a přáli si dobrý vítr do plachet.

Zvláštní kamenné stavby si v různých oblastech vysloužily i různé mýty o jejich vzniku a funkci. V keltských příbězích se vypráví o vílách, které tančily v labyrintech při úplňku, v Norsku se traduje, že labyrinty postavili ledoví obři. Švédové v pohádkách zase spojují labyrinty s cestou do podsvětí.²⁵ Ve Finsku je příběh o Jatulin (obrech) součástí ústní lidové tradice, která vypráví, že tyto postavy údajně žili v severské oblasti kdysi dávno. Pole obrů jsou spojovány se starým přírodním náboženstvím, a za takové je i většina skandinávských odborníků dnes považuje – za duchovní stavby. Aby kouzlo labyrintu působilo, musela se přání v labyrintu vyslovená držet v tajnosti. To je asi i důvod, proč dnes víme tak málo o původním smyslu těchto staveb.

Velmi často je také role skandinávských labyrintů spojována s rituálem plodnosti, který má pohanské kořeny. Tato hra byla v některých oblastech zaznamenána v pozměněné podobě stále součástí folklorních slavností ještě začátkem dvacátého století.²⁶ V kamenných labyrintech v severní Evropě se vedle rybářských rituálů tančil tzv. „jungfrudans“, neboli „tanec panen“. Ve středu stála dívka a dva mládenci se k ní snažili, každý jinou cestou, doběhnout či dotančit a vyvést ji. V obměněné podobě dívka držela provaz, na který se navíjel mládenec na druhém konci. Při svém „tanci“ v labyrintu musel být provaz dostatečně napnutý, aby se nedotkl země, a chlapec se jej nesměl

Labyrint z polních kamenů na Velkém zaječím ostrově v Solověckém archipeluu u Archangelska. Labyrint pomalu zarůstá mechem a lišejníky a stává se jakoby živým organismem. (foto: Barbora Molnárová)

Tento labyrint se nachází v Granshamholmu, v pozadí je možné vidět mohylu – takové spojení je velice ojedinělé. Pravděpodobně se jedná o velice posvátné místo. Skandinávie. (foto a informace: Jan Pohribný)

dotknout rukou.²⁷ Tato hra ukazuje na svůj původ v řeckém mýtu o Minotauovi – důkazy budiž následující prvky, na kterých hra stojí: dívka v „nedobytném“ středu, hrdina zachránce a provázek (hra má mnoho společného s tzv. trojskými hrami, o kterých bude řeč níže).

Původně byly labyrinty při rituálech plodnosti využívány k ověření připravenosti „kandidátů“ na mateřství či otcovství. Všechny tyto zvyky se však od 16. st. úspěšně snažil potlačit nově nastolený protestantismus. Pokud byl někdo zvědavým knězem či úředníkem nachytán při takovémto pohanském počinání, hrozila mu hranice. Proto byla také ke stavbě často volena tak těžce dostupná místa a je to i jeden z dalších důvodů, proč se do dnešních dnů nedochovaly o původních zvyklostech zmínky. Jinde v Evropě byly pohanské rituály plodnosti a znovuzrození, které se odehrávaly začátkem jara, nahrazeny křesťanskými velikonočními svátky a prvomájovými slavnostmi. V katedrále v Charters či v Sens například tancem v labyrintu oslavovali místní duchovní zmrtvýchvstání Krista.

2.2.2 Labyrinty v kostelích

Tradice „polí obrů“ či Jungfrudans se těsně pojí se zajímavou nově odhalenou tradicí prvních stavitelů křesťanských kostelů. Zatímco v celé západní Evropě se do honosných gotických katedrál vsazovaly velké podlahové labyrinty, ve skandinávských kostelích se začaly objevovat (vedle dalších velice zajímavých malůvek, jako například mořských panen, šamanů a lodí) labyrinty malované na stěnách a stropech. Leckdy i vícero v jedné stavbě. Již tato odlišnost je důkazem o nezávislém vývoji na labyrintech ve zbylé Evropě. Skandinávské kostelní labyrinty se vedle odlišného umístění liší i smyslem a svou podobou. Mezi nejlépe zachované vyobrazení patří ty z norského Slidru a Seljordu, švédského Grinstadu a Hablingba, finského kostelíka Maaria v Turku

Detail fotografie labyrintu z Holmengrå z místa, kde se setkává Jarfjord a Varangerfjord ve východním cípu norského Finnmarku. V této oblasti se nachází asi jen 4 labyrinty a jsou chráněné. Tento labyrint postavili místní Sámové někdy mezi 1000 a 1600 n.l. (foto: Jan Pohribný)

Ukázka nevsední výzdoby kostelíka Maaria u Turku na jihu Finska. Levá figura vypadá jako nějaký domorodý šaman. Možná zakresleny podle zážitků z cest nějakého mořeplavce. (foto: autorka)

a dánského Hesselageru a Roerslevu.²⁸ Většina jich pochází z doby mezi 14. a 16. stoletím. Podoba labyrintů pravděpodobně vychází ze staré severské lidové tradice stavění labyrintů z kamenů.

Jejich umístění se liší oblast od oblasti. Některé jsou namalovány „oficiálně“ u vstupu do kostela, jiné vedle světců a biblických výjevů, další zase jakoby tajně v tmavých zákoutích věží. O jejich významu se nedochovaly žádné záznamy – můžeme se tedy dohadovat, zda měly funkci ještě pohanskou a magickou (jako ochranný symbol odhánějící zlé síly), křesťanskou nebo ještě rituální. Právě této poslední možnosti dává za pravdu kresba labyrintu v jihofinském Sibbo. Tento labyrint budí pozornost postavou ženy v jeho středu, čímž jasně odkazuje na tradici obřadů plodnosti či hry Jungfrudans, o kterých byla řeč dříve.

O kostelních labyrintech se v mnoha případech dlouho nevědělo. Původní malby byly s příchodem luteránů v 16. století přemalovány bílou barvou a až o tři století později byly při rekonstrukcích dávno zapomenuté fresky k překvapení všech znovu odhaleny.

2.3 Má (ne)setkání s kamennými labyrinty a labyrinty v kostele

První překážkou mezi mnou a labyrinty byla vzdálenost. Rovaniemi leží 100 km od moře. S tím se pojily dvě skutečnosti: místní obyvatelé (studenti, profesori ani knihovnice) o existenci „jatulintarha“ neměli ponětí a cestování bylo finančně náročné. Další překážkou bylo něco tak prostého jako je sníh. Na severní polovině Finska jsem se setkala se zamrzlým mořem ještě koncem dubna. Když mě přijela na tři dny navštívit máma, navrhla jsem výlet zapůjčeným autem do většího města Oulu (200km od Rovaniemi) s tím, že 20 km nad Oulu, v Haukipudas, leží kousek od moře labyrint. Výlet se uskutečnil, avšak když jsme se v lese, který lemoval pobřeží, topily pneumatikami ve sněhu, tušila

*Ukázka labyrintu z kostela v Sibbo na jihu Finska. Dnes je kostelík z 15. století udržován jako kulturní památka. Labyrint měří v průměru 124 cm, ale je již velice vybledlý a špatně viditelný.
(<http://www.jaskolski.de/Image60.gif>)*

Kamenný labyrint v Haukipudas, asi 180 km od Rovaniemi, jsem navštívila koncem dubna. Dělo mě od něj asi metr sněhu. Tuto fotografii o rok později v červenci pořídil fotograf Jan Pohribný, se kterým jsem se mohla podělit o své zkušenosti z Finska a své vyhledané lokality labyrintů ve Skandinávii.

jsem, že ten pravý čas na můj první labyrint ještě nenastal. S pomocí místních obyvatel jsme labyrint skutečně našli – respektive pouze ze zamrzlého sněhu trčící cedulku s nápisem „historická památka“. Skrze fotografie pořízené toto léto fotografem Janem Pohribným z tohoto místa jsem se nakonec s labyrintem přesto setkala. Tento labyrint je jedním ze hmotných důkazů, jak od dávných dob stoupla pevnina: Labyrint, který byl jistě původně postaven přímo na břehu moře se nyní nachází asi 400 metrů od vody.

Začátkem května přijela na návštěvu univerzity v Rovaniemi Mg.A. Lucie Tatarová, vedoucí mé diplomové práce. Spolu s další studentkou z naší pražské katedry výtvarné výchovy, Marianou, jsme se vydaly do Helsinek. Na jihu Finska se zvyšovala pravděpodobnost setkání s labyrintem. Přímo v Helsinkách na jednom z ostrůvků, na Vartiosaari, se měl jeden labyrint nacházet. V nejbližším okolí pak také jeden kostelní labyrint (Sibbo) a kamenný (Porvoo). Při návštěvě Porvoo se mi vymstily nedostatečné informace z internetu, jelikož labyrint leží daleko od pobřeží Porvoo na jednom soukromém ostrůvku. Pro pozdní hodinu jsme se pak ani na zpáteční cestě z Porvoo nezastavily v Sibbo. Ostrůvek Vartiosaari v Helsinkách patřil zrovna mezi ty ostrůvky, které nejsou spojené mostem či pravidelným lodním spojením. První pokus dostat se na ostrov pohořel, avšak druhý, spontánní a téměř neskutečný, se však vydařil, a tak se nám díky Finovi Petrimu Clusiovi podařilo na ostrov dostat a labyrint objevit. Petri patřil mezi těch málo Finů, se kterými jsem se setkala, kteří o existenci „jatulintarha“ věděli. Tomuto přičítal stáří asi padesát let a jako autory určil ruské námořníky, kteří během druhé světové války na ostrovech drželi hlídky. Labyrint, sedmiokruhový, skutečně vypadal časem netknutý – bylo to dáno zvolenými kameny, které, narozdíl od ostatních kamenných labyrintů, byl ze štípaných kamenů a pak snad i jeho umístěním na holé plošině skály, kde nerostla tráva. Ovšem takových podobně položených labyrintů (na holé skále) se ve Skandinávii nachází několik a s jejich datací si nikdo není jist. Má labyrintová kletba snad byla provalena.

*Mé první setkání s labyrintem.
Helsinky, Vartiosaari, 10. 5. 2005
odpoledne. (foto: Lucie Tatarová)*

*Pro tento labyrint si jeho autoři také
vybrali hladkou plochu skály. Ta je po
mnoha stránkách praktická: Kameny
nezarůstají a trasa se dá lehce
opravovat. Narozdíl od labyrintu
v Helsinkách je však tento
z přírodních neopracovaných kamenů
a obrostl mechem. Nauvo, Finsko.
(foto: Jan Pohribný)*

Další má cesta pokračovala do Turku, kde jsem měla v plánu navštívit Maaria kirkke s malbou labyrintu na stěně. Kostelík jsem přes různé peripetie nakonec našla, ležel v přilehlé vesničce města. Byl zavřený. Naštěstí jsem se dala do řeči gest s přítomnou správkyní hřbitova (zřejmě) a ta mi vše s právě příšedším kostelníkem domluvila. Ani ten neuměl anglicky, ale dovnitř mne pustil a já se dočkala neopakovatelného zážitku. Kostelík byl mezi 13. a 14. st. vybudován na místě původního obětiště. Jakoby si na tu dobu všechna ta podivná stvoření namalovaná na stěnách pamatovala. A s pomocí kostelníka jsem objevila i všechny čtyři labyrinty. Pro mne dostatečná odměna po několikaměsíčním snažení.

2.4 Trávníkové labyrinty – Anglie a Německo

Tuto kapitulu zařazuji do finského oddílu proto, že pojednává o formě labyrintu, která je po stránce tradice, vzhledu a zvyklostí podobná formě skandinávské.

„Turf maze“ (trávníkové bludiště), „Troy Town“ (trojské město), „Julian’s Bower“ (Juliánova besídka), „Sheppard’s Race“ (pastýřova dráha), „Jerusalum’s Walls“ (jeruzalémské zdi)... to jsou některé z názvů, které pojmenovávají trávníkové labyrinty v Británii. V Německu se vžily názvy jako „Rad“ (kruh), „Wunderkreis“ (zázračný kruh), „Trojaburg“ (trojský hrad) či „Schwedenhieb“ (švédská brázda). V obou zemích se tento typ labyrintu ujal lépe než například labyrinty v katedrálách. Doklady o jejich výskytu pocházejí ze středověku, ale je možné, že vznikaly ještě dříve.²⁹ Několik se jich dochovalo dodnes, ale mnoho jich bylo po období reformace zničeno zaoráním nebo jednoduše zarostlo.

Nákres Jeffa Sawarda dodnes existujícího trávníkového „Eilenrieder Rad“, labyrintu z německého Hannoveru. Do jeho středu, kde se tyčí stará lípa, která dodává labyrintu na magické působnosti, vede cesta vyrytou brázdou.
(<http://www.labyrinthos.net/graphics03.htm>)

Trávníkový labyrint z anglického Alkborough nese známky toho, že se po jeho drnech procházejí návštěvníci, ale zároveň je dobrou ukázkou, jak je důležitá pravidelná údržba, aby obrysy zůstaly zřetelné.
(<http://www.megalithic.co.uk/search.php>)

Dráhou trávnickového labyrintu bývá nejčastěji drnový pás a hranicemi vyrytá brázda (avšak může tomu být i naopak). V mírně vyvýšeném středu stává strom (jasan, v severské mytologii nazýván Yggdrasill) nebo pomník. Ke středu mohly vést dvě cesty, jedna přímo a druhá klasickou dlouhou trasou, a labyrint se musel pravidelně udržovat, aby si svou podobu uchoval. Stávalo se totiž, že zarostlý obrazec byl znovu obnoven v odlišné podobě či na jiném místě. Právě umístění labyrintů bývá v některých případech zajímavé a leccos prozradí o jejich funkci. Labyrinty nacházející se v blízkosti starých římských rozvalin (Římané okupovali území Velké Británie mezi pol. 1. st. př. n. l. – zač. 5. st. n.l. a je možné, že místní tradice labyrintů pochází právě z tohoto období) vyhledávala pro zábavu mládež, aby ve svých hrách znovu oživovala starý známý motiv ženy ukryté ve středu „pevnosti“: dva chlapci závodí o to, kdo se dřív dostane k dívce čekající ve středu labyrintu a vyvede ji ven. Labyrinty poblíž církevních budov (které byly v mnoha případech postaveny na základech původních římských staveb) zase sloužily modlícím se mnichům a křesťanům, kteří jimi kajícím procházeli po kolenou (např. Sneinton, Anglie). Dále se labyrinty staly oblíbenou součástí velikonočních a májových slavností, pravděpodobně s pradávnými kořeny z dob pohanských spojených s rituály plodnosti a kultem slunce.

Saffron Walden v Anglii se může pyšnit velikým a krásně zachovaným trávnickovým labyrintem s atypickým tvarem: vnější kruh je ozdoben jakýmsi čtyřmi baštami, které kruh o průměru 28m labyrint zvětšují ještě o dalších 14m. V jeho středu ještě v 19. st. stál veliký jasan, který však lehl popelem. V dokumentu z 18. století se dozvídáme o kratochvíli mladíků, kteří mezi sebou soutěžili, kdo rychleji doběhne do středu labyrintu, kde stála dívka. Cesta, kopírující vinutí středověkých labyrintů, vedla úzkou brázdou, což některé badatele podněcuje k myšlence, že se jedná o kopii ještě mnohem většího labyrintu, který se měl původně rozprostírat o kus dál.

Saffron Walden, Anglie

http://www.eichfelder.de/kulte/labyrint/100Labyrinthe/100lab_3.html

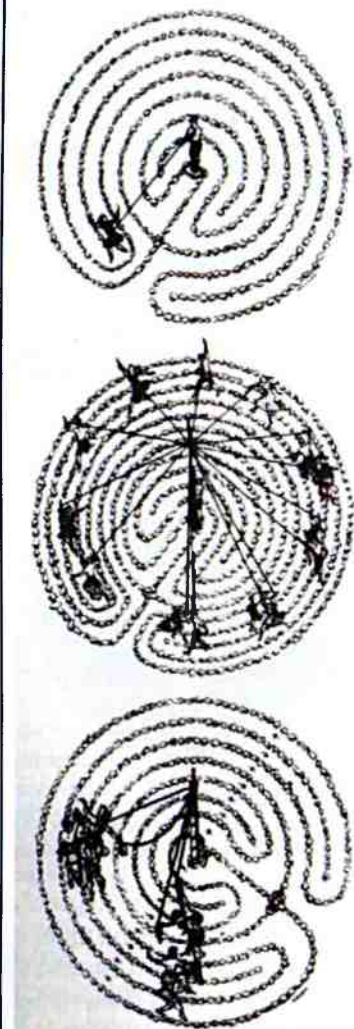

„Wunderkreis“ („záračný kruh“) z Kaufbeurenu v Německu a na fotografii z tohoto roku zachycený výjev ze slavnosti, která se v něm konala. Vidíme, že i zde vedla dráha mezi drny, a procházely jí pouze mladé slečny.

(<http://www.br-online.de/land-und-leute/artikel/div/07-taenzelfest/index.xml?theme=print>)

Ilustrace z dánské čítanky k Jungfrudans z roku 1907. (Wolff, U.: Labyrint. Portál 2003. str.36)

Jungfrudans. Taneční formy v kamenných labyrintech. (Wolff, U.: Labyrint. Portál 2003. str.37)

3 Itálie

3.1 Úvod k příběhu mé cesty do země labyrintům zaslíbené

Do Itálie jsem jela měsíc po svém příjezdu z Finska za svým přítelem, který zde dokončoval svůj roční studijní pobyt. Na jeden z volných týdnů jsme si naplánovali malý poznávací výlet z Bergama přes Luccu, Pisu, Florencii do Ravenny. Na této cestě jsme se měli setkat se třemi labyrinty: jedním tesaným do kamene v kostele v Luce, jedním mozaikovým v Cremoně a jedním podlahovým chrámovým v Ravenně. Ovšem před tímto výletem jsme ještě uskutečnili výlet za labyrintem z doby železné do Val Camonicy. Tak bychom se měli na vlastní kůži seznámit se třemi vývojovými etapami labyrintu.

3.2 Kresba v kameni a na zdi

Od Ameriky až po Asii se nacházejí petroglyfy labyrintů, příležitostně umístěných u hrobek nebo jiných posvátných míst, ale jejich přesná datace je složitá. Ruka tvůrce mohla kámen labyrintem ozdobit už při vzniku posvátného místa, ale také o několik století později, dodatečně. Podoba labyrintu postupně vstupovala v širší známost, snad nejvíce tomu přispěly krétské mince, protože mince se lehce šíří, a my se dnes můžeme jen dohadovat, co znamenají kresby labyrintů na domech či střešních tabulkách. V Itálii se nachází dva zajímavé případy, které podhalují, jak si labyrint mezi lidmi hledal svou cestu.

(<http://www.wildwinds.com/coins/greece/crete/knossos/>)

(http://www.math.nus.edu.sg/aslaksen/gem-projects/maa/Interview_with_the_Minotaur/Knossos_coins.gif)

Známé mince z krétského Knossu s labyrintem měnily svou podobu v časovém rozmezí 500 – 67 př. n. l. Minojská kultura přitom dovršila své působení na Krétě kolem roku 1400 př. n. l. Horní mince z doby cca 350 – 200 př. n. l., spodní z 5. st. př. n. l.

3.2.1 Val Camonica

V italském kraji Lombardie, na úpatí Alp, leží národní park známý pro neuvěřitelné bohatství skalních kreseb (kolem 250.000), které mapují historii osídlení údolí od doby kamenné po raný středověk. V okruzích Naquane a Cimbergo se dochovaly tři skalní rytiny labyrintů, pravděpodobně z doby bronzové a železné.

První zobrazený labyrint (vpravo) je zřejmě nejznámější. Je však obtížné určit jeho stáří, jelikož na stejném kameni se nacházejí kresby s rozmezím od doby bronzové (cca 2000 př. n. l.), ale předpokládá se, že spadá do doby železné. Je zajímavý tím, že linie je stopou a nikoliv hranicí v labyrintu – vytváří tedy jakýsi negativ ke klasické podobě labyrintu. Další zvláštností jsou dva body, které se jako oči hada na nás z labyrintu dívají. Kolem tančí nebo bojují ozbrojení válečníci. Někteří badatelé odhadují, že nás vyobrazení seznamuje s dobovým pojetím zemědělství, střídání ročních cyklů nebo slunečními cykly. Je však možné, že se jednalo o symbol cesty zasvěcení.³⁰

Další petroglyf labyrintu se nachází na okruhu v Cimbergo. Pochází z doby kolem 6. st. př. n. l. V jeho blízkosti se dochovala pouze vyobrazení zvířat a chýší. Rytina se od prvního labyrintu liší tím, že linie je ohraničením schématu labyrintu. Tentokrát se mohlo jednat i o kopii zatoulané krétské mince.

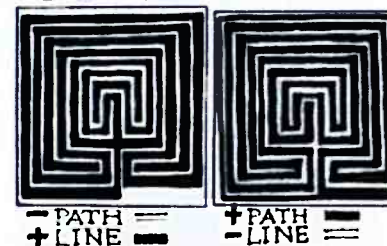
3.2.2 Pompeje

Příběh o Theseovi a Minotaurovi staří Římané dobře znali. Jedním důkazem je i nelichotící nápis s kresbou labyrintu na zdi pompejského domu, kterému se říká Lukrétiovův. Kdosi na stěnu vryl: LABYRINTHUS HIC HABITAT MINOTAURUS (Labyrint, zde bydlí Minotaurus). Kresba odpovídá

Labyrint z Naquane, Val Camonica, Itálie, asi 750 př. n. l.

(http://www.sagen.at/doku/valcamonica/valcamonica_teil_2.html)

Pozitivní a negativní ilustrace labyrintu. Labyrint z Naquane je druhým případem.

Pompeje, Itálie. Asi 79 n. l.

podobě ražby na staré krétské minci s čtverhranným labyrintem – zřejmě zde se výtečník inspiroval.

3.3 Mozaikové labyrinty

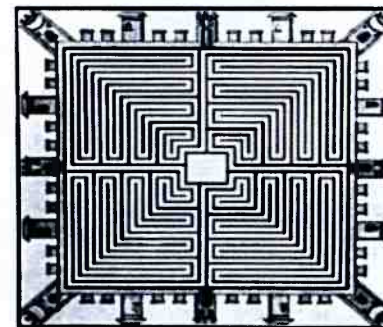
Staří Římané navázali na tradici mozaikové výzdoby a na několik století se stali mistry obrazů seskládaných z malých kousků kameniny (či mramoru). Oblíbeným a častým prvkem honosných paláců se staly tzv. pavementum, neboli podlahové mozaiky a zdá se, že pro změnu oblíbeným a často zobrazovaným výjevem byl mýtus o Theseovi s Minotaurem ve spojení s labyrintem. Dodnes se dochoval nemalý počet ukázek využití labyrintu jako hlavního motivu mozaiky (v období mezi 150 př. n. l. až 450 n.l.)³¹ – jsou rozesety po místech, kam až římská moc dosahovala. Namátkou uvedme Caerleon ve Walesu ve Velké Británii, Conímbrigu v Portugalsku, Pulu v Chorvatsku, Sousse v Tunisku a tak dále.

Ačkoliv římská verze labyrintu na první pohled vypadá, jako by neměla s klasickou mnoho společného, většina římských labyrintů původní podobu výrazně rozvinula. Labyrinty mohou být čtvercové, kruhové i mnohoúhelníkové (polygonální). Čtvercové labyrinty bývají rozdělené na čtvrtiny a prochází jimi jedna dráha, která čtyřikrát zopakuje složité vinutí a nakonec dovede ke středu. Kruhové labyrinty bývají rozděleny na čtvrtiny nebo osminy.

Spojení labyrintu a mýtu o Theseovi a Minotaurowi se zde využilo pravděpodobně poprvé, ačkoliv krétské mince v několika případech z jedné strany nesly vyobrazení labyrintu a z druhé zase Minotaura. Římané v určitém období na labyrint pohlíželi jako na hranici mezi světem mrtvých a světem živých. Labyrint vytyčoval ochranné hranice, které zajišťovaly, že se mrtví již do světa živých nevrátí. Stejně tak ovšem takto mrví vstupovali do jejich nové podoby existence.³²

*Mozaika kruhového labyrintu v Theseově domě v Pafosu na Kypru z období římské nadvlády. Přestože labyrint byl několik století základním motivem krétských mincí, tím jako by zájem o labyrinty v Řecku skončil a o dalších výraznějších projevech již nemáme zmínku.
(<http://myweb.tiscali.co.uk/davel/mosaic.JPG>)*

*Kresba mozaiky římského labyrintu z Diomedovy vily v Pompejích. Opět se jedná o labyrint obehnaný hradní zdí s věžemi a bránou. Tentokrát se však ve středu nenachází Theseus ani Minotaurus. 80 – 60. př. n. l.
(<http://www.das-labyrinth.de/klassisches/p.html>)*

Římské labyrinty mají svá další zvláštní specifika – v několika případech jsou vyobrazeny s hradbou kolem dokola s cimbuřím, několika věžemi a vstupní bránou. Labyrint byl tedy chápán jako město – město spleť uliček staré a nové zástavby. Všechny uličky však vedly k jeho jedinému středu – náměstí, pupku města. Hradby mohly znázorňovat symbolické hranice Římské říše, které chránily její srdce – Řím. Představa nedobytného města dala labyrintům další název „trojské město“ nebo „trojská zed“. V návaznosti na řeckou tradici a mytologii bývá ve středu s oblibou zobrazován lítě zápas Thesea s Minotauřem – Theseus jako symbol vítězství a síly. Stejně silně a vítězně se mohl cítit i antický Řím. S návazností na název „trojské město“ se v labyrintech hrály tzv. „trojské hry“. Nejprve se tato hra hrála dvěma skupinami a pak i třemi. Hráč při tom seděl na hřbetu koně a tímto způsobem se uváděla vznešená mládež do společnosti.³³

3.4 Labyrinty v kostelích

S pádem Římské říše v 2. pol. 5. století skončila i éra římských mozaikových labyrintů. Jejich odkaz však nezapadl v zapomnění – pozvolna na ně navázala středověká kultura a osvojila si je do té míry, aby vyhovovaly křesťanské symbolice a tradici.

Ještě dříve, než se labyrinty začaly stávat součástí architektury gotických katedrál, zakreslovali si jejich různé podoby tvůrci homiliářů, evangeliářů a kodexů do svých ručně psaných knih. Nejvíce dochovaných labyrintů v křesťanských rukopisech pochází z doby mezi 9. a 14. stoletím. Mezi autory dvou nejstarších nám známých rukopisů s labyrintem jmenujme Heirica z Auxerre a Otfrida z Weißenburgu, jejichž ilustrace pocházejí z doby kolem 860 – 870 n.l. a typově předznamenávají nástup podlahových labyrintů v katedrálách v Chartres, Sens či Remeši. (Více k problematice

Detail římské mozaiky z Cormerodu ve Švýcarsku.

(<http://www.utexas.edu/courses/larrymyth/images/theseus/IG-Theseus-Minotaur-Mosaic.jpg>)

Snímek a následná ilustrace originálního Otfridova labyrintu z jeho evangeliáře *Liber evangeliorum* z roku 871. Předchůdce křesťanských chrámových labyrintů.

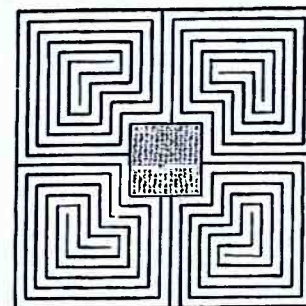
(http://www.lavigne.dk/labyrinth/e5a_miex.htm)

rukopisů viz příloha, soubor Průvodce historií labyrintů)

Ačkoliv se první labyrint na půdě křesťanského chrámu objevil již ve 4. století n. l., skutečný rozkvět nastal až mezi stoletím 12. až 16., a to zejména ve Francii, jižní Anglii, Itálii a okrajově i v Německu. Podoba labyrintu pro svůj nový, křesťanský účel prodělala významné změny, jako by se chtěla od svých „pohanských“ kořenů osamostatnit a odlišit. Svou roli sehrála symbolika čísel a kříže: nejčastějším modelem se stal jedenáctiokruhový labyrint a jeho dvanáctou sférou, protože jedenáctka by porušovala harmonii, byl určen sám střed. Podoba kříže tentokrát nebyla nosnou konstrukcí, ze které se vycházelo v krétském typu, ale určovala vinutí v labyrintu.

Nejnámější středověký labyrint se nachází ve francouzské katedrále v Chartres a vznikl při její výstavbě kolem roku 1200. Labyrint nese mnoho osobitých ozdobných prvků a symbolických významů. Je největším dochovaným středověkým chrámovým labyrintem (jeho průměr činí 13 m). Poutník do jeho středu musel ujít 305m a 28krát výrazně změnit směr.³⁴ Těchto 28 bodů je určeno novým prvkem, charakteristickým pro středověké křesťanské labyrinty, křížem, který rozděluje kruhovou formu na kvadráty. Labyrint se skládá z 12 vrstev a jeho střed je ozdoben šestilistou růžicí (růže je symbolem Panny Marie³⁵ – jak zajímavé, vrací se téma „bohyně“ ve středu labyrintu). Ozubený vnější kruh může představovat cimbuří hradeb, které chrání posvátný střed, jímž po stylu římských mozaikových labyrintů mohlo být zamýšleno i svaté město Jeruzalém, nebo sloužil jako pomůcka k vypočítávání příchodu Velikonočních svátků.³⁶ Tento typ labyrintu se stal nejčastější předlohou pro středověké (ale i novodobé) chrámové labyrinty.

Labyrint patřil mezi první (o kterých víme), které byly vybudovány tak, aby se jím dalo procházet. Před tím existovalo jen pár chrámových labyrintů, které byly menší a spíše než do podlahy byly

*Nejstarší dochovaný labyrint (ze 4. st.), bazilika v Orléansville, Alžírsko.
<http://www.sacred-texts.com/etc/ml/ml11.htm>*

Labyrint v katedrále v Chartres. (Virginie Westbury: Labyrinths. Aurum press 2001, UK, str. 47)

*Katedrála Notre Dame, Amiens, Francie, 13. st.
<http://laborintus.planetaclix.pt/c4.html>*

umístěny na kostelní zeď (např. v Lucce a Pontremoli). Kromě labyrintu v Chartres proběhla výstavba labyrintů například v Remeši, Arrasu, Auxerre, Bayeux a v klášteře St. Omer, v Kolíně nad Rýnem, Ravenně, Římě atd. Labyrinty, které vznikaly v katedrálách v Anglii, byly nejčastěji doplněny až v 19. století, kdy vzrostl zájem o tento symbol.

Smyslem labyrintů v kostelích umístěných před vstupem k hlavnímu oltáři bylo zastavit poutníka, aby si ve svém rytmu labyrintem prošel, a tak se připravil na rozjímání a modlitbu. Při procházení jeho zákrutami si připomenul, kolik tíhy nese lidské bytí a kolik překážek musí člověk překonat, než dospěje ke spáse – středu labyrintu.³⁷ Středověké labyrinty opravdu sloužily jako náhrada skutečné křesťanské poutě – to pro ty, kteří si náročnou dalekou cestu nemohli z jakéhokoli důvodu dovolit. Například labyrint v Chartres dokonce i na poutní trase, ať už do dalekého a muslimy obléhaného Jeruzaléma či bližšího a méně nebezpečného Santiaga de Compostely nebo Říma, ležel a byl hojně navštěvován.

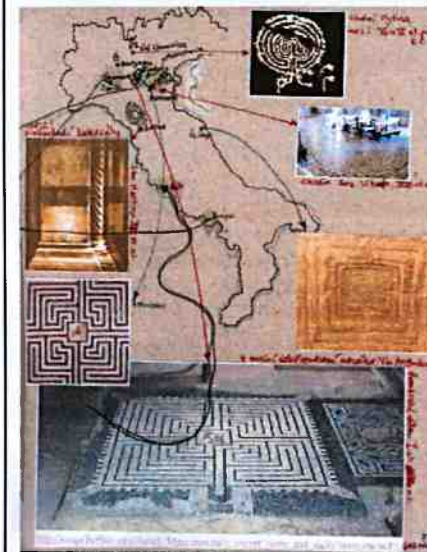
Mezi 17. a 19. století došlo k úpadku chrámových labyrintů i k zapomenutí jejich smyslu a v důsledku toho jich mnoho bylo zničeno či zakryto. V poslední době se začíná situace znovu obracet a do mnoha nových kostelů na západě byl začleněn i labyrint.

3.5 Má cesta k labyrintům napříč historií

Má první italská cesta vedla do Val Camonicy – bydleli jsme v Bergamu a úpatí Alp nebylo daleko. Výpravu jsme zahájili v informačním středisku a muzeu v Nadru. Podle ilustrace labyrintu na jednom z informačních panelů jsem poznala, že jsme na správném místě. S malou radou pokladníka jsme se vydali na cestu do minulosti za tisíci petroglyfy, mezi nimiž jsme měli nalézt alespoň jeden labyrint.

Moderně pojatý labyrint u vstupu v katedrále Ely ve Velké Británii pochází z 19. století. (<http://www.labyrinthos.net/photo01.htm>)

Mapa Itálie se zakreslenými lokalitami, kde se nacházejí labyrinty a s vyobrazeními některých labyrintů, se kterými jsem se setkala. Deník str. 51.

Čím blíže jsme byli u pomyslného cíle, tím rychleji se blížila bouřka. Zešeřilo se a spustil se prudký liják. Labyrint jsme podle mapky nenašli.

Naše druhá výprava, o dva týdny později, byla naštěstí úspěšná. Tentokrát jsme se doptali v informacích v Nadru na konkrétní umístění labyrintu. Cestu jsme si o mnoho zkrátili – přišli jsme z druhé strany. Bylo slunečno – což se záhy ukázalo právě zrádné. Petroglyfy mají velice mělkou rýhu a pokud je kámen suchý, jsou téměř neviditelné. Voda pomáhá struktuře lépe vyniknout. Prohledali jsme celé okolí místa, kde se měl labyrint nalézat, ale teprve až asi po hodině jsem si na jedné skále všimla suché skvrny z podivného křídového filmu – někdo si zřejmě labyrint odléval do sádky. Byl to přesně ten labyrint, který visel v muzeu na stěně – klasický, s charakteristickou prasklinou. V bezprostřední blízkosti labyrintu bylo vyryté pouze jedno zvíře, žádné další kresby, které by pomohly odůvodnit jeho vznik. Jeho stáří je odhadováno na polovinu doby železné.

Mezi těmito dvěma výpravami jsme uskutečnili cestu za dalšími památkami. První zastávka se konala v Cremoně, rodném městě Antonia Stradivariho. Město má dějiny staré 2000 let a podle informací by se v jednom z domů, přebudovaných římských paláců, na ulici Cadolini měl nacházet dobře zachovaný mozaikový labyrint. Palác byl vystaven kolem roku 50 př. n. l. a labyrint se nacházel v jeho malé předsíni. Je obehnan cimbuřím s věžičkami a v jeho středu vede lýtý boj Theseus s Minoauřem. V informacích jsme se dozvěděli, že do budov s historickými vykopávkami má kromě majitelů bohužel přístup pouze místní archeoložka Marina Volonté, se kterou bychom se ale museli na schůzce dohodnout předem.

Další den jsme přijeli do Luccy. V jádru historického centra stojí katedrála sv. Martina ze 13. století, jejíž labyrint má vertikální polohu. Původně jsem předpokládala, že se nachází uvnitř na některém

Labyrint z doby železné, Cimbergo, Val Camonica, Itálie. (foto: autorka)

Mozaikový labyrint v římském paláci v italské Cremoně v ulici Cadolini. (http://wings.buffalo.edu/AandL/Maecenas/italy_except_rome_and_sicily/cremona/ac860603.html)

Labyrint umístěný na zdi kostela sv. Martina v Luccce. (foto: autorka)

z nosných sloupů. Po pečlivém, leč (opět) marném bádání jsem se přeptala u pokladny a bylo mi vysvětleno, že se labyrint nachází na boční zdi kostela napravo před vchodem do katedrály. Byl tam. Dnes se takovéto labyrinty nazývají „prstové“. Labyrint u svatého Martina má v průměru 50cm a dráha, která vede ke středu je vedena mezi drážkami. Ve středu labyrintu býval zobrazen zápas Thesea s Minotaurem, avšak za necelých osm století své existence jej zvědavé prsty doslova vyhladily. Vedle obrazce je vytesán nápis, který (volně přeloženo) říká: „Toto je labyrint, jenž vybudoval Daidalos z Kréty a ze kterého nikdo nevyjde ven, kdož jednou dovnitř vstoupil, vyjma Thesea. Ani on by to nedokázal, kdyby mu nepomohla Ariadna se svou nití, a to vše z lásky.“

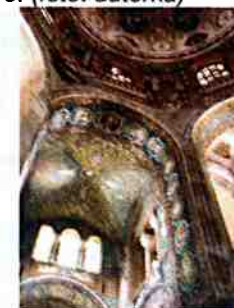
Poslední den naší cesty vedl přes Ravennu. Měla jsem se zde setkat s prvním křesťanským podlahovým labyrintem. Byla neděle a celé město mělo zavřeno. I všechny kostely, kolem kterých jsme na cestě k bazilice šli. San Vitale byla naštěstí otevřená a dokonce mi povolili i fotografovat (takový hladký průběh si nakonec vyžádal náhlé vybití baterie mého fotoaparátu). Se stavbou baziliky se začalo již v roce 526 za císaře Justiniána. Interiér je bohatě ozdoben barevnými mozaikami ze stejné doby, ale i pozdějšími freskami ze 16. století. Půdorys baziliky je osmihranný a v jedné osmině podlahy hlavní lodi, která směřuje k hlavnímu oltáři, se nachází labyrint, jako stočený had, s průměrem 3, 4 metry. Je seskládán z černého a bílého mramoru a byl zřejmě vsazen při dostavbě baziliky v 16. st. Jeho funkce je zřejmě pouze symbolická – jeho malá velikost je dána šířkou osminy půdorysu a dráha je užší než stopa chodidla. Já si jím ale přesto prošla. Když jsem ve středu zvedla hlavu, dívala jsem se v klenutí nad sebou přímo na vyobrazení Krista.

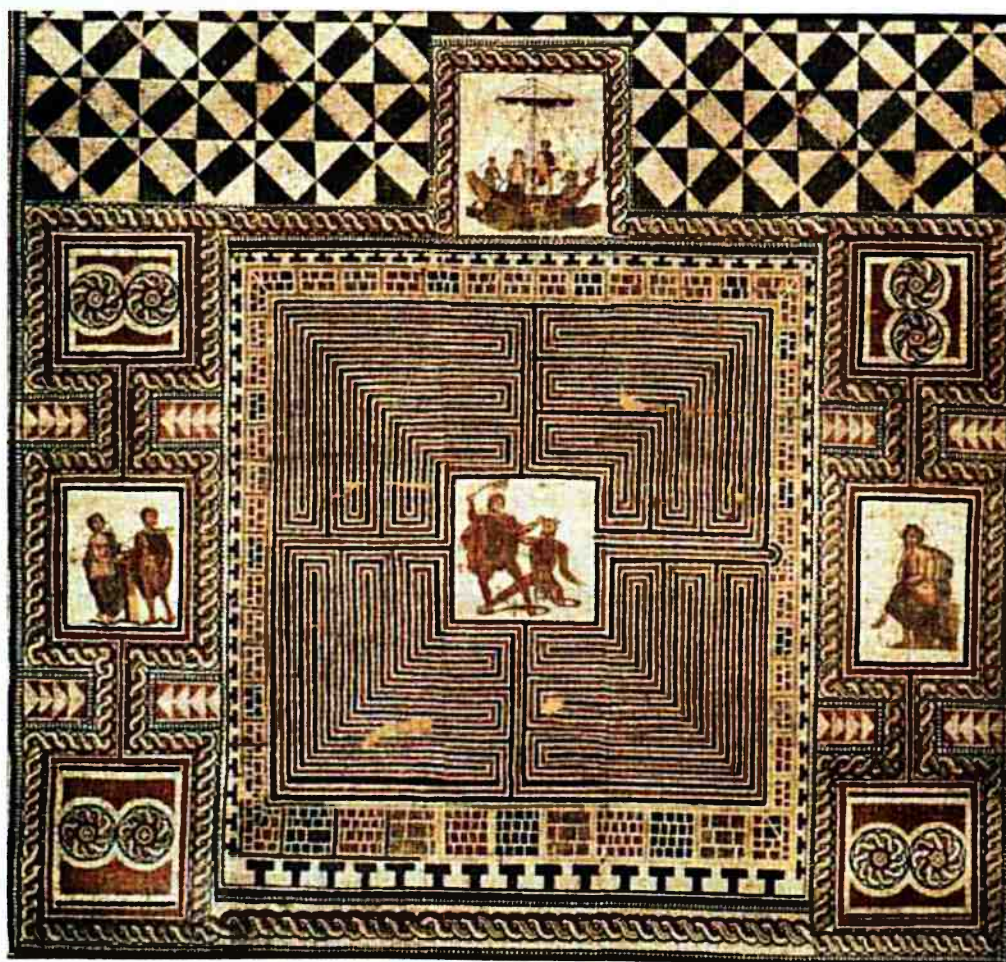
Skica interiéru baziliky San Vitale v Ravenně

Pohled na labyrint v Ravenně směrem od oltáře. (foto: autorka)

Pohled vzhůru ze středu labyrintu.

Podlahová římská mozaika s labyrintem z vily „auf den Loigerfeldern“ u Salcburku patří mezi ty nejvydařenější v Rakousku (dnes se nachází v Muzeu dějin umění ve Vídni). Pochází ze 4. st. n. l., má rozlohu 410 cm x 420 cm a v bohatě zdoběném rámu jsou výjevy z báje o Theseovi: Levý obrázek ukazuje Thesea, který od dcery minojského krále Ariadny dostává klubko s červenou nití. Nit Theseovi pomůže dostat se složitým labyrintem k Minotaurovi, který sídlí v jeho středu. Na centrálním obrázku pak vidíme Thesea, který se napřahuje k poslední smrtelné ráně. Posléze Theseus s Ariadnou unikají na lodi z ostrova (horní rámeček) a loď má černé plachty. Po cestě do Atén se posádka vyloduje na ostrově Naxos, aby si odpočinula a oslavila své vítězství. Při odjezdu na Ariadnu zapomíná (nebo ji tam Theseus zanechal kvůli Bakchovi schválně) – obrázek napravo pak zachycuje, kterák zarmoucená Ariadna sedí a smutní nad svým údělem.

(<http://www.khm.at/system2.html?/static/page660.html>)

4 Amerika

4.1 Úvod k příběhu mé cesty k americkým labyrintům

Má cesta za americkými labyrinty nevedla Arizonou, ale na Dobešku v Praze. Ljuba F. pod jejímž vedením jsem absolvovala několikaletý kurs dramatické výchovy a divadla, a zároveň moje dlouhodobá přítelkyně vede již mnoho let dramatický kroužek pro děti právě v divadle na Dobešce. Co se týče obsahu její výuky vypracovává jedno či víceleté tematické projekty, v jejichž rámci se její žáci seznamují s určitou kulturou, národností, identitou a s nimi spojenými tématy. Minulý školní rok se zabývali indiány Severní Ameriky, letos přišla na řadu Amerika Jižní. Nabídnuté spolupráce jsem ráda využila, protože se měla z mé strany týkat výhradně labyrintů. Během tří víkendových dílen s názvem Indiánskou stezkou jsem si mohla zažít skupinové iniciační procházení labyrintem, pomohla jsem dětem odhalit několik zajímavostí týkajících se labyrintů Severní a Jižní Ameriky, setkala jsem se se skutečným indiánem z puebla a musela jsem se dobře seznámit s mnoha novými poznatky o další etapě vývoje historie labyrintů. Více o dílnách je zpracováno v Příloze v souboru Deník od str. 87.

4.2 Indiánské labyrinty

Zatím není zcela objasněné, jak se labyrint na americké kontinenty dostal – zda jej přinesli lidé ze severní Evropy nebo Španělé při svých dobovatelských výpravách. Ovšem vzhledem ke stáří nalezených obrazců jsou obě tyto hypotézy značně nereálné, a tak zůstává možnost, že si labyrint obyvatelé Ameriky, kteří původně přišli ze severovýchodní části Asie³⁸, vynalezli sami. Ostatně nasvědčuje tomu stejný vývoj jako v Evropě, tj. od nejstarších spirálovitých obrazců či soustředných

Spolupráce s rodiči na vytvoření labyrintu na Dobešce v rámci únorové sobotní dílny.

Detail z nástěnných kreseb ve skále v Mesa Verde v Coloradu.

(<http://www.bradshawfoundation.com/hands/pintado.html>)

Klasická podoba sedmiokruhového labyrintu mohla vycházet z legendy Hopiů o vzniku světa.

(Lonegren, Sig: Magie labyrintů. Ivo Železný Praha 2000. Str. 39)

kruhů s křížem ve středu a svastiky.

4.2.1 Severní Amerika

Narozdíl od zmíněných symbolů (spirály, kříže, kruhu) nebyl labyrint známý všem indiánským kmenům. Jeho stopy se v Severní Americe nacházejí především v oblasti Arizony u Hopiů a Pimů a nese mnohem komplexnější symboliku, než např. svastika.

Svastiky a spirály byly a dodnes jsou velice oblíbeným motivem amerických indiánů. Svastika vystupuje jako symbol slunce.³⁹ Zdvojené spirály jsou energií, která proudí dovnitř a ven, odkazují na život i smrt, na propojení života minulého i současného.⁴⁰ Spirála zároveň připomíná stočeného hada, který symbolizuje vodu.⁴¹ Indiáni kmene Hopi a Pima při jarních rituálech tančí (nebo alespoň tančivali) velice náročný spirálový tanec nazvaný Saqtiva.⁴²

Hopiové užívají dvě podoby labyrintu – sedmiokruhový klasický a čtvercový. Znázorňují tak Matku Zemi, která povila člověka, a proto je nazývají „Tapu'at“, což znamená Matka a dítě.⁴³ Labyrint vlastně symbolizuje duchovní znovuzrození, přechod z jednoho světa do dalšího. Jako u Pimů má labyrint i úzkou spojitost s příběhem o vzniku světa. Tyto obrazce se našly vyryté do skal kousek od vesnic Oraibi a Shipaulovi a obě podoby jsou také vyryty na obřadních hůlkách, které Hopiové z vesnice Kwani používají při rituálu „wuwučim“. Kněží – kouzelníci při obřadu obcházejí čtyřikrát kolem svého území podél tajných svatyň, které mají rozmístěné při hranicích, aby tak v souladu s vesmírným řádem znovu nabyli země, která jim původně patřila.⁴⁴

Pueblané, jako například Pimové, mají dlouhou tradici výroby vyplétaných košíků ze suchých listů, stonků nebo kořenů pouštních rostlin. Jedním z motivů je „Muž v bludišti“ neboli „Tcuhův“, v další

Osada Hopiů v Oraibi, Arizona. asi 12.st.n.l.

Osada Hopiů v Shipaulovi, Arizona.
oba obrázky:
www.eichfelder.de/kulte/labyrinth/labyrinth.html

Oblíbený motiv Pimů – Muž v bludišti.
http://www.das-labyrinth.de/altertum/antike/jitoi_sw_dr.html

variantě „Jitoiův dům“ (The House of Tcuhu, the House of Itoi) – to podle mýtu, který vypráví o tom, jak se lidé narodili, respektive jak se „vynořili“. Tcuhu, v podobě podzemního hlodavce, provrtal šroubovitou chodbu (spirála), kudy mohli Pimové vylézt na zemský povrch.⁴⁵ Labyrint pak symbolizuje Stvořitelův vesmírný plán, kterému se musí člověk podrobit na nelehké cestě životem.⁴⁶ V legendě o Jitoiovi, se vypráví, kterak se duch tohoto prapůvodního zakladatele indiánských kmenů čas od času v podobě malého muže vypraví ze své hory dolů do vesnic, aby tropil zmatky. A aby pak zmátl své rozhořčené pronásledovatele, na své cestě zpátky volí velmi klikatou a záluďnou cestu. Právě v labyrintu je možné tuto záhadnou Jitoiovu stopu sledovat a měla by nás dovést na vrcholek hory zvaný Baboquivari, posvátné místo kmenových zemí.⁴⁷

Indiáni žijící v tzv. pueblech v Arizoně a Novém Mexiku stavěli ve skalách nádherná města. Součástí těchto komplexů jsou i „kivy“ (španělsky „estufas“) – většinou kruhové podzemní místnosti, které jsou užívány k rituálním obřadům. Při obřadu Wuwučim zúčastnění procházejí duchovním znovuzrozením. Vprostřed prostoru je vydlabaná malá jáma, „sipapu“, nejvýznamnější část kivy, protože představovala přímé spojení s podsvětím a předchozím třetím světem. Kiva je jakousi stavební paralelou k pojetí symbolu Matky a dítěte či přímo Matky Země. Sipapu působí jako temné lůno, a žebřík, kterým se otvorem ve stropě vlézá dovnitř a vylézá ven, nahoru do současného čtvrtého světa, je jako pupeční šňůra, díky které dochází k dalšímu znovuzrození.

Casa Grande, palác v jižní Arizoně, navštívil v 18. století španělský misionář, Rudo Ensayo. Místní indiáni mu nakreslili do písku kresbu labyrintu, o kterém tvrdili, že je půdorysem nedaleké stavby. Žádná taková se dodnes nenalezla,⁴⁸ ale v omítce rozvaliny stejného paláce z 12. století se našla kresba podobně vedeného labyrintu.

Kiva – posvátní prostor pueblanů.
(<http://www.rootsweb.com/~usgenweb/nm/ppcs-nm.html>)

Ilustrace labyrintu v cestopise Ruda Ensayo a obrázek labyrintu vyrytého na stěně v Casa Grande.
<http://www.mcli.dist.maricopa.edu/smc/labyrinth/gallery/casagrande.html>
a
http://southwest.library.arizona.edu/rudo/body.1_div.2.html#index-div-d20e1118

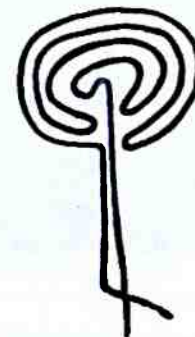
4.2.2 Jižní Amerika

4.2.2.1 Planina Nazca

V Peru se rozprostírá náhorní plošina Nazca, na které se nacházejí obrovské geoglyfy vyhloubené starou indiánskou kulturou nazývanou Nazca někdy mezi 3. – 8. st. n. l. Jedná se o kresby od jednoduchých dlouhých rovných čar po stylizované obrazce zvířat, postav či jiných figur. Spirály, opice, květiny, ryby či plazy je možné shlédnout a rozpoznat jedině z výšky a dodnes není uspokojivě vyjasněno, z jakých důvodů původní obyvatelé tyto obrazce vytvářeli, když je ani sami nemohli shlédnout. Tato nevysvětlitelná skutečnost již přivedla mnoho senzacechtivých badatelů k všemožným teoriím. S nejnovější, avšak velice pravděpodobnou teorií přišel David Johnson z New Yorku, kdy se svými znalostmi hydrologie, archeologie a proutkaření došel závěru, že linie čar a zákrut korespondují s rozsáhlou sítí podzemních vod. Obrazce tedy mohly sloužit jako orientační značky těchto míst.⁴⁹ V takovémto suchém místě je voda životně důležitým elementem a podle výsledků posledních bádání byly některé linie a obrazce využívány k hromadnému rituálnímu přemísťování, ke kterým vedle dalekých poutí patřily i rituální tance spojené právě s uctíváním vody. Těmito rituály prováděnými ve vytyčených drahách se staré andské obrazce podobají labyrintům.⁵⁰

Jedním z mnoha obrazců na náhorní plošině Nazca je malý (asi 13,8m)⁵¹ geoglyf tříokruhového labyrintu. Linie neznačí hranice, ale přímo dráhu labyrintu a dráha nekončí v centru, ale je vyvedena z centra rovnou ven. Všechny obrazce na Pampě jsou vedeny jedním tahem – a stejně tak je tomu právě i u labyrintu, u kterého by schéma ohraničení jedním tahem provést nešel.

Dávno před příjezdem Španělů do Ameriky se tančil v geoglyfu v podobě stočeného hada, „yahayra“,

*Tříokruhový labyrint na planině Nazca.
(upraveno. Lonegren, Sig: Magie labyrintů.
Ivo Železný Praha 2000, str. 31)*

Zajímavý labyrintický obrazec na planině – šestilistá květina (?) se spirálou. (www.crystalinks.com/nazca.html)

umístěný na starém kultovním místě v údolí řeky Chillón v Peru, rituální tanec. Cesta „labyrintem“ byla od kamenů očištěná tak, že by se jí dalo projít bosky, a tanečníci těmito třemi meandry a spirálou procházeli, vzývajíce bájného hada a žádajíce o déšť či vodu (dodnes se tomu v některých komunitách v Peru a Bolívii tak děje). Řetěz tanečníků se vede za jeden provaz, a když se setká první účastník s poslední tanečnicí, spojí „hlavu hada s ocasem“ a provaz položí.

4.2.2.2 Labyrinty rozpadlých paláců

Lidé předkolumbijských kultur v Jižní a Střední Americe stavěli obrovské palácové komplexy, které dodnes udivují v mnoha ohledech. Některé části staveb byly propojené spletími chodbami a mnoha pokoji a vžil se u nich název „labyrint“, ačkoliv se po smyslu jedná spíše o bludiště. Tak nesou název „El Laberinto“ například ruiny inckého paláce – „Palacio del Inca“ nebo „La Chincana“ – na slunečním ostrově Isla del Sol uprostřed jezera Titicaca v Bolívii. Labyrintem turisté rádi nazývají i chodby vedoucí do podzemí v mayském chrámovém celku „Toniná“, v překladu „Kamenný dům“, u Ocosinga v Chiapas na jihu Mexika a u vstupu je tato spleť chodeb označena rytinou jakéhosi labyrintu v kameni ve zdivu. V Peru se nachází i incký palác „Q'énqo“, který v kečuánštině znamená „labyrint“ či „bludiště“. Opět se jedná o stavbu propletenou mnoha chodbami. Podobně je tomu i v rozsáhlém paláci Chichén Itzá na Jukatánu, kde spleť chodeb nalezneme ve svatyni, dále pak také v mexickém Cholule či Oxkintok.

Taneční rituál v geoglyfu.
(<http://www.vesmir.cz/clanek.php3?CID=2297>)

La Chincana neboli El Laberinto.
(www.hat.net)

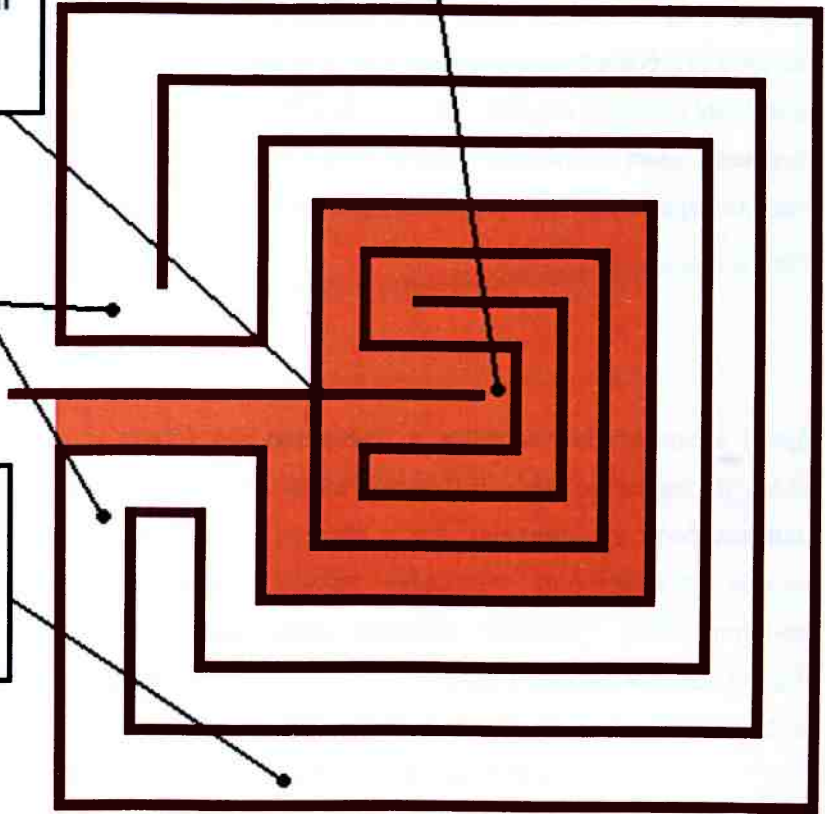
Podzemní chodba v paláci v Toniná.
(<http://www.delange.org/Tonina/Tonina.htm>)

Kříž ve středu symbolizuje Otce Slunce, dárce života. Zároveň znázorňuje 4 světové strany, které drží symbol života v rovnováze.

"Lúno" Matky Země a první fáze života – před zrozením.

"Ruce" Matky, které objímají své "dítě".

Vnější okruhy například symbolizují hranice země, která patří Hopiům. Ale jsou i cestou, kterou určil Stvořitel člověku jako úděl. Druhá fáze života – po narození.

Symbolika labyrintu arizonských indiánů.

5 Španělsko

5.1 Úvod k příběhu o cestě s překvapením

Do Španělska jsem odjela koncem června tohoto roku na týden za svou kamarádkou. V té době jsem si o situaci labyrintů na španělské půdě myslela, že skočila s koncem doby želené. Na poslední chvíli jsem však na internetu vyhledala, že se na kraji Barcelony nachází veřejná zahrada, která nese název Parc del Laberint d'Horta. Jednalo se o typ parkového bludiště ze živého plotu. Navštívily jsme jej ten samý den, kdy jsem dopoledne ve sklepení Sagrady Famílii objevila skicu labyrintu, která měla na průčelí chrámu svou realizaci.

5.2 Zahradní labyrinty a bludiště

S příchodem novověku nastala dlouhá a pestrá éra okrasných a stylizovaných zahrad a parků. Zahradní architekti se předháněli v nápadech, krajina kolem panských sídel se postupně uměle přetvářela podle diktátu dobové módy a slohu; s ní i podoba a role labyrintů. Ty zpočátku stále sloužily k duchovním účelům, ale zároveň byly vhodným estetickým geometrickým prvkem v celkovém uspořádání záhonů. Postupem času však labyrinty ustoupily právě mnohem oblíbenějším, komplikovanějším a na důvtip náročnějším bludištím. Nastalo období, kdy lidé přestali být svazováni svou náboženskou vírou a chopili se svých životů s plnou zodpovědností. Bludiště se stalo symbolem světa, ve kterém se člověk mohl lehce ztratit – a také se ztratit.

Bludiště již postrádala hlubší duchovní význam a stala se spíš kratochvilnou záležitostí – ve spleťkách uličkách vysokých upravovaných živých plotů si milenci s oblibou dávali tajná

Bludiště ze živého plotu v Barceloně.
(foto: autorka)

Dobový výjev řešení zahrady ve francouzském Choisy.
(http://www.labyrinthos.net/f_homepage.htm)

dostaveníčka. Například anglický král Jindřich II. údajně v jednom bludišti ukrýval před svou manželkou svou milenkou Rosamundu.

Spolu se slepými uličkami přibývala příjemná podloubí s lavičkami, místa s ozdobnými fontánami a sochami, a střed zdobila besídka či věž s točitým schodištěm, jezírko nebo Venušin pahorek. Ačkoliv si svou původní podobu do dnešních dnů mnoho zahrad neuchovalo, můžeme se alespoň pro představu těšit z návrhů architektů a skic dobových malířů.

Nejstarší dochované bludiště si u Hamton Courtu u Londýna koncem 17. století nechal vytvořit král Vilém III. Oranžský. Nepatří zrovna k těm nejzákladnějším, ale proslavila jej kniha J. K. Jeroma Tři muži ve člunu. V šesté kapitole Harris líčí své zkušenosti právě z tohoto místa, kdy se rozhodl bludiště absolvovat s následujícím postojem: „Je nesmysl říkat tomu bludiště. Dáš se vždycky první zatáčkou doprava. Budeme se tam procházet deset minut a pak půjdeme na oběd...“⁵²

I u nás se dochoval jeden zámecký labyrint a jedno bludiště. Obě realizace se nacházejí v Kroměříži v raně barokní Květné zahradě (také zvané Libosad), kterou založil Karel II. Lichtenstein – Kastelkom v roce 1666 na bažině o deseti hektarech.⁵³ Na dobové rytině (vznikla v době krátce po založení zahrady, v r. 1691) je dobře patrná původní struktura obou labyrintů – bludišť. Kruhový labyrint kopíruje formu, kterou známe ze starořímských podlahových mozaik. Dnes je možné ke středu labyrintu přistoupit jednou přímou cestou, nebo si bloumat klikatou cestou z přístupové cesty druhé. Ve čtyřúhelníkovém případě se jedná o bludiště. Letecký snímek nám odhaluje stav bludiště a labyrintu dnes, místy jsou viditelné prošlapané falešné cestičky od netrpělivých návštěvníků.

Vyhlášený Hamton Court u Londýna. (http://www.math.nus.edu.sg/aslaksen/gem-projects/maa/Interview_with_the_Minotaur/rite.htm)

Dobová rytina labyrintu a bludiště v Květné zahradě v Kroměříži. (obrázek: správa Kroměřížského zámku)

5.3 Labyrint Josepa Maria Subirachse

Katalánský sochař a malíř Josep M. Subirachs (nar. 1927) začal na bazilice Sagrada Familia, již sto dvacet let rozestavěném chrámu španělského architekta Antoniho Gaudího, pracovat v roce 1986. Ujal se výzvy dát podobu západnímu průčelí, které mělo nést název Pašije. Jeho sochařské dílo, dokončené v roce 2004, je velice kontroverzní a nenechává pozorovatele lhostejnými.⁵⁴ I já jsem se jako návštěvník Barcelony, který se v předchozích dnech seznámil na vlastní kůži s architekturou Antoniho Gaudího, nad fasádou pozastavila a dokud jsem nespátřila podobu nové části stavby zevnitř, nechápala jsem volbu právě tohoto sochaře.

Po shlédnutí baziliky nad zemí jsem se vrátila do podzemí, kde se nacházely modely a přípravná dokumentace ke stavbě a výzdobě chrámu. K mému velikému překvapení jsem záhy objevila dvě litografie skic Maríá Subirachse: Věž labyrintu a Zkroušeného svatého Petra, který právě třikrát zapřel Ježíše s věží labyrintu za zády. Jednalo se o plány k budoucí realizaci na průčelí. A labyrint dnes u bočního vchodu, v plánu za zkroušeným svatým Petrem, skutečně je.

Na profilových internetových stránkách J. Subirachse se k důvodu rozhodnutí autora, že si vybral právě labyrint, vyjadřují následovně: „Labyrint je v Subirachsově díle konstantou. Evokuje starý mýtus o paláci na Krétě, který postavil Daidalos pro Minotaura. Labyrint symbolizuje osamělost člověka, je cestou, ze které není návratu: je to život, který nás, krůček po krůčku, vede ke smrti.“⁵⁵

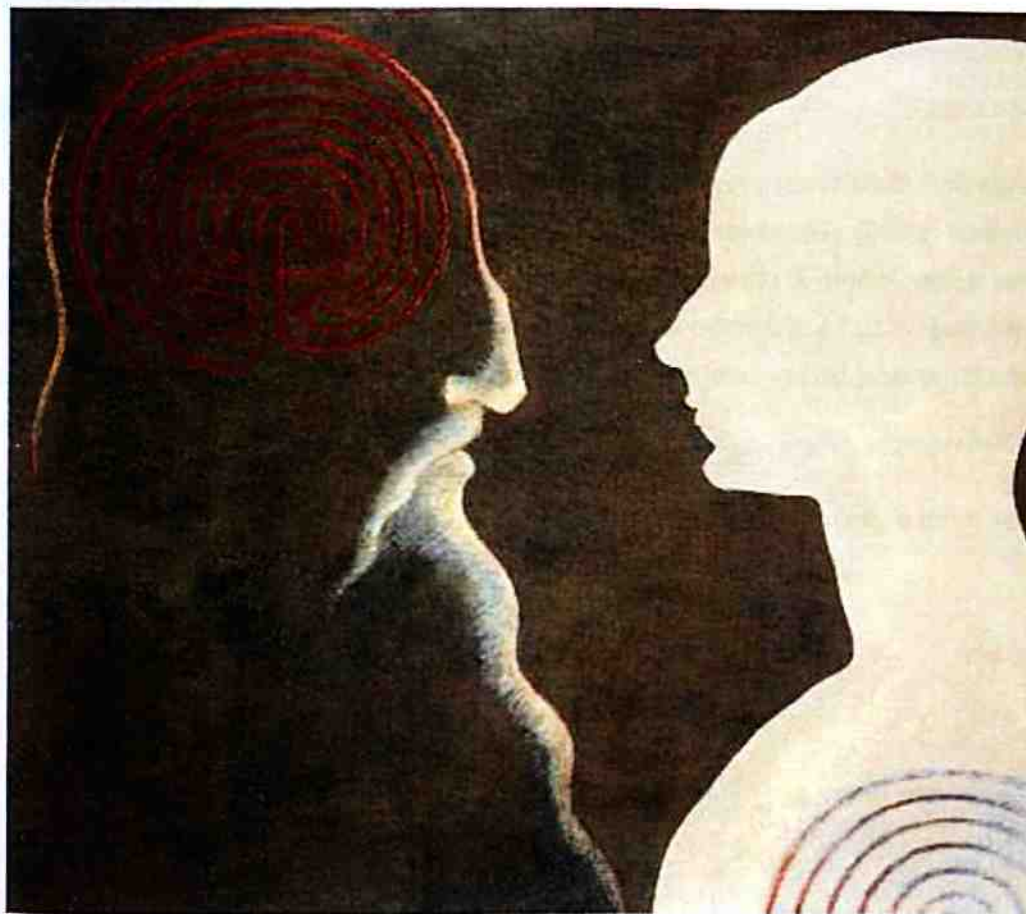
Po seznámení se Subirachsovými obrazovými díly, které v sobě nesou prvek labyrintu jsem se rozhodla použít tuto kapitolu jako klíč k bráně světa umění, které se labyrintem v průběhu dějin nějakým způsobem inspirovalo.

<http://www.subirachs.org/altresobres/sagradafamilia/index.en.html>

Subirachsova realizace labyrintové věže na západním průčelí Sagrada Famílie v Barceloně a přípravná skica prostorového řešení labyrintu se sv. Petrem. (foto: autorka)

John G. ...

...

...

...

...

**Subirachs: Dialeg. 2005. Konfrontace
Daidala s Ariadnou.**
(<http://www.subirachs.org/altresobres/index.en.html>)

6 Labyrint a umění

6.1 Výtvarné umění

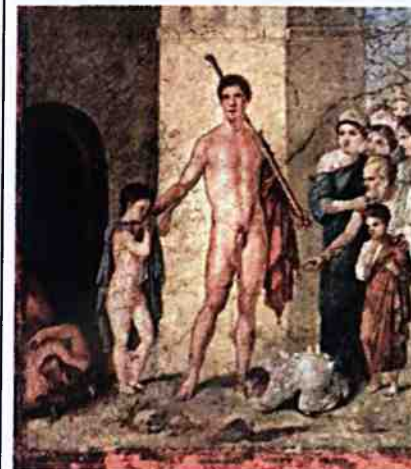
V dějinách výtvarného umění by mohla mít kapitola s názvem (například) Řeč labyrintu v umění své důstojné a obsáhlé místo. Labyrint si pro své věčné tajemství, široké spektrum symbolických významů, poutavé dějiny a mýty s tím spojené hledal cestu k umění velice snadno. Není snad období, kdy by jeho odkaz, byť jen na chvíli, zapadl v zapomnění. Ať už se jednalo o stínovou roli na pozadí výjevů k mýtu o Theseovi a Minotaurovi, nebo o jeho využití jako umělecké metafor (často v záměně s bludištěm) – neustále byl tu a byl aktuální.

Tato kapitola bude historii labyrintu v umění mapovat jen velice stručně, o něco větším měřítku mám tuto kapitolu rozvedenu v příloze v souboru Průvodce historií labyrintu.

Jako hrdina se vrací Theseus z labyrintu na nástěnné malbě v pompejském domě Gavia Rufa. Svého zachránce se drží aténský jinoš a vlevo ve vstupu do labyrintu leží skolený Minotaur. – vsutku politováníhodná postava. Theseus jako u vytržení hledí kamsi mimo vyobrazený prostor. Je zajímavý kontrast řeckého mýtu zasazeného do prostředí doby římské antiky.

Součástí užitého umění - Na váze z doby 540 – 530 př. n. l. je znázorněno oblíbené téma - Theseus zabíjející Minotaura.

<http://www.kzu.ch/fach/as/gallerie/myth/theseus/theseus.htm#ark>

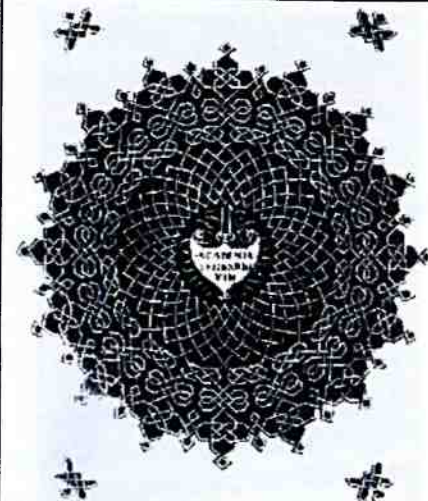
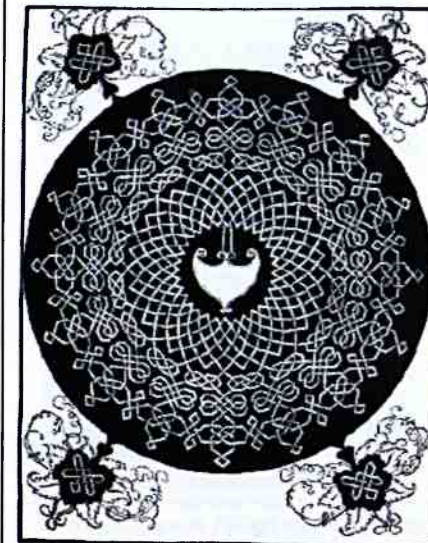
Pravá část z triptychu Zahrada pozemských rozkoší renezančního holandského malíře Hieronyma Bosche z roku 1500. Tento výjev působí jako zlý sen – potupná lidská nahota odhalující hříchy a morální prohřešky, podivní tvon, démoni, zvláštní nástroje, oheň, zlo, strach, bolest... Je to jak obrovská divadelní scéna, kde je každý detail perfektně zpracován, a ačkoliv jednotlivé scény působí chaoticky, tvoří sehraný celek. Tyto originální, pro samotné jeho současníky také často nejasné, ikonografické a symbolické výjevy na Boschových dílech vytvářejí jakýsi snový labyrint představ a inspirovaly hnutí surrealismu ve 20. st.

http://charon.nmsu.edu/~aklypin/Art/Bosch/bosch_garden_right.JPG

Tzv. Uzly Albrechta Dürera, 1505-7, jsou sérií šesti grafických listů s výšivkovitými typy uzlů, které jsou vedeny jedním tahem. Jsou kopiemi o deset let mladších rytin z okruhu Akademie Leonarda da Vinci (viz vedlejší obrázek), jen tam, kde se ve středu nachází značka Leonardovy školy, jsou iniciály Alfreda Dürera a další autorský rukopis je znát kolem středních polí. Leonardo své uzly studoval po stránce matematické, nazývané „topologie“. Stropy Sala delle Asse Sforziova zámku v Itálii Leonardo vyzdobil dekorativními stromy, jejichž větve vytvářejí dokonalou propletenou síť, dosti podobnou těmto studiím uzlů. Obraz na stropní klenbě je navíc spojen jednou jedinou linií. Leonardovy uzly se velice podobají uzlům keltským, ale umělec se spíše inspiroval arabeskami z blízkého východu.

Tyto uzly se podobají labyrintům po té stránce, že divák je lehce spleť čar zmaten, ačkoliv jsou seskládány v přísně geometrickém řádu, a mají jistý meditativní charakter.

http://www.wga.hu/html/d/durer/2/12/4_1510/05_knots.html

Portrét muže s labyrintem od Bartolommea Veneta z roku kolem 1510 (Fitzwilliam Muzeum, Cambridge). Oblek vznešeného muže nese konkrétní vyobrazení labyrintu zřejmě charterského typu a jako další zdobné prvky jsou zvoleny tzv. Šalamounovy uzly – další symbol, který se vyvinul ze svastiky. Oba symboly zastupují stranu rozumu a idealizovaného vesmírného řádu, spíše než chaosu, a dodávají obrazu auru důstojnosti a vyrovnanosti.

http://www.btinternet.com/~connectionsinspace/Patterns_and_Space_Filling/Labyrinths/_body_1abyrinths.htm

Barokní pokračovatelé Tintorettova či Carracciova odkazu si v 17. a polovině 18. století nadále rádi vybírali taková témata, ve kterých mohli plně rozvinout v gestech, výrazech a těžkých řasených drapériích svých postav svůj um. Baroko milovalo hluboké niterné prožitky – příroda šla stranou a do popředí se dostaly postavy, v jejichž výrazu byla patrná citová pohnutka. Malba byla postavena na kontrastu – dobro a zlo, světlo a stín, síla a křehkost. Obraz francouzského malíře Charlese de la Fosseho (či Lafosseho) Bakchus a Ariadna z roku 1699 typické barokní projevy nese.

<http://www.kzu.ch/fach/as/galerie/myth/theseus/theseus.htm#ark>

Italský grafik Giovanni Battista Piranesi koncem 18. st. vytvořil soubor leptů fiktivních vězení, italsky „carceri“ (Carceri d'Invenzione). Tyto podzemní prostory s mnoha schodišti (některá končí v polovině a nikam nevedou) a masivní nosnou mechanikou vytvářejí určité „labyrinty“, z nichž vidíme jen část, ale přitom máme pocit, že pokračují i mimo obraz a mohou být v podstatě nekonečné. Snové architektonické výjevy jsou podobné dílům M. C. Eschera o dvě století později a staly se zdrojem inspirace pro filmové architektury filmů jako např. Harry Potter nebo Jméno růže.

http://faculty.evansville.edu/rl29/art105/img/piranesi_drawbridge.jpg

Klasicistní benátský sochař Antonio Canova se pro své mramorové sousoší z roku 1779 inspiroval řeckým mýtem o Daidalovi a jeho synovi Ikarovi.

<http://www.artinvest2000.com/canova-dedalus-icarus.htm>

Britské Bratrstvo preraphaelistů, které se rozhodlo osvobodit umění od akademismu, bylo roku 1846 založeno J. E. Millaisem, W. H. Huntem a D. G. Rossettím. Náměty pro své obrazy hledali v literatuře (středověké, soudobé, italské i anglické), Bibli, v přírodě a právě i v mytologii, což potvrzuje návrh na dlaždici z roku 1862 od nejmladšího člena Bratrstva Edwarda Burne-Jonese Theseus v labyrintu. Hnutí Bratrstva, a především Rossettiho díla, ovlivnila umění sklonku 19. století, symbolismus, a stala se zdrojem inspirace i v oblasti literatury a hudby.

Giorgio de Chirico, Piazza d'Italia, 1913

Ariadna ve své spanilé spící jízdě pokračovala i ve 20. století. Mnohokrát se stala ústředním motivem snových děl řeckoitalského umělce Giorgia de Chirica. Zachycoval ji jako antickou sochu (podle skutečného modelu z vatikánských muzeí) ležící v záhadném prostoru obklopeným průčelími a arkádami, které působí jako vstupy do nekonečných bludišť.

<http://mythology.tonyam.com/creatures/minotaur.html>

<http://www.abcgallery.com/C/chirico/chirico10.html>

André Masson, Labyrint, 1930

Ve 20. století přivedl legendu o Minotaurovi znovu k životu francouzský umělec André Masson (1896-1987). Do roku 1930 se hlásil k surrealistům, jeho přáteli byli např. Joan Miró nebo Max Ernst, a v Americe, kam roku 1940 emigroval, jeho působení ovlivnilo mnoho amerických umělců, mezi nimiž zmiňme například Jacksona Pollocka. O svém umění říká: „Mé dílo je bludné. Nedokážu setrvat déle na jednom místě; dávám přednost labyrintu duše před přímými a bezpečnými cestami.“⁶⁶ Spolu s Georgem Bataillem navrhli názvy „Le Minotaure“ a „Labyrinthe“ pro knihy vydavatele Alberta Skiru. A právě první stránku „Le Minotaure“ dostal za úkol navrhnout Pablo Picasso.

Pablo Picasso, Minotaur, 1933

Na Picassovu posedlost býkem by se dala napsat celá kniha, která by byla bohatě ilustrována jeho grafikami na stejné téma. Picassův Minotaur přišel se zvláštní naléhavostí, jako jeho alter ego. V jeho představách už Minotaur nebyl krutý netvor, naopak – přes veškerou divokost, mužnost a hrdost vzbuzoval i soucit a sympatie. Picassovy série s Minotaury se staly jakýmsi komentářem jeho doby a vyvrcholily šedým requiem života a smrti, Guernicou, která vznikla jako reakce na bombardování stejnojmenné vesnice ve Španělsku nacistickými letouny během španělské občanské války.

<http://surrealists.classifieds4u.co.uk/viewPicture/180/>

http://visipix.dynalias.com/sites-en/news/news_april05_2.htm

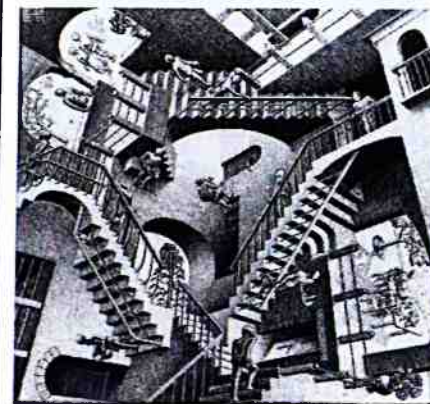
Paul Klee, Zničený labyrint, 1939

Paul Klee (1879 – 1940) byl švýcarský malíř, který mnoho let žil a působil v Německu. Jeho intuitivní díla nesou prvky architektury, snových měst, labyrintů, do kterých proniká světlo, a rozpoutává hru organických prvků a symbolů. V roce 1939 namaloval tři plátna s názvy Zničený labyrint, Labyrintická krajina a Labyrintický park, které jsou vedeny v čase zmatku a tísně touhou po svobodě.

<http://mapage.noos.fr/dardelf2/Museum5.html>

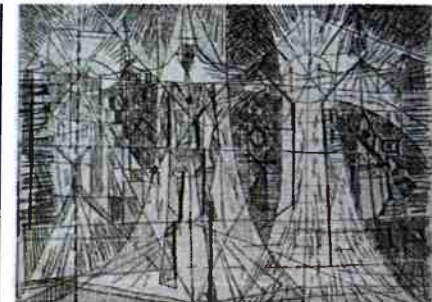
Maurits Cornelis Escher (1898 – 1972) byl holandským grafikem známým svými dřevorezy, mezzotintami a litografiemi, které s matematickou přesností klamaly divákův zrak spleť nekonečných mozaik či neskutečných staveb. V jejich interiérech se nedá dojít konce – divák nechápe, kde je dole a kde nahoře, jelikož do sebe zasunuté prostory z různých perspektiv najednou si s jeho logickým vnímáním pohrávají. Například postavičky na této grafice zvané trefně Relativita z roku 1953 připomínají svým rozmístěním podivnou stolní hru, u které však nemůžeme určit, jak dopadne.

<http://britton.disted.camosun.bc.ca/escher/relativity.jpg>

František Hudeček, Postava ve městě, 1945

Městem bloumají noční chodci českého umělce Františka Hudečka (1909 – 1990). Nejasné obrysy domů, které nechává postava za sebou, jsou pospojovány liniemi dopadajících paprsků z nebe na zem a tvoří tak síť, která noční výjev oživuje a dodává mu na plastičnosti. Hudeček tajemný a neznámý noční prostor a okolní svět, ve kterém žil, skrze chodce ohmatává a zkoumá, čímž naplňoval tak hlavní úkol umělecké skupiny Skupiny 42, jejíž byl členem.

<http://www.galerieonline.cz/obraz/umelec.php?rij=Hudecek&jm=Frantisek&id=118&hash=>

Friedensreich Hundertwasser, Velká cesta, 1955

Rakouský malíř, architekt a ekologický (nejen) aktivista Friedensreich Hundertwasser (1928 – 2000) se pro své mnohostranné celoživotní dílo inspiroval vídeňskou secesí a nejčastěji vycházel z podoby spirály a jiných přírodních tvarů. Přímé linie jej dráždily. Jeho obrazy (a grafiky) někdy nesou podobu koncentrických kruhů – čtverců, které připomínají například průřez malachitem, ale právě i strukturu labyrintu. Jsou záznamem cesty, kterou podstupuje živá i neživá příroda v etapě své existence. Kámen na sebe nabaluje další vrstvy hmoty, stromu přibývají letokruhy a člověku vrásky. Prazákladem zůstává to, co je skryto ve středu a co je prazákladem: zrničko písku, semínko, duše.

<http://www.oasis.at/reli/labyrinth/index.html>

Vladimír Fuka, *Invaze slov*, 1968

60. léta v Československu byla oproti jiným desetiletím totality obdobím o něco optimističtějším. Umělci jako Hugo Demartini, Jiří Balcar, Eduard Ovčáček, Zdeněk Sýkora a mnoho dalších si hledali novou cestu k abstraktním formám, ať už na poli fotografie či volného umění. Takto se pokoušeli kriticky i citlivě odrážet svět, který je obklopoval. Vladimír Fuka (1926 – 1977) byl významným návrhářem knižních obálek, ilustrátorem i malířem. V asambláži *Invaze slov* Fuka ukazuje svůj osobitý styl – s černobílým kolážovitým podkladem kontrastuje jasně barevné seskupení linií ve středu obrazu, na které je napojený komplikovaný řetěz z různě velikých článků. V tomto středu jako by začínal vstup do jiného prostoru. Ve Fukových dílech se stále vrací motiv labyrintu jako věčné podobenství našeho světa.

Jean Dubuffet, *Closerie Falbala*, 1976

Jean Dubuffet (1901 – 1985) byl významným francouzským umělcem 2. poloviny 20. století a pro své umění si zvolil název *Art Brut* (syrové umění), protože jedině výtvoři šílenců nebo dětí považoval za nejpravdivější. Nebál se experimentovat s nevšedními materiály, jako například lávou, větvemi, polystyrenem, a ne vždy se setkal s pochopením veřejnosti či výtvarných kritiků. *Closerie Falbala*, stavba z epoxidu a betonu, vznikala v Périgny sur Yverres poblíž Paříže mezi lety 1973-1976 a ve svém středu skrývá tzv. *Cabinet logologique*. Návštěvník si v útrobách památky připadá jako v labyrintu, do kterého však nemá klíč. Síť linek vytváří pomyslné reliéfy krajiny či postav dohromady tvoří prostor nečekaného rozměru, snad jiné reality. Stavení uprostřed Dubuffet nazval *Vilou Falbala*, která má skrývat „logologický“ kabinet určený k filosofickému rozjímání.⁵⁷

<http://e-architekt.cz/index.php?PId=21&KatId=7>

<http://www.dubuffetfondation.com/actualites.php>

Jiří Kolář, *Le poeme evidente*, 1967 (detail)

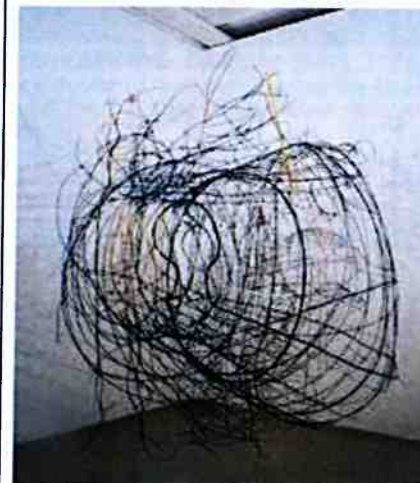
Jiří Kolář (1914 – 2002) byl významný český básník i výtvarník, kterému po podepsání Charty 77 nebylo umožněno vrátit se z Francie do Československa, a tak je jeho dílo, jedinečné svou rozlohou i invencí, velice ceněno i za hranicemi. Kromě skutečných básní vytvářel básně–objekty a básně–obrazy pomocí techniky koláže, pro kterou často používal staré texty či notové záznamy. Ty rozstříhané a znovu seskládané do nové řeči – řeči obrazu vytvářejí zajímavé labyrintické mapy. Například na koláž k *Le poeme evidente* použil kopie červenočerného výtisku tzv. *Horae* (knihy *Hodinek*) a not ze mše z 16. či 17. století a střed kompozice vtipně doplnil o obrázek náramkových hodinek s detaily Vermeerových obrazů. Další významů lze z tohoto díla vyčíst mnoho.

Karel Malich, *Událost v kruhu v proudu energie*, 1974–75

Malíř, grafik a sochař Karel Malich (nar. 1924) se od šedesátých let věnoval prostorovým objektům, od kterých v sedmdesátých letech přešel k tvorbě objektů z tvarovaných drátů. Tyto zavěšované shluky plastických barevných linií se otevírají do prostoru; linie znázorňují energii, která vibruje do všech stran, celým člověkem i vesmírem. Malich takto interpretuje podobu toho, jak je člověk a vesmír propojen. Dalo by se říci, že stejně jako autor sám prošel životním labyrintem, v rámci jehož cesty našel „vnitřní světlo“⁶⁸, tak i jeho díla jsou znásobenou podobou jakýchsi „labyrintů“ – zhmotněných podob prýstící energie.

http://www.ncf.ca/~ek867/2005_01_01-15_archives.html

<http://www.archiweb.cz/news.php?action=show&id=436&type=6>

v románu italského sémiologa, estetika, filozofa a spisovatele Umberta Ecce (nar. 1932) *Jméno růže* (1980), a to jako charakter a půdorys středověké klášterní knihovny, která v ději zasazeném právě do stejného místa a doby hraje velice důležitou roli. V osmibokém labyrintu, největší knihovně tehdejšího křesťanského světa, se mniši stále snaží nalézt odpověď na příčinu nešťastných událostí, které se na opatství odehrají, ale ona odpověď (střed) se zde nenachází. Labyrint je snad jen klíčem. Jeho střed mu byl vyňat v podobě druhého dílu Aristotelovy *Poetiky*, který se pokládal za ztracený. Odpovědí i příčinou byla tato kniha.

6.2.3 Pohádka

V pohádkách se můžeme setkat s dějovou linií, která je stará, jako ústní slovesnost sama, a která se víne i starým příběhem o trojské válce. Do hlavních rolí stačí dosadit krásnou pannu, které se zmocnil zlý král (nebo čaroděj, drak, ježibaba atd.) a mladého prince (nebo hloupého Honzu). Princů může být i víc, ale jen jeden nalezne tu pravou, přestože strastiplnou, cestu a princeznu zachrání. Nevylučují se ani vedlejší postavy, pohádkové bytosti (bozi), které do děje zasahují kladně i záporně a na cestu hlavnímu hrdinovi kladou překážky, úkoly i zkoušky. Pokud hrdina obstojí, bývá odměněn – dostává klíč, který jej posouvá dál. Otevírá další komnatu. Je to jako kdybychom popisovali strastiplnou cestu labyrintem, jehož odměnu ve středu naleznou nebo si zaslouží pouze hrdinové se spravedlivým, dobrým a statečným srdcem (přidáme-li ještě jako „hnací motor“ i lásku). A na cestu v pohádce se hrdina vydává pouze tehdy, může-li ji nakonec překonat.

Důležitou součástí pohádkových příběhů je les, který byl silně zastoupen v pohádkách z doby romantizmu a je jím dodnes. V lese se ztratí i nejhrouževnatější rek a právě les bývá místem, kde na hrdiny čekají všemožné nástrahy pohádkových bytostí. Tady leckdy hrdina ztrácí vědomí a zapomíná

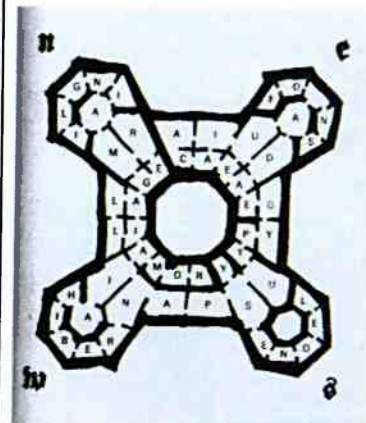

René Magritte, Le blanc-seing, 1965
(z knihy: Harry Torczyner: *Magritte, The True Art of Painting*. Thames and Hudson 1979, str. 30)

6.2.2 Přelom 19. a 20. století a století 20.

Dynamickým labyrintem přelomu 19. a 20. století se stává město se svým všetečným hemžením davů chodců, ve kterém člověk lehce ztratí sebe i svou identitu. V síti ulic, sklepů, podzemních chodeb, pokojů a tajemných dvorků se odehrávají leckdy věci, které nejsou vhodné pro slabé povahy. Tmavá noc tísnivý dojem jen posiluje. Lidé mění identitu z Jekylla na Hyda, vrážejí do sebe nebo se míjejí a každý s sebou nese svůj nějaký rozehraný životní příběh, který se může vzdáleně prolínat s každým náhodným neznámým kolemjdoucím. Město ztratilo hradby a vytváří jen prazvláštní pulsující tkáň, která se stále rozpíná. Ale takové vnímání je otázkou jednotlivce – každý vnímá město po svém, ať se jedná o turistu, hlavní postavu románu nebo spisovatele.

S motivem labyrintu, respektive tápajícího hrdiny nebo hrdiny se symbolickým jménem postavy z řeckého mýtu o labyrintu, se setkáváme ve 20. století poměrně často. Takový prostor se nachází například v románech pražského německy píšícího autora Franze Kafky (1883 – 1924), jehož postavy se často nacházejí v tmavých uličkách nebo se ztrácejí nekonečných chodbách s mnoha dalšími vchody za zavřenými dveřmi (např. Nezvěstný, Proces), a kde svět reálna se lehce protíná srovinou snu. Irský spisovatel a básník James Joyce (1882 – 1941) si pro svůj takřka autobiografický román Portrét umělce v jinošských letech vybral mýtus o Daidalovi, Ikarovi a labyrintu: hlavní postava nese jméno Štěpán Daidalos, aby tak upozornil na její identitu coby umělce. Jorge Luis Borges (1899-1986), argentinský spisovatel, se s labyrintem ve svých dílech potýkal v přeneseném slova smyslu velmi často. Jako byl Picasso posedlý Minotaurem, tak byl Borges posedlý labyrintem a Minotaur pro něho znamenal symbol všeho nestvůrného, čeho jsou lidé schopni. Labyrint chápal jako paradox – jako symbol nekonečna a přitom omezeného, jako symbol chaosu i řádu. Zatím do češtiny nabyla všechna jeho díla přeložena. Labyrint dále hraje svou roli

Knihovna – labyrint z románu Jméno růže Umberta Eccy, 1980

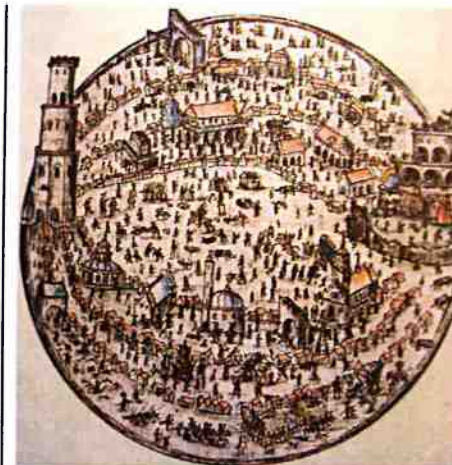
Filmové zpracování Jména růže v režii Jean-Jaquese Annauda z roku 1986 se Seanem Connerym v hlavní roli.

<http://www2.polito.it/didattica/polymath/htmlS/robegio/GAMMATH/Labirinti/7.%20Risolvere%20i%20labirinti,%20secondo%20frate%20Guglielmo%20e%20secondo%20Tr%E9maux%20.htm>

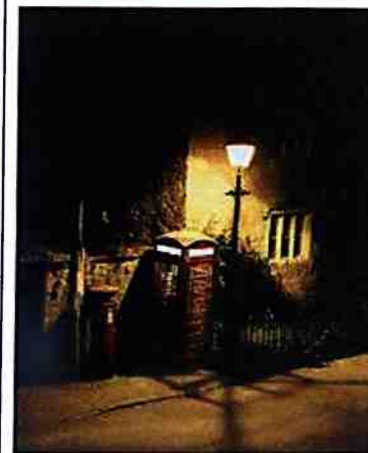
a 1684), o kterém se říká, že byla nejčtenější křesťanskou knihou vůbec (kromě Bible), což může být doloženo jejími překlady do mnoha jazyků. Její ústřední postava, poutník, je na strastiplné cestě z města Zkázky na horu Sion čtenářem v duchu následována, na alegoricky pojmenovaných místech (např. město Marnosti) musí překonávat přemožné zkoušky, ale v podstatě nikde nebloudí. Jako hrací figurka se pohybuje po dané stezce ke středu vedena pevnou rukou postavy Evangelisty.

6.2.1.2 Jan Amos Komenský

Moravský pedagog, filosof, teolog a spisovatel, Jan Amos Komenský (1592 – 1670) ve svém alegorickém díle *Labyrint světa a Ráj srdce* (1623) labyrint rozprostírá jako divadelní scénu zasazenou ve městě alias světě. Komenského poutník není veden ke středu, protože ten nalezne vně labyrintu, ale do labyrintu města, kde je neustále maten a zkoušen svými průvodci, Všezvědem a Mámením, a dary které od nich dostane – Uzdou Všetečnosti a brýlemi Mámení. V labyrintu o půdorysu a podobě středověkého města si má v jedné z uliček vybrat jedno z nabízených řemesel, společenského stavu či životního poslání (onen střed labyrintu), ale poutník během své cesty to pravé povolání pro sebe nemůže objevit a naopak shledává, že všechno je podvod a klam a že ve všem dlí marnost vši té lidské lopoty. Nakonec se však přeci jen zachrání a středu dosáhne – nalezne jej v okamžiku prozření v sobě samém ve splynutí s Bohem. Je zajímavé, že v prvních vydáních *Labyrintu* byl *Ráj srdce* nazván „Lusthauz srdce“, což znamená besídka – ovšem ta se mu nakonec zdála pro duchovní rozjímaní příliš světská. Pokud si vybavíme podobu zahradních labyrintů z Komenského doby, kde besídky v labyrintech sloužily ke kratochvilení a milkování, můžeme tento důvod pochopit.

Ilustrace z přebalu vydání knihy Jana A. Komenského *Labyrint světa a ráj srdce* z roku 1958

[news.bbc.co.uk/1/hi/england/somerset/3732782.stm](https://www.bbc.co.uk/1/hi/england/somerset/3732782.stm)

6.2 Literatura

6.2.1 Středověk, novověk

Ve středověku symbolizoval labyrint složitou cestu k Bohu, která měla svůj přesně daný jeden vchod (narození) a střed (Boha). Ten, kdo ke středu kráčet, se na své cestě nemohl zmylit a mohl jít s jistotou. S příchodem renezanace se středem labyrintu stává osoba, která do prostoru vstupuje. Labyrintem je tu svět nebo město se všemi jeho zábavami a neřestmi. Avšak ten, který kráčí k Bohu, veden pomyslnou Ariadninou nití, se nemusí bát, že by na tuto cestu neřesti sešel. Labyrinty se pojily i s neznámými místy, kde člověk potkával cizí lidi a kde si musel domýšlet neskutečné, pokud pro nový jev neznal přijatelné vysvětlení. Proto pro nás labyrinty znamenají místa, ve kterých se nevyznáme, jevy, které se nám zdají nevysvětlitelné, nebo situace, které nedokážeme vyřešit.

Mezi labyrintické doby se řadí baroko, romantismus a 20. st., ale každá z nich vnímá pojetí labyrintu jinak podle dobových modelů myšlení. Při hledání rozdílu má labyrint baroka smysl a uspořádání, kdežto labyrint středověku, romantizmu a 20. století připomíná les, který postrádá konkrétní tvar a možná i smysl. Ve 20. století navíc věda přináší nové objevy, které mapují neznámé prostory – teorie relativity, objev vnitřní struktury hmoty, kvantová teorie... V souvislosti s těmito se mění pohled na realitu. Stává se problematickou, nejistou, nestálou a relativní a to vše se odráží i ve světě literatury.

6.2.1.1 John Bunyan

John Bunyan (1628 – 1688), ve své době oblíbený anglický kazatel a spisovatel, napsal alegorický román *Poutníková cesta z tohoto světa do světa budoucího*, původně ve dvou částech (1678

*Křesťanská duše v labyrintu světa.
Boethius von Bolswart (1580 –
1634)*

<http://www.jaskolski.de/labyr.htm>

Markéta Banková, *New York City Map*, 2002

Markéta Baňková (nar. 1971) je net-artová umělkyně (její umělecká činnost je založena na provozu internetu), která v rámci studia na AVU několikrát pobývala v New Yorku. Tam mezi lety 1999 - 2002 vznikala interaktivní NYCmap, zajímavý internetový projekt naplněný newyorskou atmosférou. Virtuální prostor, v obrazu i zvuku, umožňuje procházet se pravoúhlými newyorskými ulicemi, labyrintem půdorysu velkoměsta, z pohledu každodenního chodce, který potkává další stejně bloumající kolemjdoucí, a všichni si žijí svůj příběh.

Click to swich the day to the night.

WEST DOWNTOWN EAST

<http://www.nycmap.com/index.html>

Zdeněk Sýkora, *Linie č. 50*, 1988

Zdeněk Sýkora (nar. 1920) je významný český malíř, který od 60. let pro svou tvorbu využívá počítač (od roku 1985 mu pomáhá jeho žena Lenka), díky čemuž se jeho nezaměnitelný rukopis dočkal celosvětového ohlasu. Jeho obrazy se v podstatě dají jakkoliv otáčet, neexistuje konkrétní „nahore“ nebo „dole“. Liniové obrazy vznikají tak, že se nejprve vypočítají a pak teprve, klasickou technikou, malují. Vznikají organické obrazce – smotance různě silných a barevných lián, ve kterých se divákovo oko lehce ztratí. Ačkoliv založené na racionalitě, na řádném výpočtu, výsledkem je působivý chaos.

Italo Lanfredini, *Ariadnin labyrint*, 1990

Na Sicílii u města Castel di Lucio na vrcholku kopce v Parco delle Madione postavil Italo Lanfredini v roce 1990 obrovský prostorový labyrint z železobetonu. Do jeho útrob návštěvníci vcházejí vysokou štíhlou bránou a spirálou s vysokými zdmi dojdou do středu. Prostorovými labyrinty, konkrétně či přeneseně, se velmi často zabývali například americký sochař a konceptuální umělec Robert Morris, zmiňme alespoň *Philadelphia Labyrinth* z roku 1974; dále pak Ital Mario Merz (1923-2003), který rád pracoval se základními symboly (např. spirála a kruh) a s neonovými světly; Jannis Kounellis, původem Řek, který do svých děl komponoval nalezené objekty, v roce 2002 vytvořil i obrovský labyrint *Atto Unico* se zdí ze 143 železných plátů pro Národní galerii moderního umění v Římě; Američan Richard Fleischner, který v roce 1978 vytvořil v přírodě průchozí čtvercový labyrint *Zpletiva*; britský umělec Michael Ayrton (1921-1975), který do Arkville v New Yorku roku 1969 přinesl *Krétu* – vybudoval obrovský labyrint se sochou Minotaura v jeho středu. Mezi dalšími zemními umělci, jejichž náplní bylo ozvláštňovat svými díly krajinu a vycházeli ze symboliky cesty, spirály či jiných labyrintických symbolů, zmiňme například Roberta Smithsona a Richarda Longa.

<http://www.fcca.cz/shared/events/orbis-fictus/ofzdeneksykora4.html>

<http://www.librino.org/web1/fiumara%20-%20opere/lanfredini%20labirinto%20-%20opere.htm>

své jméno. Teprve až když projde všemi zkouškami a rozpomene se na své poslání a své jméno, dostává se z bludného lesa ven.

6.3 Film, komiks, hry

Žijeme v době, kdy nás všude obklopují různé sítě – internetové, dopravní, informační, komunikační, obchodní... Život ve velkoměstech se stal hektickým, vzdálenosti se zkracují, čas subjektivně ubíhá rychleji, lidé nic nestíhají a jen těkají, přestávají se orientovat, spoléhat sami na sebe a zmatení před touto realitou utíkají. Na pomoc jim z moderních vymožeností přicházejí vstříc například počítačové hry a filmy. Přesto se z chaotického „labyrintu“ současného světa někteří leckdy vrhnou jen do „labyrintu“ dalšího, byť virtuálního. Jedinou výhodou tohoto „druhého“ světa je, že má své naprogramované hranice a dá se kdykoliv vypnout.

6.3.1 Film

Film tvůrcům umožňuje prakticky cokoliv. Budou-li chtít, jejich hrdinové budou létat, přenášet mrakodrapy, potkávat dinosaury, budou se vozit ve vznášejících autech ve městech budoucnosti i vstávat z mrtvých. Ve filmech je bludiště vytvářeno podobně jako v knihách – zápletkami, dějovými odbočkami i protkáváním různých světů. Zároveň by se dlouhé stránky daly popsat nadobraznou výpravností mnoha snímků s futuristickou tematikou, kde například města tvoří několikaúrovňová bludiště (např. Blade runner, 1982; Pátý element, 1997; Hvězdné války i jejich nové epizody Star Wars atd.), nebo se vykonávají nevypočitatelné cesty vesmírem, který je sám o sobě nadnesenou definicí bludiště (např. 2001 – Vesmírná odysea, 1968; Vetřelec; Star Trek atd.). Velice populárními prostory jsou ve filmech a seriálech voleny podzemní chodby v nalezených pradávých památkách,

Osvícení, Stanley Kubrick, 1980. Představitel hlavní role, Jack Nicholson, stojí před modelem bludiště, který hraje v závěrečné části filmu důležitou roli.

<http://www.multinet.no/~ionarne/Hiemmesia/Favorittartister/davidbowie/labvrinth.jpg>

Labyrint, fantasy filmu režiséra Jima Hensona z roku 1986 s Davidem Bowiem v jedné z hlavních rolí.

kteře nesou labyrintický charakter (z novodobějších např. v Lara Croft Tomb Raider: Kolébka života, 2001; Mumie, 1999; Cesta do středu země, 1999 atd.). Ale naleznou se i filmy, ve kterých hrají svou úlohu labyrinty, potažmo bludiště, skutečné, například v Harry Potterovi a Ohnivém poháru, Labyrintu od Jima Hensona či Kubrickově Osvícení.

Kolem roku 1966 napadla několik lidí (M. Horníček, J. Roháč, R. Činčera, P. Juráček a V. Svitáček) geniální myšlenka vytvořit interaktivní film, o jehož průběhu děje by rozhodovali diváci svým hlasováním. Tak vznikl Kinoautomat: Člověk a jeho dům s Miroslavem Horníčkem, Libuší Švormovou a Leopoldou Dostálovou v hlavních rolích. Vedeni přítomným hercem, který v rozhodujících situacích do děje zasahoval a snažil se vysvětlit (v podání M. Horníčka humornou formou) vysvětlit možné důsledky každého rozhodnutí, si diváci hlasováním pomocí elektronického zařízení skutečně volili další vývoj příběhu, a tím si obrazně řečeno, razili svou cestu bludištěm filmu. Filmový experiment slavil veliký úspěch na mezinárodní výstavě EXPO 1967 v Montrealu, kvůli čemuž mu však komunistický režim zakázal vstup do kin na celém světě. V roce 2006 se v Českém centru v Londýně znovu s velkým ohlasem uskutečnila obnovená premiéra a k této příležitosti bylo k filmu vydáno i DVD a doprovodná kniha. Ale ještě v roce 1990 vznikl další zajímavý projekt, který z myšlenky Kinoautomatu vycházel a který na mezinárodní výstavě v Ósace prezentovali otec a dcera Činčerovi. Film – pohádka s Ivou Janžurovou a Petrem Nárožným se promítal v několika projekčních síních najednou a člověk jako v bludišti přecházel podle své volby z jednoho sálu do dalšího, aby shlédl zvolené pokračování. Ovšem závěrečná část příběhu všechny diváky svedla do jedné kruhové místnosti. Tentokrát nesl experiment název Cinelabyrinth.

V roce 1999 bratři Wachovští natočili dnes již kultovní (kyberpunkový) snímek Matrix (následován dalšími díly triologie Matrix Reloaded a Matrix Revolutions) s Keanu Reevesem (Neo), Carrie-Anne

Kinoautomat: Člověk a jeho dům. 1966. Diváci v tomto okamžiku rozhodují, má-li se raději pořezat manželka nebo milenka
<http://www.medienkunstnetz.de/works/kinoautomat>

V roce 1997 vznikl v Kanadě v režii Vincenza Nataliho film Kostka, který diváka opět vrhá do bludiště podivné virtuální reality. Prostor, ve kterém se hlavní hrdinové nacházejí, vytváří nekonečný řetězec na sebe navazujících kostek, z každé vede několik možných východů, ale ne každá další místnost je životu bezpečná. Každá postava pak je klíčem k zdánlivě úspěšnému procházení systému, avšak v této pasti nakonec východ stejně nenaleznou.
http://www.zetaminor.com/images/dvd_review_images/cube_2/cube_2_concept.jpg

Mossovou (Trinity), Hugo Weavingem (agent Smith) a Laurencem Fishburnem (Morpheus) v hlavních rolích. Film divákovi vysvětluje, že náš běžný život je jen virtuální realita, protože ve skutečnosti je náš mozek napojen na Matrix, rozsáhlý počítačový systém s umělou inteligencí, který převzal nadvládu nad celým světem a z lidí využívá jejich energii. Programátor Thomas A. Anderson se stane vyvoleným, dostává jméno Neo (v překladu jako „nový“, ale zároveň anagram od slova „one“ jako „vyvolený“) a jeho úkolem je svět strojů pokořit. Ve filmu není nic náhodou, všechna jména mají svůj symbolický význam a vyskytují se v něm i časté odkazy s filozofickým a náboženským podtextem. Tvůrci se pro svůj snímek inspirovali v komiksové sérii Granta Morrisona The Invisibles.

A jak vysvětluje Morpheus Matrix Neovi?

„Chtěl bys vědět, co to je? Systém (matrix) je všude. Obklopuje nás, a to i teď, tady v téhle místnosti. Vidíš ho, když se podíváš z okna nebo když zapneš televizi, cítíš ho cestou do práce ... nebo do kostela ... když platíš daně. Je to svět, který máš před očima, abys neviděl pravdu... že jsi jen otrok, Neo. Jako každý ses narodil do zajetí, žiješ ve vězení, které vlastně už vůbec nevnímáš. Uvěznili tvoji mysl ...“⁵⁹

6.3.2 Komiksy

Komiks leží na úrovni mezi filmem a psanou knihou, oproti knize je vytvářen ve větší zkratce, ale za leccos promlouvají popisné ilustrace autorových představ, je to žánr výtvarný i literární. Po vizuální stránce si jdou komiksy a filmy ruku v ruce, jeden svět se ovlivňuje tím druhým a naopak. Tak se z Batmana, Supermana či Spidermana z „kresleného seriálu“ staly hvězdy stříbrného plátna a třeba z postavy růžového pantera z animované krátké sekvence při úvodních titulcích stejnojmenného filmu se stala oblíbená komiksová postavička. Ve světě je komiksů nepřeberné množství a těší se obrovské oblibě, u nás si své místo stále hledají, i když jejich popularita je na vzestupu. Přesto to

Matrix

<http://thematrix.euweb.cz/images/386.jpg>

Jedna stránka ze Čtyřlístku, Poklad Aztéků, 1997

Hrdinové Čtyřlístku Myšpulín, Fifinka, Pinda a Bobík ve scénáři Jiřího Poboráka nakreslené Jaroslavem Němečkem hledají ten správný vstup do podzemí aztéckého paláce.

www.komiks.cz/detail.php?action=komiks&id=1723

není formát nám zcela neznámý – celé generace vyrostly na Rychlých šípech nebo Čtyřlístku či dobrodružných komiksech na pokračování z časopisu ABC a Komety.

V komiksu prakticky narazíme na stejné labyrintické motivy jako v literatuře a filmu – hrdinové se vydávají na dobrodružné výpravy, setkávají se s neznámým, bloudí městem současným i starodávným či cestují v budoucnosti.

Originální poetický pohádkový příběh Františka Skály Velké putování Vlase a Brady, které vzdáleně připomíná dobrodružství Tolkienova Hobita, vypráví o dvou kamarádech – susedech a jejich veliké cestě plné nástrah a dobrodružství seskládaného z autorových fantaskních i mile bláznivých asociací a představ. Nejprve se Brada vydá najít svého uneseného kamaráda a pak spolu pokračují v cestě vedeni tajemstvím modrého démantu, s jehož pomocí nakonec zachrání jedno městečko... a tak jsou jmenováni hlídači Posvátného kraje, čímž je vlastně jejich vlastní domov.

6.3.3 Od stolních her k počítači

Bludiště jsou bezesporu velice zásadním stavebním kamenem stolních her a vlastně i her počítačových. Ať už přeneseně nebo doslova, hráč se pohybuje vytyčenou trasou, na které jej čekají různé úkoly a pasti. Pokud hraje kostkou, je mu ona Ariadninou nití, pokud hraje na počítači, je na něm samotném, na jeho zručnosti a úskočnosti, jak nástrahy překoná a jakou cestou se vydá dál. Z pohádky do pohádky, Scotland Yard i obyčejný mlýnek nesou povahu her založených na bludišti, stejně jako v počítačové podobě Lara Croft, Princ of Persia nebo Super Mario. V televizi se setkáváme se hrou, která nese bludiště přímo v názvu. Další zajímavou hrou je například Dračí doupě, která se dá hrát naprosto všude – na počítači, v přírodě i na stole. Jejím hracím prostorem je

Stránka z komiksu Velké putování Vlase a Brady, František Skála, Divus 1997.

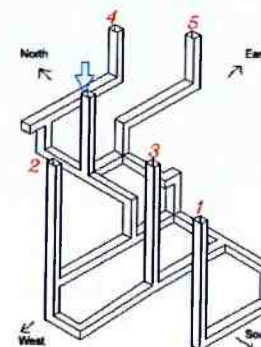

Schéma chodeb z úrovně nazvané „Pod Sfingou“ („Underneath the Sphinx“) ve čtvrtém dílu počítačové hry Tomb Raider: The Last Revelation.

(http://www.tombraidercommunity.com/images/galleries/tr4/walkthrough/Underneath_Sphinx/Atum_Map1.gif)

bludiště, mapa, s mnoha možnými středů, které si vytvářejí sami hráči, a které se s každou další hrou obměňuje, ale vždy zůstává jen v rovině představ. Hráči si i vybírají, jaké postavy ve hře budou figurovat a v důsledku toho pak vznikají i různé dobrodružné virtuální střety, při kterých si postavy poměřují své schopnosti.

Scéna z pátého pokračování komerčně veleúspěšné počítačové hry Tomb Raider s podtitulem Chronicles, úroveň nazvaná „Labyrinth“.

http://www.tombraidercommunity.com/images/galleries/tr4/walkthrough/Undemeath_Sphinx/death.jpg

Jednoduchá počítačová hra nazvaná Labyrinth (s bombami se postupně probouráte k vlajce, ale strašidlu se vyhýbejte).

Takto vypadá rozehraná hra Scotland Yard. Jeden hráč je pronásledovaný Mistr X a ostatní jsou detektivové, kteří se Mistra X snaží dopadnout v rámci hromadné dopravy města Londýna.

<http://www.hrajeme.cz/Hrajeme/Obrazky/0000000229/Huge/229002.jpg>

7 Současná renezanace labyrintů

7.1 Příběh k Průvodci historie labyrintů

Ve Finsku se rozdávaly karty paní Příležitosti: V Helsinkách jsem se při jedné plánované schůzce dala do řeči s Čechem, který se rozhodl na čas ve Finsku usadit. Slovo dalo slovo a on mi dal telefon na svého otce, který měl u nás jako fotograf spolupracovat se zámek Loučen (okres Nymburk) při vznikání labyrintové zahrady. Zpátky doma, o půl roku později, jsem se zkusila s danou osobou spojit, abych se dozvěděla, že z projektu bohužel sešlo. Přesto jsem se rozhodla přímo oslovit i Loučeň s myšlenkou, že bych o jejich projektu mohla napsat do diplomové práce. S radostí jsem přivítala odpověď, že vše je naopak, že se projekt opět rozběhl. Uskutečnilo se setkání, během kterého jsme se s ředitelkou společnosti mimo jiné domluvily, že text mé diplomové práce použijí k vyhotovení informačních panelů, které by mapovaly historii labyrintů. Nakonec se situace obrátila – nejprve jsem zpracovala Průvodce, který se mi stal východiskem pro mou diplomovou práci. Se společností spolupracuji i nadále.

Projekt vznikající na zámku v Loučni je ve střední Evropě ojedinělým počinem. Hlavní myšlenkou je přeměnit zámeckou zahradu v labyrintový park. Pro spolupráci oslovili světově vyhlášeného „mazemakera“, stavitele bludišť, Adriana Fishera, který pro zahradu navrhl na deset typově různých labyrintů a bludišť. Návštěvníci se tak osobně setkají s formou, která u nás nemá tradici. Budou si moci projít kamenným i trávnickovým labyrintem, zabloudit ve středověkém hradu, prstem si projet drážky ve spirálách vytesanými do skály, odpočinout si v altánku vedle mozaikového labyrintu, počkat si do večerních hodin na neonovou záři labyrintu v dlažbě nádvoří nebo prolézat mezi lany a na lanech upevněné do „pavoučího“ bludiště mezi stromy.

Švýcarsko: Zahradní labyrint na Labyrinthplatz v Curychu, který koncem 80. let minulého století vytvořily dvě umělkyně Agnes Barmettler a Rosmarie Schmidt. Založily organizaci Labyrinth-International, ve kterém působí převážně ženy – designérky. (http://www.labyrinthplatz.ch/Labyrinthplatz_Zurich/labyrinthplatz_zurich.html)

Projekt labyrintové zahrady by měl pomoci oblastí zvýšit atraktivitu a podpořit tak místní cestovní ruch. V rámci areálu se budou pořádat různé společenské i kulturní akce a dílny, které budou vycházet z pojetí zahrady. V zámku vznikne informační středisko, které se bude snažit shromažďovat veškeré informace, materiály a podklady, které se tematiky labyrintů budou dotýkat, vše podpořeno dobře zásobenou knihovnou. Pouhé vnučení myšlenky na vytvoření takového střediska dokládá, jak je současná vlna zájmu o labyrinty, která míří z Ameriky, silná.

7.2 Labyrinty dnes ve světě a u nás

Labyrinty v průběhu své dlouhé historie zažily již několik vln, kdy propadaly v zapomnění a nebo naopak stoupaly v popularitě. Vynořovaly se v období, kdy ekonomická prosperita a všeobecný blahobyt dosahovaly svého vrcholu a pomalu nastupovalo období úpadku a chaosu. Labyrint přichází, jako by nás chtěl na nastupující změnu upozornit.

Současná, a svým rozsahem zatím největší, renezance labyrintů započala vlastně již někdy v 70. letech 20. století, kdy o jejich vývoji začaly v západních zemích vycházet knížky (zmiňme například knihu Janet Bordové *Mazes and Labyrinths of the World* (1976), nebo rozsáhlou a obrazově bohatou publikaci německého historika umění Hermanna Kerna *Labyrinthe: Erscheinungsformen und Deutungen* (1982), která se záhy stala biblí „labyrintologů“). V roce 1980 založili Jeff a Kimberly Sawardovi časopis zabývající se touto tematikou *Caerdroia*, kolem něhož se sešli badatelé z Evropy a U.S.A. Sawardovi dodnes soustřeďují sbírku fotografií a informací o labyrintech po celém světě a jsou v tomto oboru vyhlášenými odborníky. V současnosti už zdaleka nejsou jediní. Dnes na labyrint narazíte bez nadsázky v každém větším městě U.S.A. a Kanady, na mnoha místech Velké Británie,

Ostrá, zahrada Botanicus (snad z keřů levandule). (<http://www.biospotrebitel.sk/foto-galeria/fotografia/349/labyrint-ostra.htm>)

Spolek „Brandýs ve světě“ vytvořil v údolí J. A. Komenského v Brandýse nad Orlicí přírodní bludiště v podobě globusu. K tomuto projektu se připojuje ještě tzv. „Poutníková stezka“ lemovaná díly předních českých umělců. Více informací na www.brandys-ve-svete.cz (<http://www.turistik.cz/cs/pruvodce/cil/prirodni-bludiste-labyrint-v-udoli-komenskeho/galerie/>)

nové labyrinty vznikají i na Novém Zélandě a v Austrálii. Vysoké oblíbě se tento symbol těší také v sousedním Německu a Rakousku. Na našem území si labyrint teprve své místo hledá, ale přesto se s ním, kromě loučeňské zahrady, můžete setkat ještě v zahradě společnosti Botanicus v Ostré u Lysé nad Labem, u zříceniny Nový Hrad u Hanušovic, u rybníka v Úněticích u Prahy, v Praze na Vyšehradě či na Petříně u záhonů s růžemi.

Každá vlna dala labyrintu novou tvář a i novodobí designéři hledají nové způsoby, jak klasický symbol ozvláštnit. Vedle nových typů různých velikostí, které buď vycházejí ze staré předlohy nebo jsou autorovou inovací, se uplatňují také nové materiály. V interiérech se používají labyrinty namalované na plátně (a třeba přenosné), vyznačené lepící páskou, nakreslené křídou nebo seskládané ze svíček. Jako materiály vhodné pro venek se zase hodí dlaždice, kámen, cihly, dřevo či beton. Nadále vznikají i labyrinty vyryté do trávníku, ale velice oblíbenými se staly ty vysekané v kukuřičném poli. Koneckonců samotný loučeňský park je dokonalou přehlídkou využití různých materiálů při stavbě bludiště či labyrintu.

7.2.1 Německo a Rakousko

V německy hovořících zemích byly pro znovuobjevení labyrintů přínosem publikace Helmuta Jaskolskiho, který se v padesátých letech minulého století věnoval tématu labyrintu a bludiště v literatuře. Na něj navázal Hermann Kern, který od 70. let shromažďoval veškerou dostupnou dokumentaci ohledně tohoto symbolu, aby pak v roce 1982 vydal pětisetstránkovou publikaci *Das Labyrinth*. Dodnes jí „labyrintologové“ využívají jako primární zdroj informací. Kromě historických případů se dnes na území Rakouska a Německa nachází na několik stovek labyrintů nových. Od poloviny devadesátých let po současnost budují jednotlivci, skupiny i různé organizace tyto klikaté

(<http://novyhrad.unas.cz/slunovrat02.htm>)
V bukovém lese u zříceniny Nový Hrad u Hanušovic leží labyrint, který byl seskládaný z kamenů v roce 1997 v rámci Prázdnin s Brontosaurem.

Moderně pojaté návrhy a realizace labyrintů z dílny Alexe Championa, USA.
(<http://www.earthsymbols.com/labyrinths.html>)

Ukázka práce německé umělkyně Marianne Ewaldtové: květinový labyrint ze Salcburku za let 2001/02 – barvy kvítků mají odpovídat bipolárním jin a jang.
<http://www.marianne-ewaldt.at/blumen01.htm#>)

cesty při kostelech a kláštorech, v parcích, v nemocnicích i na soukromých zahradách. Převážně se, podobně jako ve Švýcarsku, jedná o aktivity ženských spolků.

7.2.2 Velká Británie

Ve Velké Británii se nachází kolem stovky nových labyrintů a bludišť. Především bludištím se věnuje celosvětově uznávaný návrhář, „mazemaker“, Adrian Fisher. Této činnosti se věnuje od 80. let a podle jeho návrhu vzniklo již velké množství všemožných labyrintů a bludišť (neshledává mezi nimi rozdíl) pro zámky, panství, muzea, zábavné parky, univerzity, obchodní střediska aj. Jeho práci znají na pěti kontinentech, zkusil snad všechny materiály a dostal již mnoho ocenění. Inspirací mu jsou zahradní a parková bludiště ze 17. – 19. st., ale převážně přináší vlastní návrhy. Mezi dětmi budou určitě oblíbená bludiště v kukuřičném poli, jejichž cesty vytvářejí obrazce dinosaurů. Kukuřičná pole jsou vděčná, protože každý rok může vzniknout nový obrazec a může tedy pokaždé překvapit.

7.2.3 Dánsko a Skandinávie

Díky úsilí badatelů a „labyrintologů“ Jørgena Thordrupa, Johna Krafta a dalších dochází v těchto zemích k obrození labyrintů, a to především na školách. Tento úkol si vzaly na starost různé spolky a jejich snahou je včlenit labyrinty do školních dvorků. Jedná se o program, který by měl naučit mládež poznat blíže své kulturní dědictví.

7.2.4 Austrálie a Nový Zéland

Přestože v celé Australoalasilii nemají labyrint a bludiště tradici, asi není překvapením, že si v průběhu kolonizátorství v 18. st. našly své místo i zde. Nejprve se v Austrálii a na Novém Zélandě

Druhou ukázkou je Vodní labyrint, který se nachází v parku Victoria v Bristolu a byl postaven v roce 1984 podle návrhu Petera Milnera a Jane Norburyové. Voda vyvěrá ve středu a postupně stéká všemi jedenácti okruhy. Pro stavbu tohoto moderně pojatého labyrintu byly použity cihly a pohodlně se jím dá projít.

(http://www.math.nus.edu.sg/aslaksen/gem-projects/maa/Interview_with_the_Minotaur/Bristol_water_maze.gif)

Labyrint na školním pozemku v Køge u Kopenhagenu, Dánsko.

(Westbury, Virginia: Labyrinths. Aurum Press, UK 2001, str. 87)

ujala bludiště ze živých plotů, v 70. letech 20. století pak například Novozélandčan Stuart Landsborough nechal v rámci zábavného parku Wanaka vybudovat velice složité bludiště z dřevěných panelů, první svého druhu. Teprve až v poslední době se pod vlivem příkladu katedrály v San Francisku začaly na těchto územích uplatňovat i labyrinty.

7.2.5 U.S.A.

Dnes nemají nikde tolik labyrintů, než kolik je na půdě U.S.A. Tento trend má spíše zaměření duchovní a dal by se rozdělit do dvou proudů: jednoho orientováno do kostelů a vycházejícího převážně z prototypů středověkých labyrintů, a druhého založeného na aktivitě proutkařů a vycházejícího z klasického sedmiokruhového labyrintu či nových návrhů. Snad největším přínosem pro znovuoživení a znovuožíbení dávného symbolu v Severní Americe bylo začlenění kopie charterského labyrintu do katedrály Grace (Boží milosti) v San Francisku. Podněcovatelkou byla Dr. Lauren Artressová, terapeutka a představená Episkopální církve. Od 70. let Artressová cestuje po světě s přenosnou verzí labyrintu na plátně (dá se rychle složit i rozložit) a na základě jejich přednášek slaví kostelní labyrinty veliký návrat.

V Americe působí několik spolků, které sdružují návrháře labyrintů, umělce i badatele. Například v roce 1998 vznikla Labyrinth Society, celosvětová organizace, která každoročně pořádá konference týkající se nových objevů a přínosů v oblasti. Robert Ferré vede organizaci Labyrinth Enterprises a zároveň je sám designérem, který již vyzkoušel postavit labyrinty z textilu, kamene, betonu, akrylátové pryskyřice aj. Dalším moderním tvůrcem je Alex Champion – představitel proudu založeného naopak na aktivitách proutkařů. Vede spolek „Earth Symbols“, při své tvorbě vychází z archetypálních vzorů přírody, energie země, matematiky a posvátné geometrie a snaží se pokaždé

V parku Mahara, na Novém Zélandě vznikl labyrint v rámci autorova projektu vytvořit zahradu s duchovně zaměřenými sochami a prostory, která by byla otevřena přichozím k odpočinku a meditaci, daleko od uspěchaného světa.
(http://www.labyrinths.co.nz/mahara_labyrinth.htm)

Labyrint nazývaný Santa Rosa v současnosti patří spolu s charterským typem k nejoblíbenějším návrhům. Jeho autorkou je Lea Goode-Harris z Kalifornie.
(Westbury, V.: *Labyrinths*. Aurum Press, UK 2001, str. 73)

vytvářet umělecké dílo.

7.3 Současný význam labyrintu

To, co lidé v dnešní uspěchané době v útrokách labyrintu hledají a i nacházejí, je prostor k nalezení vnitřního klidu, prostor k meditaci, relaxaci i k modlitbě. Mnozí z těch, kteří mají s labyrintem zkušenost, jej popisují jako jedinečnou duchovní pomůcku, která jim pomohla při hledání hlubšího smyslu v životě, pomohla jim od bolesti, ať už duševní či fyzické, pomohla jim lépe se vyrovnat s krizovými situacemi či rozehnat pocity beznaděje. Proto se pro labyrint našla nová místa, kam bývá umístěn. Jsou jimi zahrady léčebných zařízení, kde pacientům procházení pravidelně vinutou stezkou pomáhá mimo jiné při vyrovnávání se se stanovenou diagnózou, dále pak ve výchovných ústavech, kde labyrint pomáhá otevřít dialog mezi chovancem a vychovatelem, a je využíván jako podpůrná pomůcka při boji proti závislosti na drogách či alkoholu. Labyrint si našel cestu i na školní dvorky, aby pomáhal uvolnit hektickou školní atmosféru, a labyrinty se umísťují do veřejných prostor, jako jsou parky nebo dokonce obchodní střediska – jen tak, pro zábavu. Ale je správné nadužívat tohoto starého symbolu, vyrvat jej z prostor, které mají nabíjet energii a mají být vhodné ke koncentraci, a vsadit jej bezmyšlenkovitě kamkoliv? Nemělo by se zapomenout na to, že zázraky labyrint nečiní. Je nástrojem, který skutečně jen pomáhá lépe se soustředit a ponořit se více do sebe. Zbytek je na nás. Není univerzálním všelékem, který působí sám o sobě a na všechno, a není pomůckou, která zaručuje rychlé dosažení cíle.

Na západě se znovu umísťují labyrinty do kostelů. Kostel tak zůstává místem, kde se většina lidí s labyrintem setkává a získává zkušenost poprvé. Věřící se mohou stát součástí liturgie, nemusí jen sedět a poslouchat, mohou se pohybovat v posvátném prostoru. Takový prostor si i vytvářejí lidé ve společenských centrech, využívají labyrintu ke společné meditaci či modlitbě. Různé duchovní spolky využívají tohoto symbolu k vykonávání rituálů, například těch, které se pojí s vyznáváním

Rozprostřený sedmiokruhový labyrint v nemocnici sv. Lukáše v St. Louis v Missouri. Výkonný ředitel nemocnice tvrdí, že labyrint je doplňkem při chemoterapii a ozařování v průběhu léčby rakoviny. Jedna pacientka potvrzuje, že chůze labyrintem jí dodala určitý pocit jistoty a kontroly nad svým léčením. Potvrzuje se, že postoj, jaký má člověk ke své léčbě (tj. po duševní stránce), se významně odráží na účinku léčby samotné. (<http://www.labyrinth-enterprises.com/stlukes.html>)

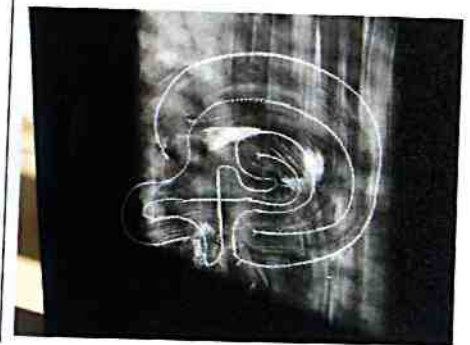
Bohyně. A v některých severských zemích se místní obyvatelé vrátili k téměř zapomenuté tradici tance či chůzi v labyrintu při májových slavnostech. Labyrinty si stavějí i jedinci na svém pozemku.

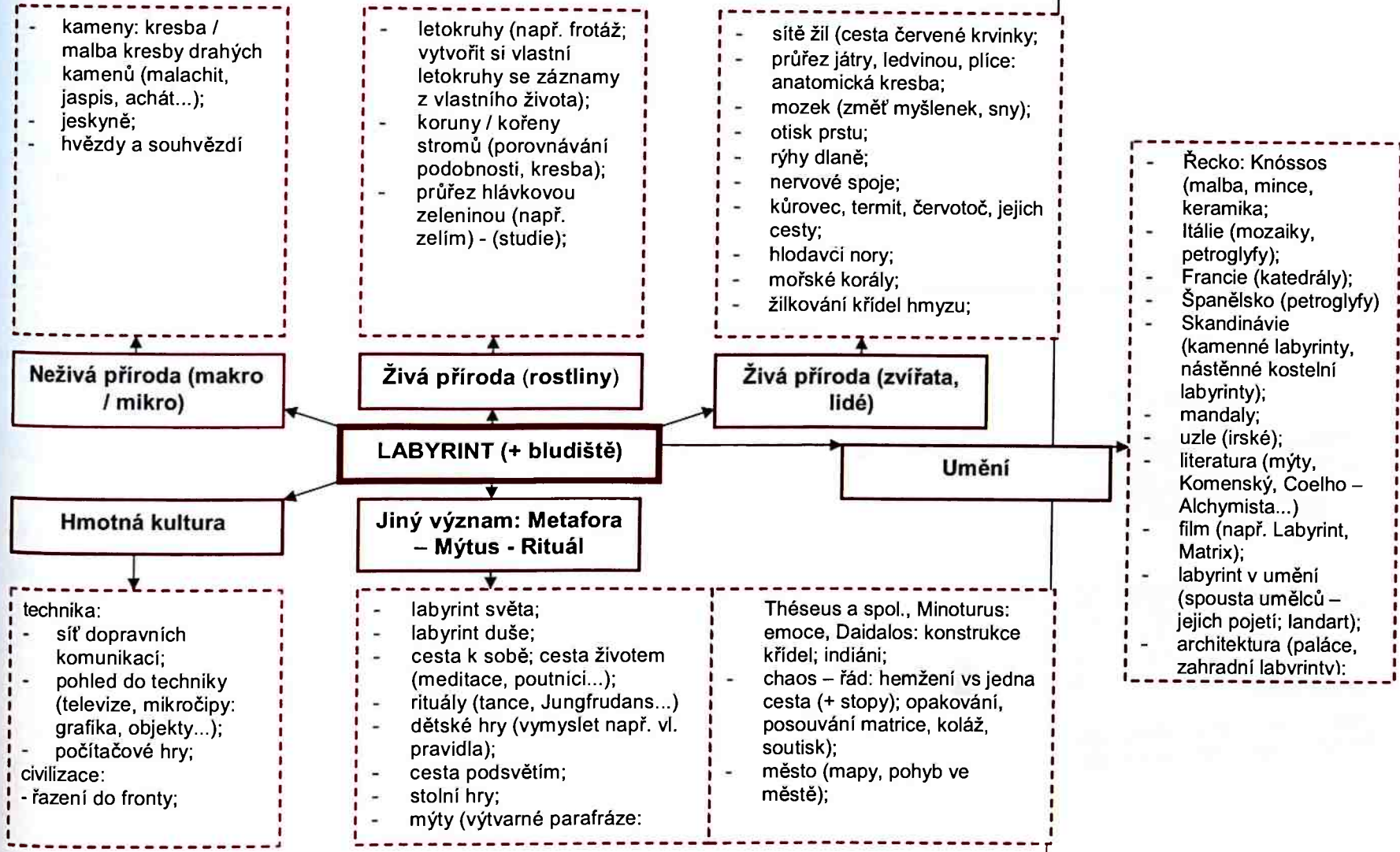
Když se arteterapeutka a učitelka Sue Anne Fosterová z Kalifornie dozvěděla, že má rakovinu a zbývá jí pár let života, vydávala se každý den cestou v labyrintu, jednou či sedmkrát. Labyrint jí naučil splývat se silami přírody a nechat věci plynout, nenutit je, aby se staly. Zbavil ji strachu. Dnes je Sue Ann bez diagnózy a dál tančí ve svém labyrintu Santa Rosa.
(<http://www.labyrinth-enterprises.com/srstory.html>)

<http://www.soulsong.com/htm/labyrinth.htm>

C. Část didaktická

8 Námětová mapa

Vertikální a horizontální průřez hodin Vv na ZŠ na téma Labyrint

	1 - Řecká mytologie	2 - Příroda	3 - Civilizace (urbanizace, moderní svět)	4 - Umění
VI.	Theseus a Ariadna	Listy rostlin zblízka	Bludiště města	Labyrinty a bludiště v Národní galerii
VII.	Zuřící Minotaurus	Cesty kůrovce	Fantom města	Ikarovy perutě
VIII.	Tvář jako labyrint	Otisk palce	Cesta do školy	Vyšehrad – návštěva labyrintu
IX.	Jsem Daidalos stavitel		Logo – osobní značka	Poselství budoucnosti

Příprava hodin a jejich případná realizace

(kompletní obrazová dokumentace k realizovaným hodinám viz Příloha soubor Praxe)

Námětové řady pro 6. roč. ZŠ

NŘ1: Řecká mytologie

VN: *Theseus a Ariadna*

M:

- východiskem starořecký mýtus o Theseovi a Ariadně (E. Petiška)
- důkladné seznámení s dobovým zobrazením úryvků mýtu (antická keramika)
- seznámení s rolí labyrintu v tomto mýtu

VP:

- parafráze báje ve stylu dobových kreseb na vázách – navrhnout výpravný pás na keramiku

Theseus a Ariadna

z mýtu o Theseovi a Ariadně

VT:

- perokresba a malba temperami

Realizace v praxi

Ročník VIII.

Časová dotace: 45 min

M: S třídou jsme si připomněli mýtus o Theseovi, znali jej. Třídě jsem přiblížila období minojské kultury a na ukázkách předvedla antické umění keramické malby. Krátce jsem třídě vysvětlila roli labyrintu v mýtu.

VP: dle přípravy

VT: Na pruh čtvrtky perem (kdo neměl, černým fixem).

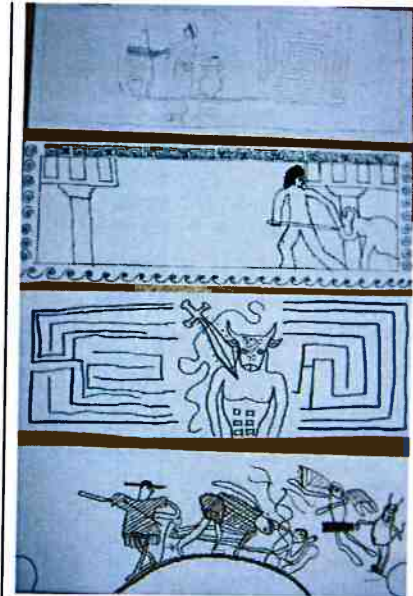
Změny a problémy: Dle rady paní učitelky (K. Linhartová) jsem výtvarný problém zadala starším žákům, kteří by se měli lépe zhostit zadání. Zadání práce některými žáky nebylo pochopeno: jeden kreslil celou vázu, jiní doslova překreslovali předlohu bez spojitosti s mýtem, někteří překreslovali různé výjevy vedle sebe bez vzájemného smyslu. Důvody neúspěchu: Především nízká hodinová dotace, kdy nevznikl prostor na důkladné seznámení s antickou keramikou a prostor pro případné opravy. Kresba pouze perem, na malbu by nevyšel čas. Zřejmě i nedostatečně pojaté zadání vlastního problému.

VŘ2: Příroda

VN: Cesty bludišť v přírodě

M:

- ukázka různých živých listů rostlin, studie jejich rozličných struktur žilek

Cesty bludišť v přírodě

- obrázky bludišť a pochopení jejich funkce
- zvětšená struktura listu na část A4 (kraj, střed...)

VP:

- žáci dotvoří zbytek struktury listu (bludiště) podle části kterou si vyberou. Mají 2 možnosti: popustit fantazii a do bludiště zamotat mravence; nebo se můžou držet dané struktury listu a snažit se opakovat jeho podobu
- znají-li „cestu z bludiště“, mohou ji zvýraznit

VT:

- kolorovaná kresba (tuš, vodové barvy)

VŘ3: Civilizace

VN: *Bludiště města*

M:

- vyžaduje znalost historických památek města (alespoň základních)
- xerokopie (centra) města
- báje o Ariadnině niti – snaha provést „cizince“ neznámým prostředím
- seznámení se se svým okolím
- obrázky hlavních památek města k připomenutí

VP:

- Vytvořit z chaosu ulic ve městě řád. Žák se pokusí najít dle vlastního posudku nejvhodnější a nejzajímavější trasu po městě. Trasou vede vláknitou přízi, aby se „cizinec“ neztratil.
- Žák se snaží v mapě zorientovat. Vystřihuje / dokresluje obrázky památek a lepí je na mapu na místa kam patří

VT:

- lepení / zakreslování obrázků památek a příze do mapy města

VŘ4: Umění

VN: *Labyrinty a bludiště v galerii*

M:

- žáci budou vycházet ze znalostí o funkčnosti labyrintu a bludiště a jejich podoby (připraveni z předchozích hodin)
- seznamování s uměním v galerii (NG Veletržní palác v Praze 2. patro Umění od r. 1930 do současnosti)

VP:

- žáci procházejí galerií a hledají obrazy s tematikou vztahující se k problematice labyrintů a bludišť; hledají jejich vyobrazení konkrétní / abstraktní, zaznamenávají do deníku + náčrtky
- Sýkora – linie č. 50; Kolář – pocta Fr. Kupkovi; Kolářová; Zdeněk Rykr; Daňo Fischer – Díptich; Rud. Fila – triptych Oidipus; Malich – kavárna – Sedím, dívám se, pootočil jsem hlavu;

Námětové řady pro 7. roč. ZŠ

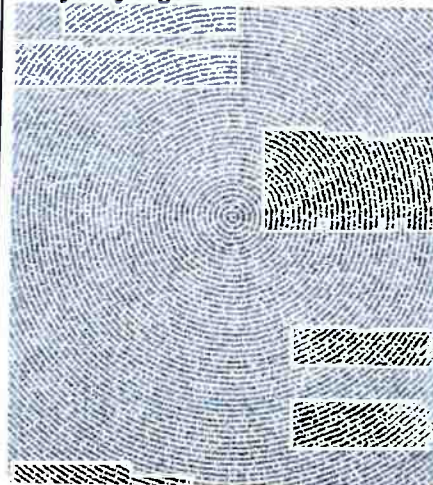
VŘ1: Řecká mytologie

VN: *Zuřící Minotaurus*

M:

- východisko v mýtu o Theseovi a Minotaurovi v labyrintu
- obrázková dokumentace zápasu Thesea a Minotaura ve vývoji výtvarného umění (antická

Labyrinty v galerii

Jiří Kolář (detail)

Zuřící Minotaurus

vázová malba, N. Poussin, A. Canova, J. Mařátka, J. Šíma, Picasso) – (Průvodce výtvarným uměním I., str. 95)

- Picassovy lepty Minotauromachie
- malé herecké etudy mezi žáky > mimika a gesta zuřícího člověka
- obrázky realistického býka

VP:

- po prostudování gest, mimiky zuřícího člověka, podoby býka a dalších materiálů si žák vypočítá dle svého zuřícího Minotaura v momentě, kdy se střetává s Theseem. Snaží se co nejdůrazněji zuřivost podtrhnout linií a barvou.

VT:

- rozpíjená kresba tuší na velkém podkladu (barevná tuš)

Realizace v praxi

Ročník VI.

Časová dotace: 45 min

M: S třídou jsme si připomněli mýtus o Minoturovi, znali jej – právě jej probírali v hodině literatury.

Třída si zvolila 4 nejzuřivější adepty. Ti předvedli, jak by pouštěli hrůzu při setkání s Theseem – svou potencionální zkázu. Třída měla sledovat gestiku a mimiku a zvolili nejúspěšnějšího „Minotaura“.

Třídě jsem ukázala podobu býka a další vyobrazení zuřících lidí, několik obrázků z Picassovy dílny.

VP: dle přípravy

VT: Na mokré (vlhčeno houbou) A3 čtvrtky perem (kdo neměl, na suchý papír pastelem).

Změny a problémy: Jelikož jsme sedmým třídám vybraly s paní učitelkou (K. Linhartová) jiné zadání, toto jsme zadaly třídě šesté, která bývá velice neklidná. Každého úkolu se však zhostili bez připomínek. Mokrý čtvrtka a chování rozpíjející tuše mnohé znervózňovala (nevypočitatelné) a

mnohým vyhovovala, že se mohli „vyřádit“. Výsledné práce jsme poskládali vedle sebe k posouzení. Někteří s sebou neměli tuše – kreslili tedy na suchý papír rudkou. Zvolená technika vyhovovala časové dotaci. Tuto hodinu považuji za vydařenou a upřímně mne potěšila konstatování odcházejících žáků, že je tato hodina bavila.

VŘ2: Příroda

VN: Kůrovcovo bludiště

M:

- východiska v bludištích
- zprostředkovat kůry prolezlé kůrovcem (+ obrázek kůrovce)
- máme i my pod povrchem podobné bludiště? (metro, štoly, kanály), plánky měst, mapy
- zvířata která si podobně razí cestu (příp. ukázky jejich díla)

VP:

- pomocí frotáže za otáčení či posouvání matice (kůry) děti tvoří bludiště, ve kterém by se nevyznal ani sám kůrovec

VT:

- frotáž: tenký papír, rudka; kůra

VŘ3: Civilizace

VN: Fantom města

M:

- ilustrace Petra Sise ke knize Tři klíče
- plánek města (různé druhy)

Kůrovcovo bludiště

Fantom města

Kočka – město Petra Sise

- jaké zvíře je asi fantomem našeho (daného) města?

VP:

- žáci dostanou k výběru plánek určitých částí města a hledají v bludišti a chaosu uliček a dopravních tras skrytého fantoma města v podobě zvířete (může být i fantaskní > pak je třeba jej pojmenovat) a vybarvit. Při obrysování fantoma se žáci přesně drží ulic.

VT:

- barevně vymezit (např. fixa, tuš) a vybarvit v mapě (malba vodovými barvami)

Realizace v praxi

Ročník VI (ve dvou třídách).

Časová dotace: 45 min

M: Na ZŠ v Truhlářské ulici, kde jsem měla praxe pod vedením Mgr. Dumbrovské, zrovna probíhala soutěž zadaná Magistrátem hl. m. Prahy na téma Evropská unie. Jelikož námětem této hodiny bylo vyhledat fantoma města, měla jsem pro žáky připravená A3 xerokopie map hlavních měst všech (25) členských států Evropské unie (druhá třída již dostala pouze Prahu). Třídě jsem ukázala knihu Petra Síse Tři zlaté klíče.

VP: dle přípravy

VT: dle přípravy

Změny a problémy: Některé děti hlásily, že jim dělá problém v mapě cokoli nalézt. Některé děti se nedržely přesně uliček a místy si upravily podobu zvířete podle sebe. Některé děti měly tendence v mapách vyhledávat nemístné značky a obrazce. Děti nespolupracovaly při vymýšlení jmen pro jejich fantoma. Délka hodiny byla dostačující.

VŘ4: Umění

Praha – Vinohrady

Rumunsko - Bukurešť

Ikarovy perutě

http://www.collectors-edition.com/lilienthal_edition_seeamodelgrow_english.htm

VN: Ikarovy perutě

M:

- východiska v řeckém mýtů o Daidalovi a Ikarovi a jejich přeletu nad Egejským mořem
- skutečná podoba ptačích křídel dle vycpaného modelu (z kabinetu katedry biologie)
- obrázková dokumentace – výtvarná parafráze mýtu různými autory (např. Matisse)
- jiné lidské pokusné konstrukce určené k létání

VP:

- společná konstrukce obrazně funkčních křídel pro Ikara z různých materiálů

VT:

- provazy, papír, dráty, peří, vosk, lepidlo, lepenka (konstrukce křídel)

Námětové řady pro 8. roč. ZŠ

VR1: Řecká mytologie

VN: Theseova / Ariadnina pravá tvář

M:

- obrazce bludišť a labyrintů
- mýtus k Theseovi a vypodobeniny Thesea a Ariadny v průběhu dějin
- autoportrét (vl. materiál – ČV xerokopie A4 své civilní fotografie, nebo zrcátko)
- obrázky obličejů – labyrintů, obrázky obličejů primitivních národů

VP:

- žáci vnesou strukturu labyrintu do své tváře se zachováním svých typických rysů. „Karikatura“ sebe sama.

http://i50.photobucket.com/albums/f350/whatemilywas/Pandora_Cycle/2wingconstruction.jpg

Ariadnina pravá tvář

návrh

VT:

- malba temperami do A3 xerokopie

VŘ2: Příroda

VN: Jedinečná stopa

M:

- východisko – blízká podobnost otisků prstů a různých typů labyrintu

VP:

- žáci si otisknou svůj palec/ukazovák na papír a nejpovedenější strukturu převedou zvětšenou na celou plochu papíru za pomoci otisků svých prstů
- snažit se původní otisk převést co nejvěrněji

varianta

- žáci si vyberou jeden ze svých otisků
- pomocí provázků vytvoří (věrnou) strukturu svého otisku (na A4)

VT:

- otiskávání, tempera
- varianta: barva k otisku palce, provázky, lepidlo

VŘ3: Civilizace

VN: Dobrodružná cesta do školy

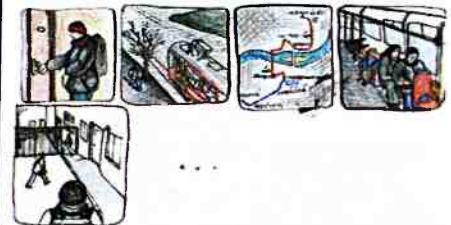
M:

- seznámení s labyrintem – principem: cesta (životem... nebo i do školy)
- připomenutí příběhů s motivem cesty (Pán prstenů, Malý princ, pohádky, Alchymista,

Jedinečná stopa

Dobrodružná cesta do školy
ukázky

Gulliverovy cesty aj.)

- východisko v komiksu – především komiks v prostoru města (Spiderman, Batman)
- prostudování prostorového řešení jednotlivých sekvencí a vypočtení hlavních hrdinů
- mapa Prahy pro lepší orientaci při práci
- za domácí úkol měli žáci zmapovat si svou trasu do školy, naskicovat si zajímavá místa (metro, tramvaj, památky, park aj.)

VP:

- na papír žáci vytvoří komiksový záznam vlastní cesty do školy o minimu 5 obrázků
- žáci se pokusí výrazově věrně zachytit prostor, též svou postavu
- dle potřeby doplňují textem

VT:

- kolorovaná kresba (tuš, pero, pastelová barva)

Realizace v praxi

Ročník VII. a IX (každý ročník po třech třídách)

Časová dotace: 45 min

M: částečně podle přípravy, větší důraz na labyrint a mapu

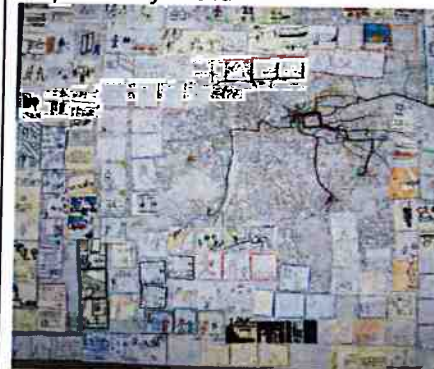
VP: na velikou kopii mapy celé Prahy žáci zakreslí barevnou pastelkou dráhu své cesty ten den do školy domov – škola. Ve zbývajícím čase na max. 3 kartičky o čtvercovém formátu zakreslí komiks – příběh cesty, která mohla začít i jen za rohem.

VT: žáci kreslili komiks čímkoliv, co měli k dispozici.

Změny a problémy: Kvůli nedostatku času jsem ubrala důraz na komiks – byť jsem během hodiny žákům ukázky z knih a komiksům zvláštní perspektivy ukazovala. Stěžejním tentokrát pro mne bylo

Mapa devátých tříd

Mapa sedmých tříd

sledovat jejich práci s mapou – mnozí se doposud se svou cestou z domova do školy neseťkali a směli problém s vyhledáním svého bydliště. Právě proto jsem po domluvě s paní učitelkou (K. Linhartovou) chtěla vyzkoušet mladší a starší třídu a porovnat rozdíl. Jejich znalosti se v průměru vyrovnávaly a jejich odpovědi na otázky, zda mají problém s orientací v mapě, zda již někdy hledali na mapě svůj domov, zda se již někdy ztratili, co by dělali, kdyby se ztratili, byly v podstatě stejné. Uvědomovali si rozdíl mezi každodenní realitou cesty do školy, kterou znají bezpečně a matoucím prvkem plošného řešení shora, ve kterém se nevyznali. Komiksy byly pro mnohé problém největší a spolupráce byla velmi náročná. Kresbičky jsou v mnoha případech velice jednoduché až nepečlivé. Žáci pak své komiksy lepili do mapy (bohužel někteří neopatrně přelepili cestu druhého člověka) a ke své trase a svému komiksu vytvářeli značku, aby bylo poznat, která linie patří k jakému komiksu. Někteří ovšem byli nedůslední i v tomto ohledu. Nejsilnějším zážitkem tedy pro mnohé z nich bude konfrontace vlastních zkušeností cestu s mapou.

VŘ4: Umění

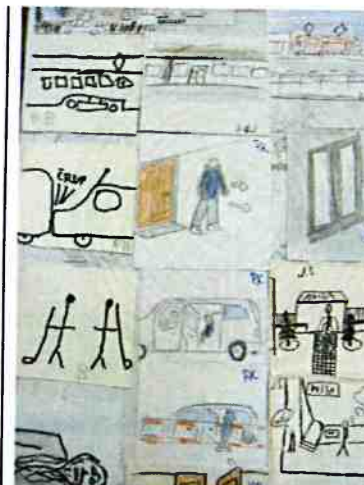
VN: Vyšehradský Notre Dame

M:

- východiska v gotické katedrále Notre Dame v Chartres ve Francii
- připomenutí prvků gotické architektury
- přiblížení symboliky křesťanského labyrintu
- podobnosti mezi poutním místem v Chartres a Vyšehradem

VP:

- žáci si do výtvarného deníku zaznamenají údaje a načrtnou strukturu labyrintu
- v tichosti si všichni postupně labyrintem projdou jako poutníci

Detail z celé mapy – několik komiksů z pera sedmých tříd.

Vyšehrad

Praha, Vyšehrad, labyrint typu Chartres namalovaný na asfaltu. Každoročně obnovovaný.

(<http://www.zlatylist.org/fg/index.php?co=vyprav&r=2005&a=pha>)

- svou cestu (duchovní) barevně zaznamenávají jako zážitek (dle časových možností – na místě nebo jako úkol na doma) barevné proměny dle prožitku

VT:

- happening
- malba vodovými barvami na papír

Námětové řady pro 9. roč. ZŠ

VŘ1: Řecká mytologie

VN: *Jsem Daidalos*

M:

- východiska v řeckém mýtu o Daidalovi a králi Minoovi, o stavbě bludiště pro Minotaura
- východiska z nejstarších podob labyrintů (obrázková dokumentace)
- rozdíl mezi bludištěm a labyrintem
- plánek Minoova paláce

VP:

- žák se vžije do důležité role architekta Daidala a dle svého nejlepšího svědomí a vědomí vytvoří labyrint / bludiště pro Minotaura
- nejprve vznikne plánek
- dle plánu žák nakreslí a vymaluje dvourozměrný labyrint s ohledem na perspektivu a stínování

VT:

- volná kresba (technická)

Jsem Daidalos

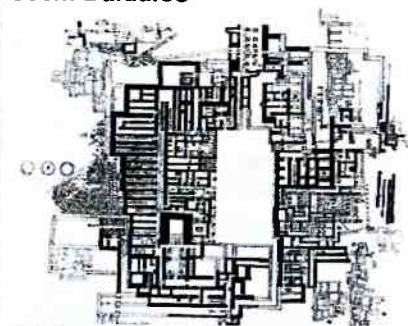
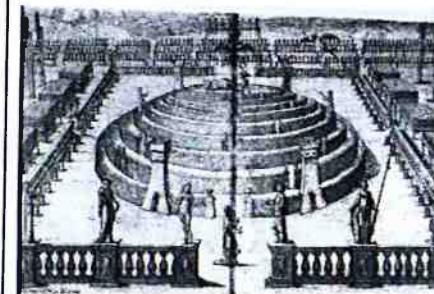

Schéma paláce v Knossu.
(<http://my.tele2.ee/docs/kreeta/knossos.html>)

VŘ: Příroda

VN: Hvězdolabyrint

M:

- astronomie (a astrologie); hvězdné obrazce a jejich příběhy;
- řecké báje (ale mohou posloužit i jiné mýty spojené s labyrintem)
- podoby labyrintů

VP:

- Na xerokopích (negativ?) noční oblohy žáci hledají zakreslují aktéry mýtu i samotný labyrint tak, že spojují hvězdy linkou

VT:

- xerokopie > pokud negativ oblohy, pak tužka / tuš / fix
> pokud pozitiv oblohy, pak bílá vosková pastelka či jiné dobře píšící bílé tužky

VŘ3: Civilizace

VN: Moje značka

M:

- starověká pečetidla a mince (antika)
- značky kameníků a alchymistů
- loga společností
- exlibris
- různé ukázky originálních pojetí labyrintů

VP:

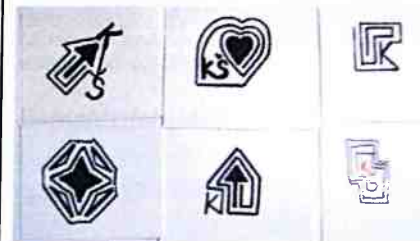
Hvězdolabyrint

Nebeský atlas z 18. st.

<http://www.lindahall.org/services/digital/ebooks/flamsteed1776/flamsteed44.shtml>

Moje značka

- na základě motivačních materiálů žáci zkusí vytvořit svou osobní značku s motivem labyrintu. Snaží se být co nejoriginálnější, neopakovat předlohy.

VT:

- kresba a linoryt > grafika o velikosti mezi 7 – 10 cm x 7 – 10 cm

Realizace v praxi

Ročník VIII. (dvě třídy)

Časová dotace: 45 min

M: dle přípravy.

VP: Na základě podkladových materiálů nevytvářeli logo pro sebe, ale pro mě, fiktivní „zakladatelku labyrintové společnosti v Čechách“. VT: Žáci kreslili komiks čímkoliv, co měli k dispozici.

Změny a problémy: Žáci obdrželi kartičky, na které kreslili své návrhy – malý prostor jim měl pomoci vytvářet loga, která by byla čitelná i při ještě větším zmenšení. Osmou třídu jsem zvolila proto, že třídy deváté pracovaly na námětu Cesta do školy. Na práci s linorytem nebyl prostor. Žáci přicházeli konzultovat se mnou své návrhy, snažila jsem je usměrnit. V závěru jsem s jednou třídou stihla i zhodnocení a snažili jsme se vybrat nejzajímavější řešení a výběr i odůvodnit.

VŘ4: Umění

VN: Poselství budoucnosti

M:

- Dokumentace dochovaných a známých labyrintů na světě od starověku po současnost (=labyrinty krétské, románské, křesťanské (gotické), indiánské aj.)
- vysvětlení symboliky labyrintů, funkci

VP:

Poselství budoucnosti

<http://www.jillkhg.com/mnoutdoorlabsphotos.html>

<http://www.stpetersgv.org/special%20events/Westtown-School-2.jpg>

Daidalův labyrint

- žáci si zvolí tvar labyrintu přejetý, případně nějaký z vlastních návrhů (domácí úkol)
- určí se poslání labyrintu (dle roční doby, svátků, jiné)
- určí se směřování (levo/pravotočivý, S Z J V)
- sestaví se v krajině na určeném místě veliký funkční labyrint z kamenů
- každý si připraví, co by rád popřál budoucnosti – své přání sdělí ve středu labyrintu

VT:

- happening, kameny

Výtvarná řada Labyrinty (a bludiště) - další nápady

VN: *Daidalův labyrint*

Realizovaná hodina

Ročník: VI.

Časová dotace: 45 min.

M:

- východiska v řeckém mýtu o Daidalovi a králi Minoovi, o stavbě bludiště pro Minotaura
- východiska z podob labyrintů (obrázková dokumentace)
- rozdíl mezi bludištěm a labyrintem
- vypodobenina zuřícího Minotaura, kterého kreslili žáci z druhé třídy

Průběh:

1) Ve třídě se vytvoří pracovní prostor – lavice a židle se odsunou do stran; 2) Každý si vylosuje, bude – li Minos či Theseus (chlapci) nebo Ariadna a Pasifae (dívky); 3) Rozdělení do skupin, aby v každé byl nejlépe jeden ze čtyř představitelů; 4) Jsem vypravěč a zavedu v představách zavedu

děti do doby, kdy musel Minos vyřešit situaci, co provést s Minotaurem (ukázka obrázků pro představu);

5) Jsem i Daidalos, kterého král povolal a předkládám návrhy na možná řešení (kopie různých podob labyrintů, které budou lehce vybudovatelné); 6) Každá skupinka si zvolí ten nejlepší návrh a vítězný návrh je pak realizován; 7) Labyrint se tvoří ze všeho, co se ve třídě nachází – naprosto všeho. Vzájemná pomoc při stavbě labyrintu (lze nejprve předkreslit křídou na zem); 8) Prochází se labyrintem, v jehož středu je obrázek Minotaura, kterého nejprve Theseové zneškodní tím, že na něj stoupnou (dupnou).

Problémy při realizaci: V závěru především málo času. Zvolené předlohy labyrintů nebyly promyšlené a žáci nakonec zvolili labyrint, který byl velice pracný na stavbu a na jehož stavbu nezbýval čas. Nakonec jsme postavili klasický sedmiokruhový labyrint. Na poslední vnější okruh nezbyl „stavební materiál“, dokreslili jsme tedy chybějící úsek křídou.

VN: Jsem součástí světa

M: kamenné labyrinty ve Skandinávii (historie, lokace), případně nové v z. Evropě (Rakousko, Německo) a v Americe; jejich různé důvody vzniku

VP: happening; v rámci celé školy (nebo jen spojit více tříd) postavit na školní zahradě (je-li) labyrint z kamenů: každý přispěje tím svým balvanem (do 25cm). Vznikne společné dílo, z jednotlivostí se stane celek, symbol komunity školy. Tvar labyrintu zvolen v rámci celoškolního hlasování.

VN: Stopy k mému středu

M: - novodobé ale i původní pojetí labyrintů, smysl, funkce
- barva jako vyjádření stavu duše

VP: na velké ploše (látka/papír) se každý projde naboso strukturou labyrintu maje nabarvené plošky

barvou dle stavu duše („náladu“). Ve středu labyrintu lze na cestu ven změnit barvu

varianta: Tvar labyrintu nebude na ploše vyznačený, každý obdrží mapku labyrintu a „naslepo“ se vydá po ploše v neviditelném labyrintu. (Každý může mít svůj vlastní čistý papír/textil) > porovnáváme soustředěnost „poutníků“. Toto by se dalo provádět venku v písku (fotodokumentace, uhrabávání písku)

VT: stopy, tempera/vodové barvy, textil

VN: Sněhové bludiště

M: Podoby zámeckých parkových bludišť, jejich funkce (i estetická, filosofická) land art (Goldsworthy)

VP: Napadne-li hodně sněhu, postaví se venku valové bludiště. Bude-li viděno z oken budovy školy, o to lépe: možnost pohlédnou na řád z nadhledu a vyzkoušet chaos z blízka.

VT: sníh, lopaty, teplé oblečení

VN: Příběh v kameni

M: Nejstarší vytesané labyrinty do kamene (Evropa: Španělsko, Itálie, Švédsko...) a ve spojitosti ukázka skalního umění té doby

VP: Každý si do svého sádrového kvádrů (může si upravit) vytesá svůj příběh o labyrintu / labyrint.

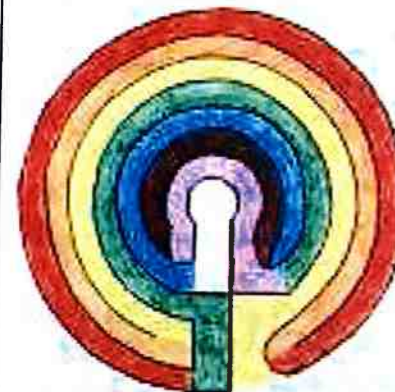
varianta: vytesá do sněhové matice

VT: sádrové / sněhové (připravit alespoň den předem!) matrice. Kamenické pomůcky

VN: Spásná Ariadnina nit

M: - seznámení s řeckým mýtem o Ariadně a Theseovi
- seznámení s rolí labyrintu a jeho proměnami

Stopy k mému středu

www.moonsunearth.com

VP: Hra v lese plná koncentrace a (sebe)důvěry. Pomocí klubek vymezí žáci v lese mezi stromy cestu labyrintem / bludištěm a pravou cestou protáhnou „Ariadninu nit“ (vlnu)

Jednotlivě a se svázanýma očima procházejí labyrintem a jediným vodičkem jim je „nit“.

Mohou si též zvolit „Ariadninu“ – našeptávače, aby jim korigoval průchod. V centru si šátek sundají – dosáhli cíle.

VT: les, klubka, šátky

VN: *Nekonečná cesta labyrintem*

M: - novodobé pojetí labyrintů

- jak chápali labyrinty poutníci

- rituály kolem labyrintů

- tance v labyrintu

VP: Společná hra. Více žáků se rozestaví po dráze labyrintu. Jsou spojeni za ramena / lokty / ruce (dle počtu) a začnou jít – tančit. Pro pocit pospolitosti může hrát hudba (nebo mohou žáci zpívat), žáci mohou být v kostýmech.

VN: *Hra o perutě aneb „jak to bylo Daidale?“*

M: Seznámení s řeckým mýtem o Minoturovi, Theseovi, Ariadně, Daidalovi, Ikarovi atd.

VP: Dramatizace ve vlastních maskách. Na základě scénáře se určí role a každý si vyrobit svůj kostým a masku. Třída též spolupracuje na výrobě (minimálních) kulis dějiště. Učitel jako vypravěč koriguje vývoj příběhu.

závěrečná varianta: Daidalos a Ikaros: Zahrají si všichni: ve dvojici si určí kdo bude kdo a postaví si křídla. Pak venku zkouší jejich výdrž hopsáním, seskoky se židle atp.

VT: Malba masek temperou. Masku spojit gumičkou. Na kostýmy látky či krepový papír.

Kulisy – co třída dá (lavice, základní pozadí)

Nekonečná cesta labyrintem

Křídla – papír, lepidlo, sešíváčka, provaz, klacky, špejle

D. Část praktická

9 Labyrinty – mé vyústění cesty

9.1 Úvodem

Při zadávání diplomové práce jsem jako návrh na možné pojetí prostorového řešení v přírodě představila kamenný labyrint, který by obsahoval veškeré informace o labyrintech světa. Labyrint by byl směřovaný na východ a kameny by nesly petroglyfy labyrintů s informacemi určení směru, kde se zobrazený labyrint nachází. Celý labyrint by působil jako kompas určující směr, kudy se za labyrinty vydat, a nesl by název Labyrint labyrintů.

Během svého pobytu ve Finsku mě inspirovalo spojení labyrintu s kamenem, z čehož vyústila instalace labyrintu ze zavěšených kamenů a několik dalších nápadů, které jsem rozpracovala ve skici či později zhotovila jako modely. Následující návrhy jsou mými kandidáty na možnou závěrečnou instalaci v přírodě.

9.2 Převrácený labyrint

Převrácený labyrint je mým prvním stěžejním návrhem na instalaci v přírodě. Vznikl během mého studijního pobytu ve finském Rovaniemi. Z nabízených seminářů jsem si zapsala měsíční seminář prostorové tvorby nesoucí název „Sculpture project“, který vedl externí profesor, sochař Colin Foster. Každý z nás měl na téma „Identita Laponska – stará tradice vs. nové vlivy“ vytvořit model dočasné prostorové instalace nebo návrh sochy pro rovaniemském náměstí.

Sampo náměstí v Rovaniemi
<http://www.hs.fi/english/article/Locals+amused+by+Lordi+Square+in+Finnish+city+of+Rovaniemi/1135220160067>

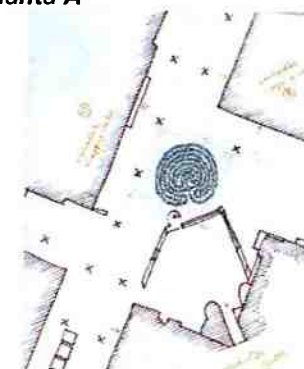
9.2.1 Varianta A

Pro své řešení jsem se opírala o finskou tradici kamenných labyrintů, která měla reprezentovat oblast „identity“. Pro identitu národa je důležitá jeho národní kulturní historie, do které spadávají i lidové zvyky. Kamenné labyrinty se na území Finska (i Laponska) vyskytují nejméně od dob Vikingů, mají tedy několikasetletou místní tradici, oblastní komunita je využívala při ceremoniích, při kterých se sešla celá vesnice. Tato tradice však kvůli tvrdému zásahu luterů v 16. století byla přerušena a význam a poslání kamenných staveb se dnes pouze odhaduje. Je možné, že naše novodobé dohady neodpovídají původním pojetím. Pojem tradice náhle vyznívá poněkud falešně. Mezi starými časy a současným světem vězí propast, která je vyplněna otazníkem. Pro tento stav mi posloužil tedy kamenný labyrint, jehož původní smysl je možná vzhůru nohama. Překlopila jsem vzhůru nohama tedy i „pole obrů“ a v duchu sledovala pád několika stovek uvolněných kamenů. Jelikož však v prázdném prostoru mezi „kdysi“ a „dnes“ visí přeci jen otazník, tedy i případná možnost, že původní smysl se podařilo vydedukovat, nenechala jsem kameny dopadnout na zem a zachytila jsem je ve fázi pádu. V meziprostoru.

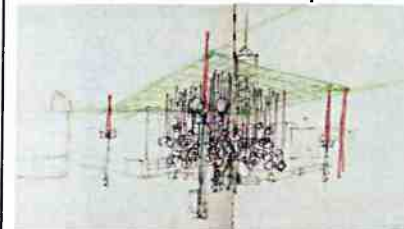
Tento labyrint je vlastně metaforou pro téměř celosvětový jev (především v oblastech zasažených evropskou kulturou), a to postupné přetrhávání spojení s naší tradicí, s našimi kořeny. Staré symboly jsou nově interpretovány, staré příběhy jsou převyprávovány s novými úpravami.

Zavěšené kameny působí neobvyklým dojmem, protože je jim odepřena jejich přirozená tíha a přilnavost k zemi. Shluk kamenů měl na mne velice uklidňující účinky, ať jsem jej sledovala z boku, či ležela pod ním (kdy člověk musí kamenům a své práci naprosto důvěřovat, že se neuvolní). Zajímavým, ale i záměrným, doplňkem instalace bylo osvětlení upevněné nad konstrukcí. Na zemi

Varianta A

Umístění na náměstí Sampo

Podhled instalace

Své návrhy jsme instalovali v galerii v suterénu školní budovy

se vytvořil stín, který formu labyrintu kopíroval pouze v některých místech, převážně však působil chaoticky – v metafoře mé stěžejní myšlenky tedy jako varování před naprostým odtržením od vlastních a národních tradic a kořenů. Pokud se konstrukce mírně rozhýbala, stín se rozpochoval do zajímavého tance, který (mně) připomínal hemžení prvoků. Video z instalace je v Příloze v souboru pod názvem Modely k realizaci a podsouboru Finsko.

Použitý materiál: armovací dráty o délce metr krát metr; chovatelské pletivo svařované s roztečí 10mm; drát; kovové lano; lanové svorky (v mém případě posloužily obnažené elektrikářské „čokolády“); aranžérský silon; kameny.

Nástroje: MAG svářecí technika; štípací kleště; nůž; lampa.

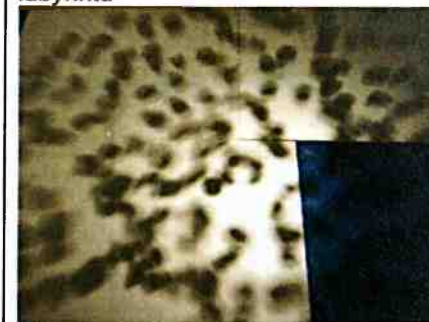
Způsob instalace pro vnitřní prostor: Zavěšení kamenů zajištěných nepravidelně dlouhým silonem na zavěšené konstrukci podle schématu labyrintu. Jediným vodičkem pro délku silonu byla váha kamene, který určoval pořadí v pádu z pomyslné matrice.

9.2.2 Varianta B

Varianta B Převráceného labyrintu byl mým prvním návrhem na prostorovou instalaci, který se nakonec se stal pouze východiskem. Její realizace by však byla také zajímavá. Hlavní myšlenka Převráceného labyrintu zůstává, pouze přestává platit onen otazník v meziprostoru „tehdy“ a „dnes“ a kameny tedy mohou volně popadat na zem pod sebou. Metaforicky by se jednalo o stav, kdy sledujeme, jak se tradice (historické skutečnosti...) postupem času (pád kamenů) přetvořila. Dochází k momentu, kdy můžeme porovnat originální matici (z prvotních informačních zdrojů) se současným výsledkem, a důsledkem se stává to, že narozdíl od kamenů seskládaných v řádu na originální matici se v popadaném chaosu kamenů nedokážeme orientovat a musíme hledat novou cestu

Hotová instalace Převráceného labyrintu

Stín kamenů pod labyrintem

Varianta B

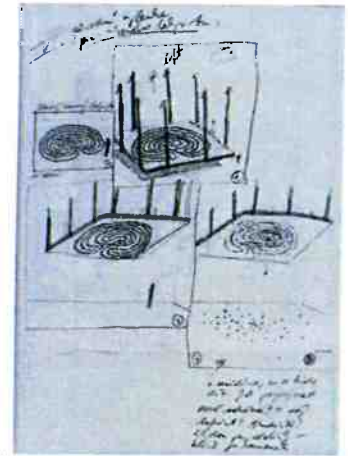
(kdybych chtěla dojít dál, než mám v úmyslu, pak klíčem k řešení by byla matematika, která by dokázala vypočítat a na počítači případně zrekonstruovat podle originálního umístění kamene a jeho finální polohy všechny okolnosti letu, které mu jeho novou polohu zajistily).

Ideální způsob, jakým by se projekt realizoval: Matricí by byl přirozený prostor (louka, zahrada...), na kterém se kamenný labyrint vyskytuje již několik let – to proto, aby kameny do svého prostředí zanesly svou stopu. Tato matrice by se následně nadzvedla a v určeném a dobře zajištěném prostředí (aby nikdo nepřišel k úhoně), instalována vzhůru nohama. V mém plánu se počítá s prostorem uzavřeným, to proto, že by se ulehčilo řešení otázky zavěšení a po spadání kamenů by na podlaze byl dobře čitelný „nový řád“ labyrintu.

9.2.3 Varianta C – Model pro instalaci v přírodě

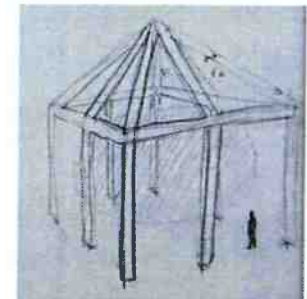
Varianta C přináší návrh ideální nosné konstrukce pro instalaci Převráceného labyrintu. Podle předběžných výpočtů by konstrukce, která by nesla na 250 kamenů, každý o průměrné váze 1,7kg, měla mít šířku minimálně 6 x 6 metrů s 8 nosnými dřevěnými podpěrami střechy, která by byla konstruovaná do tvaru pyramidy, kvůli podpěře tíhy kamenů také z osmi trámů. Model má rozměry 50cm x 50cm x 50cm. Kameny by byly zavěšované na kovová lana a musely by být dobře zajištěné. Aby se labyrintem dalo i procházet, měly by být kameny zavěšené v takové maximální výšce, aby byla dráha labyrintu stále čitelná.

Podle náčrtku jsem vyhotovil model konstrukce pro možnou instalaci v přírodě. Trámy by byly z otesaných kmenů stromů. Při konstrukci modelu jsem narazila na několik problémových oblastí, které by se však ve větším měřítku řešila mnohem snáz: Sbíhající se nosné střešní trámy vytvářejí

Náčrtek realizace

Varianta C

Náčrtek poslední varianty nosné konstrukce.

slepý střed, kde nelze zavěšovat na pletivo. Toto jsem obešla dodatečným doplněním pletiva pod slepý bod. Dalším slepým bodem jsou nosné trámy samotné. Kameny se tedy dají upevňovat přímo na ně. Kameny zavěšené u mého modelu uprostřed jsou příliš vysoko a tím se důležitý střed labyrintu stává nepřehledný. Toto by se dalo obejít vytvořením pěšinky, která by formě labyrintu odpovídala. A posledním nevhodným prvkem modelu je nosný trám umístěný přímo před vchodem do stezky labyrintu. Přístupová strana by v ideálním případě měla zůstat otevřená.

Použitý materiál pro stavbu modelu: dřevěné hranoly, vruty, lepidlo na dřevo, chovatelské pletivo (rozteč 5mm), kameny (říční oblázky), měděný drát;

Nástroje: hoblík, cirkulárka, bruska, cirkulárka s možností volby úhlů, pila, vrtačka, pásová bruska, úhlová bruska, kladivo, kleště, štípačky, sešivačka.

9.3 Levitující labyrint

Levitující labyrint je protipólem labyrintu Převráceného. Vznikl jako jeho varianta technického řešení kamenů, které se nenacházejí na svém přirozeném podkladu – zemi. Varianta zavěšeného labyrintu by mohla být pro návštěvníky z několika aspektů nebezpečná (hrozící nebezpečí únavy materiálu, nepředvídatelné chování návštěvníků), proto jsem ustoupila „přizemnějšímu“ řešení, a to labyrintu z kamenů vztyčených nad zemí na nohách, které by mohly být z kovu nebo ze dřeva.

U tohoto labyrintu by docházelo k bližší komunikaci mezi kameny a návštěvníkem. Některé kameny by se tyčily do výše pasu a návštěvník by se jich mohl dotýkat (ti, kteří věří na energii kamenů, by mohli i případně čerpat energii). Myslím si, že v kamenech, které nejsou ve své přirozené poloze, je cosi iritujícího. Návštěvník prochází místem, kde kameny „ztratily svou váhu“, „vznášejí“ se kolem a budí respekt. Nejsou pouhým objektem, komunikují. Labyrint se tak stává prostorem magického

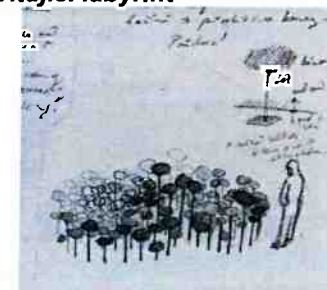

Nosná konstrukce

Hotový model konstrukce

Levitující labyrint

okamžiku, jako by se kolem něho zastavil čas nebo vstoupil na místo bez působnosti gravitační síly.

Tento labyrint se skládá zhruba kolem 270 kamenů, byl by umístěn v otevřeném prostoru určeném pro veřejnost, obrůstal by trávou (problém s udržováním posekaného trávníku pod kameny) a mezi kameny by vedla písčiná cestička. Stojan by byl zapuštěn do země v dostatečné hloubce, aby se nevyviklal. Kámen by ke stojanu byl připevněn buď vrtem do kamene jeho „napíchnutím“ na tyči, nebo by byly na stojanech vyhotovené svěrače (inspirováno ukotvením drahých kamenů na špercích).

Model je vyhotoven z následujících **materiálů**: polystyrénový podstavec 50cm x 50cm x 8cm, disperzní lepidlo, modelářská tráva, bezbarvý lak ve spreji, písek, hřebíky (z ohniště), kameny; a za použití lepicí pistole.

9.4 Další realizované nápady

Následující nápady a realizace vznikaly v posledních dvou letech paralelně s diplomovou prací, do které bych je ráda zařadila jako doplňující a podpůrný materiál. Více k těmto nápadům mám poznamenáno ve svém Deníku, který se nachází v příloze.

Kostka - labyrint

Během podzimního semestru v roce 2004 jsem v rámci semináře Prostorová tvorba u doc. ak. mal. Zdenka Hůly začala pracovat na labyrintu v kostce, objektu, který se s labyrintem jako takovým po formální stránce neslučoval. Přesto navazoval na všeobecné chápání pojetí labyrintu a bludiště a jejich vzájemné synonymizace. Je sestaven z kostiček smuteční vrby, která byla z poloviny

Hotový model

Pohled zblízka

Kostka - labyrint

rozvrtána mravenci. Těchto zajímavých struktur jsem využila jako kukátek do tajemného uzavřeného prostoru kostky, kam proniká světlo jen z dalších „kukátek“. Labyrint – bludiště je zde symbolicky zastoupeno cestičkami mravenců a pak členěným vnitřkem v dutině kostky.

Labyrint ze sklíček

Na střeše školní budovy ve Finsku jsem narazila na rozbitou tabuli skla. Labyrint ze střepů, byť nevydařený, mě inspiroval k dalšímu projektu, labyrintu ze zrcátek. Odraz světla a nebe ve sklíčkách, zrcadlení, mě dále inspiruje k vytvoření labyrintu z jamek s vodou (součást okrasné zahrady).

Zrcátkový labyrint

Projekt zrcátkového labyrintu jsem zahájila s říjnem roku 2005 a ukončila jej o rok později. Na louce nad chalupou jsem rozprostřela ze střepů zrcátek labyrint a sledovala jeho integrování přírodou po celý rok, téměř každý měsíc. Tuto proměnu jsem dokumentovala. Vznikl tak rozsáhlý soubor fotografií, které zatím čekají na své zpracování, zřejmě v podobě nekomentovaného čistě fotografického deníku formátu A5. Před uzavřením mého projektu jsem v labyrintu nafotila sekvence pohybujícího se panáčka – kovboje, který se vydává na dobrodružnou stezku labyrintem. Čeká na zpracování jako kratičký animovaný film.

Labyrint lesních zvířat

Během svého pobytu ve Finsku jsem při svých návštěvách lesa fotografovala stopy zvířat (převážně sobů) ve sněhu, ze kterých jsem nakonec seskládala labyrint (čeká na digitální úpravu). Mou hlavní sledovanou myšlenkou bylo porovnat sebe jako návštěvníka lesa – neznámého prostředí, ve kterém jsem se lehce ztratila – s jistotou zvířat, které se v lese orientovala a svými trasami vlastně vytyčovala onu pomyslnou cestu skrze labyrint lesa, která měla smysl (bloudění jsem jako smysl

!..abvrint ze sklíček

Zrcátkový labyrint

Labyrint lesních zvířat

svého pobytu v lese neshledávala). Jako smysl jejich cesty lesem z jednoho místa na další jsem si domýšlela například cestu za stravou či jejich stádem.

Návrh na hru s kostkou a kuličkou

Ve Finsku jsem také promyslela konstrukci kostky určené ke hře. Jedná se o uzavřenou větší kostku, do které by byly pouze dva otvory, jeden pro vstup a jeden pro výstup. Uvnitř kostky by se nacházel labyrintový tunýlek. Hráč, který by do kostky neviděl, by musel kostkou otáčet tak, aby jeho kulička postupovala kanálkem požadovaným směrem. Labyrint má tu výhodu, že je pouze o jedné dráze.

Labyrint pro meditační centrum

Jedná se o návrh, který jsem také převedla do modelu. Původ nápadu pochází ze starých vzpomínek, když jsem s rodinou v Bangkoku navštívila chrám Wat Pho, chrám ležícího buddhy, kde byly instalovány bronzové mísy. Do misek se vhazovaly drobné mince a návštěvník si mohl něco přát (modlit se?). Tento malý rituál bych spojila s labyrintem jako novodobě chápaným nástrojem pro meditaci.

Hra s kostkou a kuličkou

Labyrint pro meditační centrum

E. Závěr

Tématem mé diplomové práce byl Labyrint, téma, které jsem si vybrala před třemi lety z široké nabídky jiných témat, aniž bych o něm věděla cokoliv blíže. Netušila jsem, nakolik se mi stane denním chlebem, kolik mi přinese dobrodružství, kolik zajímavých lidí díky němu potkám a kolik zajímavých informací a podnětů k další činnosti mi přinese. Naprosto mě na dva roky pohltil a je mým přáním, aby moje setkávání s tímto fenoménem měla i další pokračování. Za tyto dva roky mě labyrint inspiroval k zajímavým projektům, stal se mi zásadním tvůrčím podnětem. Některé nápady jsem již realizovala, některé stále čekají na své dokončení, ale další mám v hlavě. Ráda bych některé z mých nápadů a návrhů realizovala i ve skutečném měřítku a jsem proto ráda, že mi jsem se mohla setkat s lidmi a organizacemi, které mi snad toto úsilí a můj sen pomohou vyplnit.

Aby se toto všechno mohlo odehrát, musela jsem absolvovat cestu do Finska. S touto cestou se započalo i mé bádání skutečností kolem starého pojmu labyrint. Ve Finsku jsem vstoupila na dlouhou stezku za hledáním původního smyslu labyrintu – každým dnem na internetu přibývají nové a nové informace. Ve Finsku jsem získala kontakty, které mi pomohly napojit se na cestu labyrintem i zde – spolupráce se zámkem Loučen je pro mě stále výzvou, které vycházím ráda vstříc.

Z vlastní zkušenosti vím, že lidé, kteří se s tématem labyrintu v podstatě nově setkali, jsou plni překvapení, ale i nečekaného zájmu o tuto oblast, což mě pokaždé potěší, především proto, že jim toho mohu tolik k labyrintům povědět. Během praxí na základních školách jsem si mohla vyzkoušet, nakolik je labyrint variabilní téma, které se dá zpracovávat z mnoha stran, což je pro výtvarnou výchovu přínosné. Labyrint je snadným vodítkem celou historií kultury, a to nejen evropské, ale

i světové. Po metaforické stránce má labyrint mnoho konotací a poskytuje tak širokou oblast k jeho zpracování za použití všech možných prostředků a technik – od kresby přes grafiku po prostorové objekty a happeningy. Labyrint se dokáže dotknout jak sféry přírody, tak i sféry civilizace, města. Během společných projektů, kdy se s labyrintem pracuje jako s nástrojem určeným k procházení či budování, jsou žáci vedeni ke spolupráci, která je pro jejich vzájemnou komunikaci velice důležitá a podnětná. Labyrint je i vhodným tématem při paralelní výuce v jiných předmětech, jak se mi potvrdilo například v šestých třídách, kdy mýtus o Minoturovi, který jsme v hodině výtvarné výchovy rozváděli, právě probírali v literární výchově.

Věřím, že labyrinty budou nadále skvělým zdrojem inspirace nejen pro umělce a učitele výtvarné výchovy na školách, ale i pro lidi, kteří se například skrze nově vznikající projekty a hnutí s tímto symbolem a nástrojem teprve setkají.

Seznam použité literatury

- Ashe, Geoffrey: *Labyrinths and Mazes*. Wessex books, UK 2003;
- Baleka, Jan: *Výtvarné umění. Výkladový slovník*. Academia 1997;
- Becker, Udo: *Slovník symbolů*. Portál Praha 2002;
- Bible*. Ekumenická rada církví v ČSSR 1989;
- Bureš, František: *Legendy a příběhy Mayů*. Portál Praha 2004;
- Cardiffová, Watsonová: *Záhadná místa*.
- Ceram, C. W.: *První Američan*. Odeon 1971;
- Eco, Umberto: *Jméno růže*. Odeon 1988;
- Eilade, Mircea: *Iniciace, rituály, tajné společnosti. Mystická zrození*. Computer Press Brno 2004;
- Eliade, Mircea: *Obrazy a symboly*. Computer Press Brno 2004;
- Eliade, Mircea: *Mýtus o věčném návratu*. Oikoymenh Praha 1993;
- Eliade, Mircea: *Mýty sny a mystéria*. Oikoymenh Praha 1998;
- Fisher, Adrian: *Mazes and follies*. Jarrod Publishing, UK 2004;
- Hodrová, Daniela: *Místa s tajemstvím*. Praha 1994;
- Holzbachová, Mira: *Amerika, země indiánů*. Praha 1980;
- Charpentier, Louis: *Mysterium katedrály v Charters*. Nakl. Půdorys Praha 1995;
- Komenský, Jan Amos: *Labyrint svět a Ráj srdce*. Naše vojsko Praha 1958;
- Lonegren, Sig: *Magie labyrintů*. Ivo Železný Praha 2000;
- Muchová, Ludmila: *Vyslovit nevyslovitelné. Didaktika uvádění do světa symbolů*. CDK 2005;
- Národní galerie (Hájek, Lubor a Kesner, Ladislav): *Nejstarší čínské umění*. Praha 1990;
- Neustupný, Jiří: *Pravěk lidstva*. Praha 1946;

Rowlingová, Joanne K. : *Harry Potter a Ohnivý pohár*. Albatros 2003
Sambo, Marco Maria: *Labirinti, da Cnosso ai videogames*. Castelvechi, Roma 2004;
Šamšula, P., Adamec, J. *Průvodce výtvarným uměním I*. Praha – SPL – PRÁCE, 1994
Šlechta, Emanuel: *Indiáni v pueblech*. Praha 1956;
Torczyner, Harry: *Magritte, The True Art of Painting*. Thames and Hudson 1979;
Westbury, Virginia: *Labyrinths. Ancient Paths of Wisdom and Peace*. Aurum Press, UK 2001;
Wolff, Uwe: *Labyrint. Cesta k vlastnímu středu*. Portál Praha 2003;

Katalog: *Labyrint. Vize a interpretace mýtu v současné světové grafice. 2. mezinárodní trienále grafiky
Praha*. Inter-kontakt-grafik 1998;

Internet:

<http://aelflaed.homemail.com.au/doco/labyrinth.html>
http://agutie.homestead.com/files/Nazca_Lines.htm
<http://altreligion.about.com/library/glossary/symbols/bldefsshieldknot.htm>
<http://blog.lide.cz/Horuss/ddd/>
<http://cc.oulu.fi/tati/JR/Karjala/Kalliopiirokset/jatulintarhat.html>
<http://ccat.sas.upenn.edu/jod/doob.html>
<http://classes.bnf.fr/villard/feuillelet/index.htm>
http://cs.wikipedia.org/wiki/Indi%C3%A1n%C3%A9_kmeny
http://cs.wikipedia.org/wiki/Obrazce_na_planin%C4%9B_Nazca
<http://cs.wikipedia.org/wiki/Soubor:Line%C3%A1rn%C3%ADKeramika.jpg>
http://cs.wikipedia.org/wiki/Kniha_Jon%C3%A1%C5%A1

<http://cs.wikipedia.org/wiki/Kinoautomat>
<http://e-architekt.cz/index.php?Pid=21&KatId=7>
http://en.wikipedia.org/wiki/O'odham_language
http://en.wikipedia.org/wiki/Hopi_mythology
<http://en.wikipedia.org/wiki/Pima>
http://en.wikipedia.org/wiki/Basket_weaving
http://en.wikipedia.org/wiki/Nazca_Lines
<http://en.wikipedia.org/wiki/Clusium>
<http://en.wikipedia.org/wiki/Jericho>
http://en.wikipedia.org/wiki/Giovanni_Battista_Piranesi
http://en.wikipedia.org/wiki/M._C._Escher
<http://english.ttu.edu/kairos/1.3/coverweb/Moss/tafuri1.html>
<http://faraon.wz.cz/pyramidy/amen3b.htm>
<http://farshores.org/a04tlic.htm>
http://gl.wikipedia.org/wiki/Labirintos_de_Mogor
<http://home.earthlink.net/%7Elaurieyoung/photos/newgrange/trispiral.JPG>
<http://home.freeuk.com/jenny.blain/cuprings/achnabreck.html>
<http://home.pages.at/labyrinth/Vorlagen.htm>
<http://inkido.indiana.edu/w310work/romac/hopi.htm>
<http://kataragama.org/research/dionysus.htm>
<http://laborintus.planetaclix.pt/c4.html>
<http://members.tripod.com/~hiisi/HISTORIA.HTM>
<http://metamedia.stanford.edu/traumwerk/index.php/Bull-Leaping%20at%20Knossos,19.5.06>
<http://mfdnes.newtonit.cz/default.asp?cache=750026>

http://mujweb.atlas.cz/www/ecerpavel/faraoni-stred_rise.htm
http://nibelungenmythologie.de/100Labyrinthe/100lab_2.htm
<http://novyhrad.unas.cz/slunovrat02.htm>
<http://pages.towson.edu/dherman/hoopi/place/place.htm>
<http://plus.maths.org/issue14/features/budd/>
<http://roma.katolsk.no/pudenziana.htm>
<http://rosset.org/photography/nazca/index.htm>
<http://sambali.blogspot.com/2005/01/labyrinth.html>
http://southwest.library.arizona.edu/rudo/body.1_div.2.html#index-div-d20e1118
<http://thecoracle.tripod.com/>
<http://thematrix.euweb.cz/>
<http://vla.chez-alice.fr/d95.htm>
http://web.jet.es/jose_barral/petrotel/lpg1979/lpg1979.htm
http://web.pilsedu.cz/~spstr/osobnistranky/josef_gruber/clanky/villard.pdf
<http://www.acropolis.org/publis/fran/labirinte-fra204.asp>
<http://www.altjessnitz.de/irrgarten/>
<http://www.ancientlibrary.com/smith-dgra/0671.html>
<http://www.ancientworlds.net/aw/Post/560175,29.4.2006>
http://www.anwilliams.com/sedona_temple.htm
<http://www.answers.com/topic/pocket-gopher>
<http://www.archeoambiente.net>
http://www.archeona.arti.beniculturali.it/sanc_it/mann/it1/07_21.html
http://www.artchive.com/artchive/G/greek/greek_epidaurus.jpg.html
http://www.artmuzeum.cz/smery_list.php?smer_id=76

<http://www.ashlandweb.com/labyrinth/laby.hist.html>
<http://www.ausbcomp.com/redman/hopi.htm>
<http://www.azureva.com/loire/magazine/jardin/labyrinthus.php3>
<http://www.bankova.cz/marketa/prace/Marketa.html>
http://www.baraka.cz/baraka/Baraka/b_0/b_0_labyrint.html
http://www.barentsroad.org/04/eng_sidor/genom_fyra_lander/fi3_kemi.asp
<http://www.barrandov.cz>
http://www.bautzen.bz/index.php?site=regionales_details&objekt_ID=54
<http://www.begehbare-labyrinthe.de/labyrint.htm?steigra.htm>
http://www.bocksaga.de/Library/archive_leo/Labyrinth.rtf
<http://www.bradshawfoundation.com/hands/pintado.html>
<http://www.carolshieldslabyrinth.ca/mblabhistory.htm>
http://www.casa.ucl.ac.uk/digital_egypt/hawara/bibliography_old.html
<http://www.catchpenny.org/labyrin.html>
[http://classics.uc.edu/~fitsimons/iowa/CLST376B/Week%2010%20-%2011/\(03\)%20Tholos%20-%20Plan.jpg?lookup=1990.33.0088a](http://classics.uc.edu/~fitsimons/iowa/CLST376B/Week%2010%20-%2011/(03)%20Tholos%20-%20Plan.jpg?lookup=1990.33.0088a)
<http://www.cmgoceano.it/itinerari.htm>
http://www.coco.cc.az.us/apetersen/_ART201/early_byzantine.htm
<http://www.comics.cz/recenze/vlasabrad.html>
<http://www.comune.pontremoli.ms.it/root/VisitaLaCitta/itinerari.asp>
<http://www.concellodemarin.es/castellano.htm>
<http://www.crystalinks.com/nazca.html>
<http://www.cs.utk.edu/~mclennan/BA/HL/index.htm>
<http://www.csus.edu/indiv/v/vonmeierk/7-07WOM.html>
<http://www.ctv.es/USERS/sananton/hidalgo.html>

<http://www.culture.gr/2/21/211/21120a/e211ta01.html>
http://www.cyberiacafe.ch/Tsutomu/Blame/index_e.html
<http://www.das-labyrinth.at/LABYRINTH/labyrinth-text-english.htm>
<http://www.delange.org/Tonina/Tonina.htm>
<http://www.dracidoupe.cz/index.php?rub=cojetodrd&skin=dark>
http://www.duepassinelmistero.com/nodo_di_salomone.htm
http://www.edition-grasset.fr/chapitres/ch_marcel-schneider2.htm
<http://www.eichfelder.de/kulte/labyrint/labyrint.html>
<http://www.endicott-studio.com/rdrm/rrLabyrinths.html>
<http://www.euphoniousmonks.com/fourth.htm>
<http://www.explorecrete.com/>
<http://www.fantomfilm.cz/?type=article&id=176>
http://www.firstchristiancos.org/Church_Web/labyrinth.html
<http://www.futuronline.it/eventi/roma/giganti.htm>
<http://www.generatorx.no/tag/painting>
<http://www.geocities.com/Athens/Delphi/2911/index.html>
<http://www.getsemany.cz/index.asp?c=3>
<http://www.gly.uga.edu/railsback/CS/CSFourCreations.html>
http://www.goetia.cl/escritos/articulos/lab_catedral01.html
<http://www.goodsamchurch.com/labyrinth.htm>
<http://www.gotheborg.com/glossary/glossaryindex.htm?http://www.gotheborg.com/glossary/data/meander.shtml>
<http://www.gtp.gr/LocInfo.asp?inoid=49&code=EGRNLE11&PrimeCode=EGRNLE11&Level=6&PrimeLevel=6&IncludeWide=1&LocId=8077>
<http://www.gwydir.demon.co.uk/jo/maze/other.htm#reparatus>
<http://www.hctheosophist.com/archives/pdf/hc199811.pdf>

<http://www.hopi.nsn.us/>
<http://www.huntfor.com/arthistory/>
http://www.ikoktejl.cz/kam/magaziny/koktejl/MKarcheologie/koktejl_641.html
<http://www.ikoktejl.cz/magaziny/koktejl/MKtradice/tradice0306.html>
http://www.ilcerchiodellaluna.it/central_Labir_arte.htm
<http://www.ilportalesardo.it/archeo/ssbenetutti2.htm>
<http://www.intuispaces.com/labyrinthsite/history2.htm>
<http://www.ioa.ucla.edu/staff/stanish/islands/archinfo.html>
<http://www.itis.mn.it/ducale/english/pin600e.htm>
http://www.jaskolski.de/labyr_kap_2.htm
<http://www.jedinak.cz/stranky/sykora3.html>
<http://www.jpschaaf.com/info/iitoi.html>
<http://www.kaupunginosat.net/vartiosaari/luntopolku.shtml>
<http://www.komiks.cz/clanek.php?id=506>
<http://www.kulturfonden.fi/brage>
<http://www.kzu.ch/fach/as/galerie/myth/theseus/theseus.htm#ark>
<http://www.labirinti.it/pagina3.htm>
<http://www.labyreims.com/e-index.html>
<http://www.labyrinth-enterprises.com/kern.html>
<http://www.labyrinth-park.ch/parkinhalt.html>
<http://www.labyrinthos.net>
<http://www.labyrinthosociety.org/>
<http://www.lavigne.dk/labyrinth/index.htm> 4.4.2006 15:21
http://www.lepays.net/jdj/03/07/13/IRF/2/article_11.html

<http://www.letusreason.org/Nam30.htm>
<http://www.life-cycles-destiny.com/pg/labyrinth-super-building-egyptians.htm>
<http://www.linternaute.com/sortir/labyrinthe/diaporama/1.shtml>
<http://www.liutprand.it/pavivis.htm>
<http://www.luontoon.fi/page.asp?Section=885>
<http://www.manataka.org/page29.html>
<http://www.math.dartmouth.edu/~matc/math5.geometry/unit14/unit14.html>
http://www.math.nus.edu.sg/aslaksen/gem-projects/maa/Interview_with_the_Minotaur/rite.htm
<http://www.maze-world.com/usaancrk.htm>
<http://www.mesa.verde.national-park.com/info.htm#his>
<http://www.metsa.fi/kulttuuriperinti/ehistoria/mikkelinsaaret.htm>
<http://www.mhbibl.aland.fi/fin/alandica/jungfrudans/>
<http://www.musicpsyche.org/Journal/mp3-Jewitt.htm>
http://www.nio.org/past_events/archaeology/session_IV.jsp#26
<http://www.northvegr.org/lore/swastika/index.php>
<http://www.nycmap.com/>
<http://www.martinries.com/article1972-73PP.htm>
<http://www.mcli.dist.maricopa.edu/smc/labyrinth/gallery/casagrande.html>
<http://www.mudge.screaming.net/Piadena.htm>
<http://www.musicpsyche.org/Journal/mp3-Jewitt.htm>
<http://www.mysteryperu.com>
<http://www.nazcalinesinfocom-enrique.blogspot.com/>
<http://www.newadvent.org/cathen/05224d.htm>
<http://www.novinky.cz/archiv/Index/Styl/12498.html>

<http://www.onagocag.com/nazca.html>
http://www.pastorace.cz/index.php?typ=texty&sel_char=B&sel_tema=26&sel_podtema=873&sel_text=2795
http://www.phoenixmasonry.org/the_builder_1927_october.htm
<http://www.queen.it/citta/ravenna/monum/vitale.htm>
<http://www.radioservis-as.cz/archiv01/3301/33pub4.htm>
<http://www.reflex.cz/Clanek10683.html>
<http://www.reflex.cz/Clanek18650.html>
<http://www.reflex.cz/Clanek23101.html>
<http://www.sacredcircles.com/THEDANCE/HTML/DANCEPAG/TSAKONIK.HTM>
<http://www.sacred-texts.com>
<http://www.salo-miehikkala.net/?navi=0,5>
<http://www.santapudenziana.org/>
<http://www.saradouglass.com/troyhistory.html> 4.4.2006 22:00
http://www.sardegna.net/docs/cultura/attrazioni_e.html
<http://www.solovki.ru/history51.html>
<http://www.storiamedievale2.net/Artemedievale/pavimenti/aree.htm>
<http://www.svetdvd.cz/images/37/PremieryPotter.jpg>
<http://www.tiferet.cz/jericho.htm>
http://www.tombraidercommunity.com/5_index.php
<http://www.travelblog.org/South-America/Bolivia/Lake-Titicaca/ISLA-DEL-SOL/blog-47748.html>
<http://www.ukforsk.se/nya/vhm.htm>
http://www.ulb.ac.be/soco/matsch/musee/expo/2000/laby_pan3_down.html
<http://www.usm.maine.edu/~maps/exhibit1/theme1.html>
<http://www.vesmir.cz/clanek.php3?CID=2297>

<http://www.viavenetoroma.it/it/chiese/DettaChiese.asp?id=81>

<http://www.virtualunrealityproject.com/projects/labyrinth/egyptcrete.html> 4,.4.2006 19:30

<http://www.volny.cz/titulky.cz/info/BaronPrasil.htm>

<http://www.web.telia.com>

http://www.wga.hu/html/d/durer/2/12/4_1510/05knots.html

<http://www.wsu.edu:8080/%7Edee/MINOA/RELIGION.HTM>

<http://www.zdf.de/ZDFde/inhalt/21/0,1872,2093205,00.html>

<http://www2.polito.it/didattica/polymath/htmlS/probegio/GAMEMATH/Labirinti/Matematica%20e%20labirinti.htm>

<http://www2.unibo.it/parol/articles/labirinto.htm>

http://yet.typepad.com/round_dice/2005/10/kolam_what_the_.html

Poznámky pod čarou

- ¹ ilse m. seifried: The Art of Threading One's Way through Life the labyrinth Myth and Reality, [online] aktualizováno 11/2006, 29.11. 2006 Dostupné na: <http://www.das-labvrinth.at/LABYRINTH/labvrinth-text-english.htm>.
- ² <http://www.lavigne.dk/labyrinth/index.htm>
- ³ ilse m. seifried: The Art of Threading One's Way through Life the labyrinth Myth and Reality, <http://www.das-labvrinth.at/LABYRINTH/labyrinth-text-english.htm>, aktualizováno 11/2006, 29.11. 2006
- ⁴ Baleka, Jan *Výtvarné umění. Výkladový slovník*. Praha: Academia, 1997;
- ⁵ Becker, U. *Slovník symbolů*. Praha: Portál, 2002.
- ⁶ Keltoman, Esoterická stránka (nejen keltská) 24.11.2006 <http://sweb.cz/keltoman/esoterika.htm>
- ⁷ Jan-Erik Nilsson, Gothenburg, Sweden 2004, Antique Chinese Porcelain Collector's Help and Info Page Glossary, <http://www.gothenburg.com/glossary/glossaryindex.htm?http://www.gothenburg.com/glossary/data/meander.shtml>
- ⁸ The Tomba del Labirinto Luzzanas, Sardinie by Jeff & Kimberly Saward (Revised, May 2006) <http://www.labyrinthos.net/luzzanas35.htm>
- ⁹ Muchová, Ludmila: Vyslovit nevyslovitelné. Didaktika uvádění do světa symbolů. Brno : CDK, 2005, str. 141.
- ¹⁰ RIGOGLIOSO Marguerite The oldest labyrinth in the world? The paintings of the Polyphemus Cave, Bonagia (Trapani), Sicily in Catalogue de documents pour le chercheur <http://cat.inist.fr/?aModele=afficheN&cpsidt=13417323>
- ¹¹ <http://www.labyrinthos.net/firstlabs.htm> The First Labyrinths Jeff Saward, last updated 19/02/2004
- ¹² Submitted by rockartuk on Tuesday, 29 October 2002, Photo Pages: Achnabreck - Cup and Ring marks / Rock Art in Scotland in Argyll, <http://www.megalithic.co.uk/article.php?sid=181572711>
- ¹³ Cup and ring mark http://en.wikipedia.org/wiki/Cup_and_ring_mark, 13 November 2006
- ¹⁴ ilse m. seifried: The Art of Threading One's Way through Life the labyrinth Myth and Reality, <http://www.das-labyrinth.at/LABYRINTH/labyrinth-text-english.htm>, aktualizováno 11/2006, 29.11. 2006
- ¹⁵ ilse m. seifried: The Art of Threading One's Way through Life the labyrinth Myth and Reality, <http://www.das-labvrinth.at/LABYRINTH/labvrinth-text-english.htm>, aktualizováno 11/2006, 29.11. 2006
- ¹⁶ Lonegren, Sig: *Magie labyrintů*. Ivo Železný Praha 2000, str. 130 - 134
- ¹⁷ Šamšula, P., Adamec, J. *Průvodce výtvarným uměním I*. Praha – SPL – PRÁCE, 1994, str. 88;

-
- ¹⁸ <http://www.explorecrete.com/history/labyrinth-inscriptions.htm>, Kaloust Paragamian and Antonis Vasilakis, story comes from the book "The Labyrinth of Messara", in The Labyrinth of Messara in Crete
- ¹⁹ Wolff, Uwe: *Labyrint. Cesta k vlastnímu středu*. Portál Praha 2003, str. 68
- ²⁰ Wolff, Uwe: *Labyrint. Cesta k vlastnímu středu*. Portál Praha 2003, str. 67
- ²¹ ilse m. seifried: The Art of Threading One's Way through Life the labyrinth Myth and Reality, <http://www.das-labvrinth.at/LABYRINTH/labvrinth-text-english.htm>, aktualizováno 11/2006, 29.11. 2006
- ²² dtto
- ²³ <http://www.ukforsk.se/nya/vhm.htm> Fifty years with the Cult Site of Rösaring By Börje Sandén
- ²⁴ <http://wadbring.com/historia/undersidor/ornunga.htm> Ornunga Vad är en labyrint? Uppdaterad den 1 april, 2006
- ²⁵ Jatulintarhat <http://www.kiviopas.fi/opetus/opettaminen/jatulintarha.pdf>
- ²⁶ Wolff, Uwe: *Labyrint. Cesta k vlastnímu středu*. Portál Praha 2003, str. 35
- ²⁷ *Virtuaalinen luontopolku stránky Vartiosaari od Marko Leppänen* <http://www.kaupunginosat.net/vartiosaari/luontopolku.shtml>
- ²⁸ <http://www.labyrinthos.net/nordchurch1.htm> by John Kraft & Jeff Saward last updated 28/01/2005
- ²⁹ ilse m. seifried: The Art of Threading One's Way through Life the labyrinth Myth and Reality, <http://www.das-labyrinth.at/LABYRINTH/labvrinth-text-english.htm>, aktualizováno 11/2006, 29.11. 2006
- ³⁰ <http://www.labyrinthos.net/firstlabs.htm> The first labyrinths Jess Saward last updated 19/02/2004
- ³¹ ilse m. seifried: The Art of Threading One's Way through Life the labyrinth Myth and Reality, <http://www.das-labvrinth.at/LABYRINTH/labyrinth-text-english.htm>, aktualizováno 11/2006, 29.11. 2006
- ³² dtto
- ³³ dtto
- ³⁴ Muchová, Ludmila: Vyslovit nevyslovitelné. Didaktika uvádění do světa symbolů. Brno : CDK, 2005, str. 142
- ³⁵ <http://www.intuispaces.com/labyrinthsite/history3.htm> Historical development of the labyrinth
- ³⁶ <http://www.labvrinth-enterprises.com/FAQ005.html> Labyrinth enterprises Questions about building a Chartres labyrinth.
- ³⁷ Muchová, Ludmila: Vyslovit nevyslovitelné. Didaktika uvádění do světa symbolů. Brno : CDK, 2005, str. 142

-
- ³⁸ Åke Hultkrantz: *Domorodá náboženství Severní Ameriky*. Prostor 1999. str. 15
- ³⁹ http://www.phoenixmasonrv.org/the_builder_1927_october.htm
- ⁴⁰ <http://www.ashlandweb.com/labyrinth/laby.hist.html> History and Interpretations of the Labyrinth Motif in Native North American Cultures, Joshua Schriftman Stahnuto 24.2.2006
- ⁴¹ <http://www.mcli.dist.maricopa.edu/smc/labyrinth/gallerv/casagrande.html> Inside the Walls of Casa Grande
- ⁴² <http://www.ashlandweb.com/labvrinth/labv.hist.html> History and Interpretations of the Labyrinth Motif in Native North American Cultures, Joshua Schriftman Stahnuto 24.2.2006
- ⁴³ Wolff, Uwe: *Labyrint. Cesta k vlastnímu středu*. Portál Praha 2003, str. 85
- ⁴⁴ <http://www.ashlandweb.com/labyrinth/laby.hist.html> History and Interpretations of the Labyrinth Motif in Native North American Cultures, Joshua Schriftman Stahnuto 24.2.2006
- ⁴⁵ <http://www.sacred-texts.com/etc/ml/ml20.htm>
- ⁴⁶ www.manataka.org/page29.html
- ⁴⁷ <http://www.labyrinthos.net/centre.htm>
- ⁴⁸ http://southwest.librarv.arizona.edu/rudo/body.1_div.2.html#index-div-d20e1118
- ⁴⁹ http://www.ikokteil.cz/maqaziny/kokteil/MK archeologie/kokteil_641.html Autor: Jaroslav Klokočník **PŘEKVAPIVÁ ZPRÁVA Z NAZCA** Koktejl
- ⁵⁰ **Geoglyfy u Limy Aurelio Rodríguez Rodríguez** Publikováno: Vesmír 81, 98, 2002/2 <http://www.vesmir.cz/clanek.php3?CID=2297>
- ⁵¹ Lonegren, Sig: *Magie labyrintů*. Ivo Železný Praha 2000, str. 31
- ⁵² J. K. Jeroma *Tři muži ve člunu o psu nemluvě*, str. 60, Praha 1966
- ⁵³ <http://www.azz.cz/?pq=30&lng=1> Libosad zv. Květná zahrada Arcibiskupský zámek a zahrady v Koměříži
- ⁵⁴ <http://www.subirachs.org/altresobres/sagradafamilia/index.en.html> SAGRADA FAMÍLIA Subirachs, the last sculptor of the final western cathedral
- ⁵⁵ dtto
- ⁵⁶ <http://www.galerieart.cz/>
- ⁵⁷ <http://www.ac-versailles.fr/pedagogi/artsplastiques/Praxis/Dubuffet.htm> La Fondation Dubuffet et la Closerie Falbala de Périgny sur Yerres Par Nathalie Ponsart-Thomas
- ⁵⁸ <http://www.listy.cz/archiv.php?cislo=052&clanek=020523>,

⁵⁹ <http://cybervlk.bloguje.cz/434817-matrix-je-tvrda-realita-denne-v-ni-zijeme.php> geniální" Cybervlk bloguje o všem

Ústřední knih.Pedf UK

2592070693